

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

ГОД. XLIX

15 МАЈ 1931

БР. 10

САДРЖАЈ:

Положај општинских службеника и ново општинско законодавство — Д-р Милослав Стојадиновић, пот- претседник Општине београдске — — — — —	643
Исхрана Београда — Д-р Стојан Павловић, публициста,	647
Заштита одојчади у француским градовима — Д-р Јели- ца М. Петровић, дечји лекар, — — — — —	655
Сузбијање сифилиса у градовима са гледишта социјалне акције — Слободан Ж. Видаковић, референт за штампу О. Г. Б., — — — — —	659
Како да се ослободимо инсеката и штеточина — Д-р К. Моравац, — — — — —	666
Шта треба да знају нови регрути о регрутовању — Ми- лорад Ракетић, шеф војног отсека О. Г. Б., — — — — —	669

Прибредна хроника:

Комунална економска политика — Влада Миленковић, новићар, — — — — —	671

Кроз Београд:

Један дан Средњег века у Београду — Б. Војиновић-Пе- ликан, сликар, — — — — —	679

Прилози за историју Београда:

Како је постао Београд? — Михаило С. Петровић, нов.,	684

Прилози за историју Београдске општине:

Вера Јована Дравића, б. апс. права, — — — — —	690

Комунална хроника:

Освећење темеља главног водоводног резервоара на Дедињу, — — — — —	696

Службени део:

Рад општинског одбора:

Записник одборске седнице од 13 марта 1931 год., — —	698
Извештај о раду Општине београдске у 1930 год. (Санитетско одељење), — — — — —	703
Правилник о надлежности и пословању Општинског Централ. Уреда за заштиту матера, деце и младежи	707
Правилник о употреби путничких возила Општине града Београда за потребе општинске службе, — — —	708
Службене вести, — — — — —	710
Одобрени планови зидања од 23 марта до 22 априла —	712
Приватни огласи:	

БЕОГРАДСКЕ

ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

Изрази двапут месечно	Београд, 15. мај 1931.	Година XLIX — Број 10
Годишња претплата 150.— дин. На пола године . . . 80.— дин. Претплату слати на чеков, рачун бр. 54,300 Поштан. Штаб. Београд	Уредник: Слободан Ж. Видаковић референт за штампу О. Г. Б.	Уредништво и администрација: улица Краља Петра број 26/III Телефон 63-27

Др. Милослав Стојадиновић,
потпретседник Општине београдске

Положај општинских службеника и ново општинско законодавство

Ако сви знаци не варају, предстоје нам крупне самоуправне реформе које ће дати нове снаге и полета самоуправним телима. Последња декларација Министарског савета која специјално додирује питање нове организације градских и сеоских општина залага је да се на крајње решење ових питања неће дуго чекати. Истина, у тој декларацији не говори се нарочито о самоуправним финансијама али ми сматрамо да у кратким напоменама о томе да ће се донети чим пре Закон „о организацији и раду општина“ несумњиво је мишљено и на усавршавање оних облика комуналног живота који иду у веома важну област финансирања, како у погледу начина тако исто и у погледу самих извора прихода, који ће бити јасно одређени и дати више потребне једнообразности. Та два момента: извори прихода и начин употребе истих који се кроз буџет у главном унапред одређује биће обрађени најправилније у посебном Закону који предстоји и, није искључено, може да претходи доношењу Закона о општинама, што је у оквиру старања Краљевске Владе да то питање цени са гледишта законодавно-политичке и социјалне целесходности. У сваком случају и ово је једно важно питање чије скоро решење намеће потреба снажења и правилног развијања наших самоуправа у будућности.

Питање положаја општинских чиновника, њихова заштита и регулисавање дужности и права чини такође једно од веома важних питања из комплекса оних која ће се решити кроз очекивани Закон о организацији и раду градских и сеоских општина. Ми

му са своје стране придајемо особиту важност, руководећи се при томе како обзирама према општинским службеницима у опште тако исто и, пре свега, обзирама снажног напретка самоуправних тела и народне целине која има највећег интереса да општина буде снажна и напредна. Тврдити да нема напретка у општинама без доброг и способног службеничког кадра значи ништа друго него истинити оне просте истине које су осведочене у дугом развоју самоуправних тела наше државе као и других народа. Отуда треба правилно схватити захтеве представника Удружења општинских службеника, као захтеве који никада не напуштају алтруистички оквир пажње и љубави према општинама и народу, напослетку као захтеве у чијем остварењу они с правом гледају средство за јаче оспособљавање своје ради вршења поверених им дужности, сада у оквиру постојећег законодавства, сутра у оквиру проширеног, савременог и једнообразног за целу нашу државу. И када се има посла са једним друштвеним редом који и у погледу својих циљева и метода борбе стоји на тако алтруистичком гледишту, који тражи регулисавање свога положаја да би кроз задовољавање својих најелементарнијих потреба могао задовољити опште интересе које никада не губи из вида онда је и то, ван сумње, разлог да се оправданим захтевима општинских службеника изиђе на сусрет.

Разумљиво је што је и представка делегата општинских службеника са последње конференције у Београду правилно оцењена на меродавном месту. Представници овога

важног реда имали су и раније прилике да говоре на истом месту и о истим питањима. У сваком моменту они су наилазили на разумевање и предусретљивост. Све то их је хранило надом да ће сплет покренутих питања бити правилно решен. Чврсто верујући како у оправданост својих захтева тако и разумевање са те стране они су узели слободу да и последњи пут лично предаду своју документовану представку, о којој ће се водити рачуна приликом предстојећег доношења Закона о градским и сеоским општинама.

Ако се питање регулисавања положаја општинских службеника везује за реформу општинског законодавства онда се и та реформа мора везати за питање општинских службеника. Једно се не може искључити из другог. Општински функционер је везан за општину као и општина за њега. У првом случају он наглашује свој алтруизам, јер и на тај начин показује да није и да не може бити равнодушан према општини као таквој и њеној унутрашњој организацији, у другом случају пак држава истиче принцип заштите онога који је најпозванији да општину штити и допринесе њеном напретку. Крајње решење питања је, значи, у рукама саме државе, која кроз ново законодавство има да удари камен темељац за правилно уређење свих односа чије се побољшање тражи у свестраном интересу. Па када се већ стало на гледиште неиздвајања питања општинских службеника из сплета осталих којима се иде на то да у опште оствари реформа општине онда треба желети да се та реформа што пре спроведе на добро општине и државе.

Морамо признати да је овај период времена био нарочито плодан на законодавном пољу. Ако је икада рађено толико много, то је случај за последње две године најширих законодавних иницијатива. Но ствари се не могу предвидети унапред математичком тачношћу, те се није могло фиксирати ни време за објављивање новог Закона о општинама. У развоју друштва има фактора и утицаја који интервенишу неочекивано, при чему је битно да сви ти утицаји не буду на штету главне, рекли бисмо конструктивне замисли. У читавом низу Закона који претходе Закону о општинама за овај последњи стварана је постепено могућност једног оквира у коме он, сасвим разумљиво, има да се креће у својим битним одредбама. И подела земље на бановине и многе друге крупне реформе које су изведене засецајући у све гране јавног живота и старања стварају одређену основу за решење општинског проблема. Оквир дужности и права општина спонтано је обележаван свим тим многоструким реформама тако да би се сада имало да пређе на прецизирање појединих одредаба и повезивање ствари до степена извођења једног јасног систе-

ма у новом општинском законодавству. Ово више шематичко наглашавање рада у томе правцу не сме се схватити буквално. Ново општинско законодавство имаће читав низ својих специјалних одредаба, своју оригиналност и свој виши смисао са гледишта савремених потреба нашег народа. Оно ће бити наше с обзиром на потребу хармоније са привредно-социјалним и културним приликама наше земље, савремено и јасно како у погледу интерно-комуналних послова тако исто и оних који иду у област пренесеног делокруга. Говорећи мало пре о важности осталог законодавства које добрим делом ствара оквир за нову активност наших општина ми мислимо пре свега на послове пренесеног делокруга т. ј. оне које општине врше за рачун државе. Обим тих послова, важних и неодложних у животу сваког модерног друштва, остаје у сваком случају условљен општим законодавством за које рекосмо да је већ израђено до степена стварања оквира у коме могу да се јасно обележе дужности општина кроз нови општински закон. Остали интерно-комунални послови одређени су природом односа у којима живи општина нашег доба. Реч може бити само о томе како да се формира таква општина која ће у најјачој мери одговорити овим својим високим дужностима поред оних које имају карактер пренесених дужности. У више махова ми смо развијали тезу, мислимо једино правилну, о стварању *радне општине*, радне у економском, социјалном, здравственом и у опште културном смислу речи. Општине треба да су пре свега способне за вршење ових задатака тако да представљају једну *продуктивно-радну организацију*. Оне се не смеју оглушавати о потребе опште друштвеног карактера, не смеју запоставити ни привреду, ни социјално-културне дужности чији се број увеличава са сваком новим напретком друштва. Зато ће држава учинити врло добро ако у новом Закону све те дужности нарочито истакне и са јасноћом који ће не само увеличати одговорност општинских управљача него тако исто обезбедити и полет радне општине за коју се ми залажемо још од почетка своје борбе за реформу наших општина.

Можда би нам се рекло да сва ова питања немају непосредне везе са положајем општинских службеника и потребом уређења њихових односа с обзиром на тако замишљену радну општину. Ми сами убацујемо такав приговор да бисмо одговорили потврдно на евентуалне примедбе о подређености питања општинских службеника у односу према свима осталима. Сама околност да се све више ствара радна општина пружа нам један од не мање важних аргумената за тезу коју и овога пута развијамо у корист општинских

службеника. У ранијим деценијама општине су служиле готово искључиво као средство за освајање политичке власти, мање или нимало за остварење њихова радне општине. Краљевина Србија која је имала интензиван политички живот није могла дати и образац општине чију бисмо ширу делатност могли утврдити и на привредном, социјалном и културном пољу. Чак ни градске општине, мање као и највеће, пренебрегавале су дужности ове врсте, оне које су иначе биле ретко активне у борби око конституисања општинских управа. Али зло је долазило отуда што се у нас остајало само на томе, и што се живело у уверењу да је избором општинских управа исцрпљен целокупан програм комуналног старања, које је, узгред буди речено, остало неформулисано па готово и незапажено чак и код угледних политичких писаца прошлог столећа, који не престају да о општини говоре само као о најмањој политичко-административној јединици. Комунална политика као збир захтева за савремено уређење радне општине, новијег је датума. Она тек у новије време почиње да се развија до степена одређених програма и система, а у својој разгранатости она и нас гони да признамо важност комуналне науке онако исто као што су то учинили и сви други народи Запада. — Само радна општина може да нас ослободи оне политичке искључивости која је била фатална кроз многе деценије по развитаку наших општина. Рад и здрава прегнућа народа пружају у опште једино сигурне залог за његов привредни и морални препорођај, тако да у томе треба тражити поуздане залог и за предстојећу реформу општине, важну и неодложно потребну за даљи полет свих снага наших. Но при томе не смејемо заборавити да тако замисљена општина која се већ указује на свима странама у одсуству ширег националног стваралаштва избацује сама од себе на површину општинског функционера као носилаца радне општине, чиме се истиче његова шира важност и потреба јаче заштите његових права. Радна општина свађује тако исто и далеко веће дужности на општинског службеника. Потребна је његова јача спрема, већа проницљивост духа у пословима чији обим стално расте и проширује се до степена разгранатости одређених система. Општина која је лишена обавеза рада из сложене комуналне области треба једнострано образованог чиновника, докле савремена општина тражи посленике који морају бити упознати са свима гранама комуналног старања, а то није ни лак ни прост посао као што се погрешно узима од људи који нису имали прилике да посматрају изближе општински организам. Остаје још један обзир не мање важан, а то је признање непобитних чињеница да и послови пренесе-

ног делокруга постају све сложенији и тежи. Читав сплет нових Закона који ничу из саме сложености друштвеног организма изазивају потребу стручног општинског особља. Излучити из тога сплета Закона одредбе или делимичну важност ових примењујући их сиретно на рад општина исто је ако не и теже од глобалне примене појединих Закона. Општински чиновник принуђен је да прати развијање законодавства у свима његовим многоструким изражајима, да га примењује без застоја и сукоба са својом надлежношћу, па послетку да штити интересе општине и државе. И не само то. У природи односа у којима он ради и дела изгледа ми да је сачуван још један захтев који чини његов положај сложенијим од положаја државних чиновника. Рад у општинама има своју нарочиту психологију која може бити предмет посебне студије. Општински службеник у тешијем је додиру са народом, његови су послови лакше прегледни, непосреднији, више приступачни свакоме и лакше изложени критички. Таква је природа комуналног живота да сваки грађанин може лако да провикне у тајну и питања и прилика под којима се оно решава, да прати све перипетије једног предмета и, с правом или без права — споредно је, да се стално обраћа општинском службенику за савете и интервенције којих је добрим делом поштеђен државни чиновник. Због свога претежно локалног карактера комунални послови дају могућности и права свакоме да провикне у њихову суштину до степена заинтересованости, које се умањују када је у питању држава у сразмери удаљености предмета од места у коме живи као и непознавања чиниоца који утичу на крајњи исход ствари. Ако неко на комуналним положајима одговара претераном осетљивошћу на заинтересованост, примедбе па и оштре замерке грађана тај је унапред дисквалификован за положај који заузима. Јер нема грађанина који не би имао нешто рећи о стварима чија је судбина у рукама општинских управа и службеника у опште. Многи гледају у томе једну незгоду, ја лично налазим да је то преимућство рада у општинама, рада чија је привлачност па и његова лепота баш у тој сталној заинтересованости грађана за ствари које мање или више засецају у њихове животне интересе. Општина је непосредна и прва власт на коју се грађанин обраћа; у њој он треба да нађе прву заштиту тако да није чудо ако прво против ње и негодује на случај да ова показује нетрпељивост и да није на висини својих дужности. Из природе тих тако сложених и особитих односа под којима живи и ради општински функционер ниче и сва деликатност његовог положаја. Било да врши послове опште комуналног карактера или послове пренесеног делокруга

увек у њему гледамо представника власти. У колико он више импонује својим озбиљним радом и здравим прегићима на свима пољима у толико више пажње и љубави и према држави, са којих разлога она има највећег интереса да општинска власт и општинско чиновништво буду способни, савесни и одани своме послу.

У ранијим чланцима ми смо истакли важност општине у промењеном реду ствари. Данас не постоје више окружне, обласне ни среске самоуправе. Остала је општина као готово једина и главна самоуправа. По сили факта да је тако на њу се мора обратити нарочита пажња, што је довољно и јасно истакнуто и у поменутој декларацији Министарског Савета. *Реорганизовати општину на широј, радној и стваралачкој основи значи признати велику важност и питања општинских службеника који ће бити у онолико бољој, поузданијој и од користи држави и општини у колико се буде правилније решило питање њихове заштите за коју се ми залажемо поткрепљујући тиме опште смерове у развиту наше државе.*

Није далеко дан када ће се важност општинског функционера јаче нагласити и увођењем у живот потребних самоуправних школа као и стварањем посебних катедра на високим школама за проучавање сложене комуналне науке. На тај начин даће се шире могућности нашим школованим људима да се ставе у службу напретка општине, а то је потребно и са разлога упадљиве хиперпродукције интелектуалаца која је у толико опаснија у колико су мање способни да се ставе у службу вршења оних послова који су на путу сталног увеличавања. Држава, ма колико иначе била јака и напредна, не може да прими сав број школованих људи, нити може да

прекорачи сразмеру која је иначе допуштена. Ни код других напреднијих народа могућност за упослењем великог броја школованих људи не долази од сталног проширења потребе држава за интелектуалцима, него је та могућност дата у великим потребама привреде и привредно-социјалних установа које се стално увеличавају а тако исто и у увеличавању потреба општине, нарочито градских које у многоме представљају већ државе у маломе.

Регулисавање положаја општинског службеника кроз ново законодавство имаће неминуовно за последицу да ће се школовани људи више упућивати на рад у самоуправним телима. Не треба нарочито доказивати да ће такав преокрет значити обострану корист. На Западу се приватна и самоуправна служба претпоставља оној у државним надлештвима из разлога које не треба нарочито истицати. У нас је кроз читаве деценије школа лиферовала готово искључиво државне чиновнике па је у току времена створен и један ружан менталитет упадљиве насртљивости на државне положаје који је до невероватности отежавао њено сређивање и растерећивање за које се тек сада пружају могућности, када су привреда, самоуправе и друге установе оспособљене да приме велики број школованих људи. Тај преокрет ствари, добар, позитиван преокрет гони нас на јачу реформу наставе са разумљивим давањем важности стручној школи, једно питање о коме се да посебно говорити на другом месту.

У колико више улазимо у област ових питања која се везују за самоуправе и њихов напредак кроз општинске службенике у толико све више откривамо важност питања која ће, у то чврсто верујемо, ускоро добити своје правилно решење.

Др. Стојан Павловић,
публициста

Исхрана Београда

О опадању потрошње животних намирница

II

О самој исхрани београдског становништва може се доста писати, али о узроцима њене недовољности још више. Каузална веза, која постоји између сваке последице и њеног узрока, мора постојати и код појаве нашег сталног опадања потрошње животних намирница у Београду.

То треба у интересу највишега добра Београђана истраживати, разматрати, саопштавати и објективно критиковати, те тако послужити евентуалним могућностима исправљања и побољшања општих прилика.

У томе циљу ми ћемо овде покушати да маркирамо неке евидентне чињенице, и да их једном практичном анализом вежемо са њиховим првородним узроцима, које би требало у будуће отклањати као некомуналне и нерационалне у компликованој данашњици.

У главне узроке опадања потрошње животних намирница спадају, по нашем мишљењу:

1) Нарочита скупоћа станбених кирија и трговачких локала;

2) Недостатак сваке комунално-апровизиционе политике на пијацама;

3) Трговачко - посредничка структура економског Београда;

4) Снажно и изразито чиновничко-службеничко обележје код београдског становништва;

5) Привредна криза уопште.

Данашњи поратни Београд се модернизира и подиже на подлози својих разумљивих претензија. То је, међутим, у обрнутој сразмери са његовим економским пропорцијама, којим недостаје једно **упоредно индустриско развиће**.

Због тога је рентовни капитал судбоносно и фатално **обухватио укупни стандард живота** у Београду. Он је кроз скупе кирије и закупе уопште угрозио одавно свако помицање на више, јер је суверено одузимао од ситних људи највећи део прихода и зарада. Он је, узто, поскупљавао режију код трговине и производње, чиме је петрефици-

рао високи и абнормални индекс цена у продаји на мало.

Београд је нападнут многобројном ситном трговином, која узима абнормалне посредничке проценте у високим продајним ценама, и одлучно искључује јаче падање цена код животних намирница.

У Београду је било до скоро — сада је то нешто мање евидентно — апсолутно неписмених људи који су упражњавали по 2 и по 3 радње једновременно! И, све то, са сопственим капиталом од максимум 30—50 хиљада динара.

Београдски су потрошачи минимално отпорни према скупоћи, јер су друштвено крајње хетерогени. Велики је процент оних који живе **апсолутно независно од привредних прилика** уопште; чији су приходи везани само за буџет државе и општине: чиновници, службеници и слични; па велики број рентијера, који су због већ речених прилика такође **толерантни** према скупоћи на пијацама, и знатан број оних чије је занимање у Београду неодређено и непознато, чини укупни београдски конзум готово инфериорним за сваку стварнију опозицију према скупоћи.

Карактеристична је за нас Београђане констатација, коју је учинио председник Општине београдске г. инж. М. Нешић приликом једне дискусије у општинском одбору о проблемима млека и хлеба. Из те се констатације види како су Београђани тридесет и неколико година долготерпљиво и благоглагољиво водили стерилну политику по питањима хлеба и млека...

Све се то може објашњавати само реченим и следећим узроцима.

Пописом од 1929 године нађено је у Београду разних чиновника 26.356, а сопственика и администратора разних добара 25.999.

Чиновник Београђанин мисли врло мало о појевтињавању живота, а **стално** рачуна о својем хијерархиском помицању, које

му је унапред зајемчено са годинама службе. За њега је битно повећавање прихода, а не смањивање расхода.

Њима се унеколико прикључују са сродним схватањима и многи приватно чиновнички и службенички елементи становништва. Конјектура или депресија у привреди не тандира директно друштвену и личну егзистенцију тога дела Београђана, док евентуално лагано и недовољно падање цена код животних намирница чини тај део становника још индолентнијим према проблемима скупине.

Онај други, бројно огромно већи, потпуно сиромашни део Београђана у великој мери и нема једног правог стандардизованог живота, због чега неможе ефикасније ни да опонира скупоћи. Тај део потрошача притиснут је привредном кризом, због које мора да врши непрекидно редукцију код свих својих потреба, па и код хране. Због тога ми у Београду имамо већ неколико година

Поделом ових количина потрошње на број растућег становништва утврђује се консеквентно и неуздржано сужавање опсега потрошње у Београду.

Није потребно после овога никакво нарочито оштроумље, па да се види страдање живог, физичког и душевног Београђана, коме треба помоћи модерном и широком комуналном интервенцијом.

Јер, ма колико привредна структура Београда била посредничко-трговачка и чиновничко-службеничка, и, ма колико због тога сталешка диференцираност осталог становништва била недовољно изразита и мозаички шаренолика, то још не може да буде никакво оправдање за данашњу комуналну индиферентност Београда. Баш због тога, и због дуготрајне привредне кризе; па због скупине кирија и сличног, нужна је и врло хитна једна комунална апровизациона интервенција у области пијаца и цена.

Седмогодишња потрошња (увоз) животних намирница у Београду

Године	Маст свињска и гушчија у кг	Јаја у килограм	Масло слатко и кисело у литара	Кајмак и бутер у килограм	Живина у живом и замрзнутом стању у кг	Зејтин (Уље) за јело у кг	Риба пресна и усолена у кг	Поврће и парница у пресном стању у кг	Воће свих врста у килограм	Грожђе за јело и за вино у кг
1924	88.690	944.325	11.252.327	292.937	860.758	706.687	676.738	30.334.275	3.062.112	1.623.792
1925	178.132	1.036.889	12.640.452	354.488	1.166.220	1.102.986	743.800	21.540.052	6.761.331	2.751.329
1926	168.831	1.191.366	14.721.692	427.409	1.352.458	980.747	702.080	22.469.037	10.091.667	1.694.549
1927	340.390	1.320.553	16.560.834	616.820	1.391.687	987.330	660.966	24.423.126	8.167.844	2.986.355
1928	440.189	833.989	16.783.763	460.201	1.136.396	975.536	537.922	21.993.424	9.903.910	2.979.257
1929	562.204	1.621.745	16.194.959	449.714	950.580	1.685.990	692.000	34.017.568	12.091.199	2.068.610
1930	501.826	1.471.271	14.384.520	455.581	1.150.000	1.033.798	583.159	23.261.727	3.089.303	3.307.233
Свега	2.284.262	8.420.138	102.538.547	3.087.150	8.008.099	7.473.074	4.596.665	177.949.202	53.257.366	18.411.125

Седмогодишња потрошња (увоз) животних намирница и пића у Београду

Године	Парница	Поврће у киселом и сланом стању у кг	Воће у сувом стању и у саламури у кг	Шећер у кокама, кристалу, прашку у кг	Јужно воће, а у 1929 г. и коре његове итд. у кг	Укупно свих врста у килограм	Алкохолна пића			Укупно алкохолних пића у литара
							Ракије и рума у литара	Пива у литара	Вина у литара	
1924	261.664	198.964	19.450	4.503.893	121.917	54.948.529	1.668.837	8.851.359	5.211.141	15.731.337
1925	304.914	37.902	105.555	4.979.371	596.890	54.300.311	1.347.588	8.465.093	4.918.599	14.731.280
1926	126.186	48.596	109.329	4.535.755	381.689	59.001.384	1.934.995	8.988.379	5.171.329	16.094.703
1927	285.859	12.040	97.462	4.218.542	323.274	62.423.082	2.014.713	8.557.945	5.661.080	16.233.738
1928	660.686	52.490	180.257	4.115.504	493.526	62.547.050	1.721.471	8.231.225	5.124.496	15.077.192
1929	1.392.852	85.505	126.263	6.012.538	1.743.521	79.695.248	1.483.172	6.836.637	5.481.987	13.801.796
1930	1.080.805	62.475	156.290	5.620.676		56.158.664	347.402	8.115.373	5.187.888	13.650.663
	4.112.966	497.972	794.606	33.986.279		429.074.268				

непрекидно и релативно — а у понеким артикалима и апсолутно — умањивање потрошње животних намирница.

СЕДМОГОДИШЊА ПОТРОШЊА.

Опадајуће стање потрошње речито говори о једној великој и све већој потреби комуналне интервенције на пијацама животних намирница.

ОПАДАЊЕ ПОТРОШЊЕ МЕСА.

Горе од свега стојимо са умањењем потрошње меса, као једне од најважнијих калоричних врста хране. Из следећих података види се та жалосна чињеница, по којој је већи број становника — неких 14—15 хиљада, у 1930. години потрошио мање меса него у 1929. години, када је било за толико мање становника у Београду.

Овај мањак од 1,299.026 укупне годишње количине претставља по свакоме становнику минус од читавих пет и по килограма.

меса треба им еквивалентно подићи санитарске и пијачне таксе, до износа збира свих арендних и других општинских

Податци о снабдевању и утрошку меса у Београду.

Године	ЗАКЛАНО КОМАДА ГРЛА СТОКЕ											
	Волова и крава		теледи		свиња уопште		овца		јагњад		прасади	
	комада	са просечн. нето тежином 270 кг.	комада	са просечн. нето теж. по 45 кг.	комада	са просечн. нето теж. по 80 кг.	комада	са просечн. нето теж. по 15 кг.	комада	са просечн. нето теж. по 6 кг.	комада	са просечн. нето теж. по 7 кг.
1929	23.145	6.249.150	30.744	1.383.480	33.201	2.656.320	12.632	189.470	29.404	176.424	1.513	10.591
1930	20.852	5.630.340	25.430	1.144.350	31.163	2.493.040	6.738	101.070	19.147	114.882	1.688	11.816
мање	2.293	618.810	5.314	229.130	2.041	163.280	5.894	87.400	10.257	61.542	+ 175	+ 1.225
											129.089	1.299.026

Од укупне прошлогодишње потрошње меса и меснатих производа: 11,134.126 килограма, лиферовала је београдска општинска кланица 9,495.498 килограма, а увоз из унутрашњости 1,638.628 килограма. Или само као 14.71%.

Овај увозни момент је од врло великога значаја за коначни исход цена меса на београдским пијацама. Да није ове скромне увозне количине цене би биле далеко веће...

Разумљиво је онда што се београдски месари огорчено боре противу свих повећања могућности овога увоза, који је **у неколико бар регулатор цена на нашој пијаци.**

У својој прошлогодишњој кампањи против укидања трошарине — која је требала да смањи по сваком килограму меса 1.50 динара — месари су чинили овакве изјаве и преставке:

и државних дажбина, које домаћи месари и кобасичари плаћају.

У противном да Београдска општина смањи београдским месарима своје дажбине.

3) Аренда је у Београду страховито диспропорционална према оној у Загребу: 94—104 динара за грло од 20—80 кгр. тежине, а у Загребу само 12 динара.

4) Да се аренда изравна са загребачком, Новосађанском, Панчевачком и Земунском. Да се **осетно** смање кирије на пијачне општинске касарнице, такође таксе за погон и електрично осветљење, воду и слично..."

Дабогме, да су београдски месари и онде „превидели“ **транспортне трошкове** својих увозничких конкурената, па су у толико оштрије и неправедније инсистирали на уво-

Цене говеђине, телетине и свињетине у Београду, за 11 месеци у 1930. години. (Изражено у процентима)

ЦЕНЕ НА ПИЈАЦИ И У КАСАНИЦАМА	Показатељ изразе цене у динар.	Изражено у процентима					Изражено кретање цена у процентима					Средње цене изразене у динарима
		Јануар	Фебруар	Март	Април	Маја	Јуна	Јула	Августа	Септемб.	Октобра	Новемб.
		Изражено у процентима					Изражено кретање цена у процентима					
Говеђина 100 кгр. жива мера	721.87	100	101.43	104.76	111.59	113.42	111.08	129.09	109.28	104.72	103.83	102.68
„ 1 „ у касарници	15.62	100	96.03	96.03	96.03	104.03	120.90	112.54	115.23	115.23	115.23	107.81
Телетина 100 „ жива мера	1,612.50	100	95.51	88.75	79.92	89.14	82.26	90.23	75.06	85.64	89.21	87.79
„ 1 „ у касарници	26.62	100	96.73	89.21	90.15	86.13	86.40	86.40	86.40	86.40	86.40	89.70
Свињетина 100 „ жива мера	1,334.37	100	110.54	108.82	103.43	101.25	88.29	83.59	82.25	82.27	78.53	74.47
„ 1 „ у касарници	22.50	100	102.22	102.22	98.00	102.22	100.00	82.22	86.00	83.51	88.48	83.31
ПОДЕЉЕНО СА 6 =	622.25	100.41	98.29	96.52	99.30	99.30	98.15	92.34	92.38	92.96	93.61	92.48
												95.99
												535.25
												576.48

....1) Београд ће без трошарине добијати нешто јефтиније месо, али израда, квалитет и здравствено порекло робе биће испод сваке критике; кланица ће бити пасивна и дућани на пијацама...

2) Ради уразумљивања довозника

ћењу једног изузетног пијачног режима за себе... Следећи податци ће нам показати у чему се реално састоје ти месарски интереси.

Увоз меса и његових прерађевина састоји се углавном: из јагњетине, прасетине, овчине, свињетине, сувог меса и пршуте, су-

Цене месу на београдским пијацама у 1930 години; изражене у динарима

Цене на пијаци и у касарницама	Јануара	Фебр.	Март	Април	Маја	Јуна	Јула	Августа	Септ.	Октобра	Нов.	Збир цена	Просечне цене
Говеђина 100 кг. жива мера	721.37	725.-	756.25	805.55	818.75	801.87	787.50	785.90	756.-	749.37	741.25	8,452.47	768.36
Телетина 100 " " "	1,612.50	1,556.25	1,431.25	1,288.85	1,437.50	1,328.12	1,293.75	1,210.41	1,381.-	1,438.54	1,415.02	15,293.80	1,389.43
Свињетина 100 " " "	1,334.37	1,475.-	1,452.12	1,380.31	1,351.04	1,178.12	1,115.62	1,098.94	1,097.91	1,047.91	958.75	13,524.88	1,229.43
Јагњетина 100 " " "	-	-	1,315.02	1,117.73	1,181.25	1,128.12	977.25	1,079.16	1,190.82	1,136.27	884.3	10,166.56	1,111.84
Говеђина 1 кг. меса	15.62	15.-	15.-	15.-	16.25	15.87	17.58	18.-	18.-	18.-	18.-	185.32	18.84
Телетина 1 " " "	26.62	25.75	23.75	24.-	24.86	22.93	23.-	23.-	23.-	23.-	23.-	262.71	23.88
Свињетина 1 " " "	22.50	23.-	23.-	22.05	23.-	20.50	18.50	19.35	18.79	19.91	19.87	230.47	20.95
Јагњетина 1 " " "	35.62	29.50	21.06	15.55	12.90	13.87	15.-	15.-	15.-	15.-	15.-	203.56	18.51
Говеђ. телет. свињ. по 100 кг.	3,668.74	3,756.25	3,639.62	3,474.61	3,679.29	3,398.11	3,196.87	3,098.21	3,234.91	3,236.02	3,150.62	37,371.28	1,132.45
" " " по 1 "	64.74	63.75	61.75	61.35	63.91	62.30	59.08	60.25	59.79	60.91	60.87	678.50	20.56

вих кобасица и ужичке сланине. Говеђина не конкурише београдским месарима.

Цифре нам показују да је баш говеђина поскупљала, док су све остале врсте меса појевтињале.

Говеђина је, додуше, поскупљала и у живој мери на београдској марвеној пијаци, али је она више од тога поскупљала у касарским детаљним ценама.

Говеђину троши све становништво и њена потрошна количина је као 50.56% свеукупне потрошње меса и прерађевина.

Из просечних месечних цена говеђине жива мера, видимо једно повећавање од 46.49 динара по 100 килограма, а код просечних месечних цена у касарској продаји по килограму повећавање од по 1.22 дин., односно по 122 динара...

Ове касарске цене су, од августа до новембра, биле веће од полазних јануарских цена за 238 дин.; односно за 238 динара по стотини килограма...

У овој чињеници се крију разлози месарског отпора према увозу и конкуренцији, али се у њој исто тако налази и објашњење за највећи део онога више по десето-процентног умањења потрошње меса у Београду у прошлој години.

Оно што унеколико чини увозна конкуренција код других врста меса, требало би постижавати пијачном комуналном интервенцијом у питању говеђине. Има зато више познатих начина: треба их само хтети принципјелно и практично акцептирати...

Код телетине видимо, напротив, сасвим обрнут случај. Њена је жива мера за сто кгр. појевтињала просечно по 213.07 динара, а у детаљној касарској продаји по 2.74, односно по 274 динара.

Дакле, више појевтињило у корист потрошача за 0.61 по килограму, од онога појевтињавања на марвеној пијаци у корист месара.

Ја, али телетина има поред увозне конкуренције и мању потрошњу уопште — само 10.56% укупне кланичке диферације — и може лако да се редуцира у конзуму.

Код свињетине је била просечна месечна цена за живу меру у паду за 104.92 ди-

нара, а у касарској детаљној продаји за 1.55, односно за 155 динара. Дакле, опет знатно јевтиније у корист потрошача, јер је ту присуство оне увозне конкуренције.

Код јагњетине и овчине нисмо се упустали у процењивање ових пијачно-касарских цена због тога, што су оне поглавито сезонске и што се мењају неколико пута у години.

Ако апстрахујемо за момент коефицијент касарског поскупљивања меса уопште, изнад цена које важе на марвеној пијаци, и ако формално усвојимо данашњи размер тих цена, па учинимо критички осврт само на оне разлике које се јављају код осцилација цена различитих месарских врста, видећемо јасну тенденцију политике поскупљивања.

Месари су заклали у целој прошлој години 20.852 крупна говечета: волова и крава, а по рачуну трошаринске централе био је довоз живе крупне стоке од 12.500 килограма. Ако је меснати нето код крупне стоке само 60% брута, онда су месари имали пред собом пијачну понуду у крупној стоци од 27.777 грла. Односно више по што су они преузели за неких 6.925 грла. То значи да је понуда стоке била већа од касарске потражње за 24.94%...

То је за месаре један врло повољан момент на сточној пијаци, па ипак су сточне говеђе цене отишле у прошлој години сасвим супротним правцем.

Трошарински подаци о догону ситне стоке на београдску марвено пијацу: овце, јагњаци, козе, јарад, прасад и телад, показују такође пијачни вишак над касарским конзумом од неких 167.000 комада.

Овај вишак је, као и код крупне стоке, делом отеран на иностране пијаце, а делом враћен са београдске марвене пијаце као непродат.

Тај момент такође показује реалну могућност за једно планско комунално-апровизационо интервенисање на сточној пијаци.

Уопште узевши сви месарски артикли и прерађени производи имали су у прошлој години овакве цене по месецима: као 95%, 91.42%, 83.72%, 84.15%, 83.11%, 77.64%,

85.15%, 84.23%, 84.11%, 84.61%, упоређено са ценама од 15-VI претпрошле године.

ПОТРОШЊА И ТРОШАРИНА.

Не може се ући у област наших пијачних цена уопште, а да се не наиђе на трошаринске узроке који их подижу. Ти узроци постоје и бивају све већи у колико привредна криза бива дуготрајнија и оштрија.

На супрот познатој прошлогодишњој сугестији **заинтересованих група**, испољеној у дискусији за и против одржавања трошарине, очигледно је да трошарина доприноси одржавању привредне кризе и **слабљењу исхране код Београђана**, јер 62 милиона динара годишње узетих за рачун трошарине значе више но 10% поскупљања у коштању укупне годишње исхране целог Београда. На ипак је та очигледност порицана од стране **заинтересованих присталица трошарине**. Један од таквих је писао у јавности између осталог и ово:

„...За одлуку о укидању трошарине криво је логичарско доктринарство, које верује да директни порези не поскупљују, већ да појевтињавају живот...”

Код нас државни буџет добија од директних пореза само по 0.37 пара дневно од становника...

Социјални се фактори не могу логички, већ само психолошки тумачити: ко не уме штедети лакше плаћа индиректни по директни порез.

Тај психолошки фактор доказује, да директни порези не могу покривати буџетске расходе, већ само могу служити умањењу великих социјалних неједнакости, којих, уосталом, код нас за сада још нема...

Суд О. г. Београда треба да оперише са психологијом (светом се не влада логички, већ психолошки) и да се мане логичарског доктринарства, да се мане укидања трошарине...

Након оваквих и сличних залагања за одржавање трошаринског система, и у одсуству сваке комунално-апровизационе интервенције Београдске општине на пијаци животних намирница, хоће ли бити неко чудо ако и ове године будемо забележили даље **опadaње потрошње и слабљење исхране код становништва**? Дабоме да неће: јер би то било сасвим логично и у линијама онога схватања да се светом не влада по правилима логике...

На седници општинског одбора, 10 децембра прошле године, у дискусији о општинском буџету, рекао је председник г. М. Нешић, инжењер, између осталог и ово у прилог делимичног укидања трошарине:

„...Главни извори су прихода, дакле, таксе, дажбине и међу овима тро-

шарина. Општина нема других значајнијих, који би се могли означити узроком данашњег тешког економског стања Београда. Ако, дакле, уопште у домену Општине града Београда леже ма какви узроци томе стању, а **уопште је уверење, па и суда, да леже, јер је наша вода скупа, јер је наша струја скупа, јер је наша трошарина скупља од свих трошарина у Југославији**, онда су они ту, и онда је сасвим природно наша дужност, да своју пажњу посветимо овим узроцима и покушамо наћи начина да те таксе и намете смањимо, да ту трошарину ограничимо, а **изградњу Београда заснујемо на другим изворима** који неће исцрпљивати народну у овој мери, у којој то чине поменути извори.

У том циљу, Суд је предложио да се трошарина не укине, како је то објављено и како се то у јавној полемици истицало, него да се она сведе на једну меру, која **неће покварити буџетску равнотежу**, али која ће зато, **не теретећи најбитније животне потребе наших грађана, олакшати живот у престоници**...”

Противници логичког, а присталице психолошког метода владања, одбили су **смањење трошаринског оптерећења у Београду од 41 милион динара — по 170 динара по становнику — већ су инсистирали на некаквим изменама у администрацији**...

У штампи и свугде они су били чак и противу **привредног растерећења од 25 милиона динара, условљеног компезирањем оног трошаринског смањења са 16 милиона динара општинског приреза на основни непосредни порез од 80 милиона динара**.

Кад се овај опонентски став присталица владања психолошким методама упореди са оним пијачним цифрама: **кунзума и цена, виде се рељефно све зле последице таквога схватања и владања**.

Ми који мислимо да логика има своје место и у животу владања, имали би права сада апеловати на све оне са супротним схватањем, да своју методу прошире **некако и на пијацу цена**... Јер, они и њихово мишљење криви су што ће годишња потрошња код животних намирница бити мања за 6—7 милиона килограма, или, за око 28 кг. по сваком становнику Београда.

Ова нехумана и у комуналној политици нерационална тенденција може се по најпре објаснити следећим примером.

Ширење грађевинског Београда од 1921 до 1930 године протекло је се од 309 на више од 700 улица. Тој старој и новој сразмери морало је се јуче, и мораће се данас и сутра удовољити **јавним комуналним средствима са изграђивањем калдрме, канализа-**

ције, трамваја, електрике и осталих скуких ствари.

За последњих 4 године утрошила је Општина само на калдрмисање: коцка, асфалт и обична калдрма за $206+187=393$ улице, више од једне трећине милијарде динара, а за остале требаће још толико...

Суд Општине, и остале присталице делимичног укидања трошарине тражили су, да се после тога учињеног издатака за толико растерети скупоћа животних намирница у једном времену од неких 8 година.

Грађевински Београд, тј. кућевласници су већ добили од становништва за 4 године онолико колико они и њихови пријатељи не допуштају маси сиромашног становништва да буде поштеђено кроз наредних 8 година.

Они, дакле, непристају ни да врате општини за 20 и по година оно што им је за 4 године трошарином кредитирано за нову вредност њихових имања: $20.5 \times 16 = 328$ милиона, и $8 \times 41 = 328$ милиона динара.

Они не пристају ни са отписом да враћају — преко општинског приреза од 16 милиона динара годишње — комуналној заједници дугорочни безкаматни дуг, а за све то време уживаће незаслужену повећану вредност својих имања и својих ренти...

ПИЈАЧНЕ АБНОРМАЛНОСТИ.

Велики број Београђана пати од пијачних илузија гледајући велико присуство људи и робе на пијацима. Тада се обично мисли: све је у реду... Међутим, често је наша пијаца животних намирница врло оскудно сортирана и снабдевена; то може да види онај који долази за веће снабдевање: ресторан, кујна, менза и т. д. Такав купац запажа многе недостатке врста и квалитета. Некада је цела илузија створена само због обилла разних салата и лукова! Дакле, најслабијих исхранбених врста. Јаја, млечних производа, снажнијих поврћа, живине и рибе често пута има само у веома ограниченим количинама.

Разуме се, да ће у таквим приликама све, па и сами потрошачи, ићи на руку повећавању цена.

У августу прошле године била је цена код 6 врсти рибе 168, а у септембру 171. У октобру 182, а у новембру 190 динара.

Код поврћа и варива још горе. У истим месецима биле су просечне цене грашку по 30, 20, 23, 32 динара по килограму. Или, за 13.44% скупље него у исто време 1929. године. Боранија је била по 3.85, 4.15, 9.—, 19.— динара, или за 82.18% скупља но у истим месецима 1929 године. Тиквице су продаване, такође просечна цена, по 3.50,

4.—, 13.—, 20.— динара кгр. А у години 1929. била им је цена 114.86% мања.

Август, септембар, октобар и новембар нису зимски месеци, када се производи у стакленим баштама, или, када се довлачи из Солуна и Египта, па ето, ипак смо имали овако „егзотичне“ цене тиквицама, боранији, грашку и т. д.

Због тога је у прошлој години потрошња поврћа и варива у Београду не само назадовала. Она је била мања од претпрошлогодишње за око 11 милиона килограма! Колико је то опадање види се најбоље из упоређења са годином 1924, када је потрошња поврћа и варива била 30.3 милиона килограма, или, за 7.1 милиона већа но у 1929. години, у којој је било више становника за око 70—80 хиљада!..

Оволике разлике код количине потрошње доказују нам колико велика скученост наступа код потрошње кад цене расту!

Из ових цифара могу се научити много чему сви они који заступају трошарински систем, као и они који деле схватање о не мешању општине у ствари пијаце.

Код 18 врста поврћа и варива биле су просечне месечне цене: август: 95.32, септембар: 85.13, октобар: 101.71, новембар: 122.69 од цене која је као 100 важила у јуну претходне 1929. године...

ТУБЕРКУЛОЗА И ИСХРАНА.

Кад се појам социјалног положаја узме објективно оцењивати, види се лако, да он код нас није одређен никаквим кастинским и традиционалним претекстом већ да се он изражава искључиво у својствима која полазе од имовинске својине, па иду до станбених и исхранбених облика и могућности.

Следећи податци ће нам тачно показати: шта значе у овоме случају те својинско-станбено-исхранбене могућности у исходу на тотални живот појединих београдских социјалних група.

Смртност уопште и специјално од туберкулозе и заразе

Редни број	Према бившим кварталним резултатима	Општин процен- ти према насељу становника у 1927 години			Број умрлих од заразе и од туберкулозе у 1927 годин				По 1 смртни случај на ово- лико станов.
		заболе- вање	уми- рање	реше- ње	од за- разе	од ту- берку- лозе	укупно	од сто станов.	
1	Теразиски	7.85	1.61	0.78	4	28	32	0.18	550
2	Топчидерски	12.12	1.82	0.98	17	47	64	0.73	428
3	Дорћолски	9.81	0.90	1.04	10	48	58	0.26	383
4	Варошки	3.71	1.65	1.31	5	18	23	0.27	365
5	Врачарски	34.84	1.71	1.17	45	180	225	0.28	345
6	Палилулски	24.33	1.65	1.25	40	154	194	0.35	283
7	Савамаљски	7.31	1.69	1.28	5	69	74	0.44	222
8	Непознато	—	1.21	2.73	8	22	30	—	—
9	Војска	—	—	—	6	24	30	—	—
Свега:		99.97			140	140	730		

Умирање од туберкулозе и од акутних заразних болести је два и по пута веће у Савамали него на Теразијама. Јер, у Савамали умре годишње од тих болести по један на 222 становника, а на Теразијама тек на 550 становника.

Са теразијских прозора виде се сава-малски кровови и дворини, до којих се стиже за три минута пешке; па ипак је ту, ето, једна оволика разлика...

Последња усправна рубрика у овој таб-лици показује градуелни однос смртности од туберкулозе и акутних заразних болести у свима квартовима Београда. Они су више по карактеристични.

Свуда је имовинско стање већине уоп-ште, а исхране и стана посебице, ударило свој печат и на саму смртност становника.

Ове чињенице у бројевима показују да је човечији организам мање отпоран према болестима тамо где се станбено горе акомодира, а лошије и недовољно храни, него што је тамо где тога довољно има.

средно иза рата, био mortalitet на $\frac{1}{1000}$ становника од 110—150, дотле је он у Београду био у 1929 години 165, а туберкулозни про-цент 23,7, према 9,7—15,4 од сто умрлих у поменутом иностранству.

Највећи део овог нашег mortaliteta и туберкулозног греха почива на нашој пијаци животних намирница.

Туберкулоза се у Београду стално по-јачава према размеру укупне смртности:

Године	Смртности	Од туберк.	процент
1927	2932	590	20.12
1928	3218	739	22.96
1929	3418	811	23.72

Ово је објективно узевши таман у лини-јама опадања потрошње квалитативних врсти животних намирница: меса, млека итд.

Ако туберкулозном броју додамо и бро-јеве умрлих од плућних и стомачних боле-сти уопште, којих је било у 1927 години 483, онда би њихова подела по квартовима и на сваку стотину њихових становника изгледала

Смртност од туберкулозе у Београду и у другом свету

Године	Број укуп. умрлих	Од туберкулозе				У времену 1920 или 1921 године у Београду 1921, пописне год.	Данска	Холандија	Енглеска	Шведска	Швајцарска	Немачка	Београд
		у опште		по половима									
		умрло лица	у опште укуп. бр. љу	у код муш.	у код жен.								
1927	2932	590	20,12	22,12	17,66	Смртност на сваких 10.000 становника							
1928	3218	739	22,96	24,09	21,50	Укупно умрло	110,6	111,3	121,1	133,9	144,5	150,0	165
1929	3418	811	23,72	26,62	20,11	Од туберк.	9,7	12,7	11,3	9,7	18,0	15,4	23,7

Ово даје довољно повода и оправдања да се указује на утврђену општу недовољност исхране код нас, и, да се истражују главни комунални узроци ове стално повећавање не-довољности.

Пре и више од свих других узрока пи-јаца је та која распрема место у гробљу за слабо храњене становнике! Већина Београ-ђана лишена је својим пребивањем у Бео-граду сунца, ваздуха, зеленила и безбрижно-сти. Упрегнути непрекидно у рад и стварање срстава за живот, од данас до сутра, они су жртвовани свима утицајима постепеног фи-зичког уништавања. Ако се таквове станов-ништву не обезбеди комунална интервенција на пијаци животних намирница; не заштити бар нормална калорична исхрана, онда је такво становништво здравствено изгубљено. Санитетска контрола, апроприација, квалитет и цене на пијацама су највиша потреба ве-ћине Београђана. Тек после подмирења ових потреба долазе одмах на ред станбени, гра-ђевински и други комунални задаци.

Док је у Данској, Шведској, Холандији, Швајцарској, Енглеској и Немачкој, непо-

овако: Теразиски 0.10; Дорћолски 0.15; Топ-чидерски 0.16; Варошки 0.19; Савамалски 0.19; Врачарски 0.20; Палилулски 0.21.

Ово такође показује да су и овде по-главито социјални узроци изазивачи оболе-ња и смртности. И ту је недовољна исхрана условила недовољну отпорност човекова ор-ганизма према оболевању и умирању.

Истина је, и врло утешна за све нас што живимо у Београду, да се умирање од тубер-кулозе у последњим годинама умањује, пре-ма проценту умирања од исте болести у го-динама пре рата. Томе су извесно доприне-ле знатне хигијенске поправке: увећана ка-нализација и водовод, и улепшана калдрма у читавој половини града. Затим, извесне станбене поправке код јачих социјалних група, јако увећање домаћих купатила, па санитетско медицинска интервенција диспан-зера, амбуланти итд.

Нарочито је код тога имало један бла-готворан утицај поратно скраћивање радио-га дана у фабрикама, радионицама и тргови-нама, и, увођење социјалног осигурања за радништво и њихове породице.

Али, умањивање туберкулозне смртности није још сигуран знак да је наступило и **умањивање туберкулознога обољевања** уопште. Напротив, судећи по извесним знацима могло би бити и обрнуто: вероватно се сада **само дуже болује** и спорије услед лечења умире. Јер сва ова набројана позитивна средства знамо да су палијативне природе: уреди за социјално осигурање у болести ограничено и недовољно лече, радно време у привредним предузећима није ни довољно ни систематски смањено (хлебари, келнери, кућна производња и друго), а диспансерски извештаји сами нам указују на сву недовољност своје племените акције.

Београд се највише брани — у погледу **броја туберкулозе смртности** — великим и непрестаним **имигрирањем** физички најјачих елемената, који му прилазе из привредних разлога... Затим, велики број туберкулозно оболелих окончава у земунској болници и у својим завичајним местима, **што не улази уопште у статистику београдске смртности**.

Те случајности, и несумњиво повећана социјално-медицинско-санитетска интервенција, боре се сада више но раније са крајњим последицама туберкулозе: са умирањем.

Али непрестано **обарање хранбеног стандарда** неће, не може бити у стању да заустави ширење туберкулозне **инфекције**: да радикално умањи сушничаво оболевање.

Профилактика противу умирања од туберкулозе, и профилактика противу оболевања од ње — **две су различите ствари**. Прва је релативног, а друга апсолутног значења. За прву је диспансер, болница, санаторијум и уопште медијално-дијетална терапија, а за другу — **фигуративно речено: модерна млекара, јевтина месарница, добар хлеб, снабдевена пијаци са намирницама, хигијеничнији станови и слично**. Неко је врло уместо и мудро казао: **јевтин хлеб је највећи непријатељ коховој бакцили...**

Комунална апровизациона акција на пијаци може да буде од далеко већег значаја, него икакав централни хигијенски завод.

Велика од скоро времена лансирана антитуберкулозна акција у Београду — која већ ствара филантропско расположење код свих мисаоних грађана — треба једновременно да нас сачува од једне могуће сугестивне илузије: да је туберкулоза сва само у туберкулозној бакцили... Јер, код нас већ постоји раширено мишљење — чак и код неких лекара — да је туберкулоза само толико социјална болест, колико је за лечење оболелих нужно имати социјалних средстава и жртава.

Треба тежити оној хигијенској ситуацији, у којој ће Општина, са својом интервенцијом, стајати испред свих диспанзера, болница, санаторијума!...

Антитуберкулозне страже треба поставити прво на пијаци животних намирница!...

Заштита одојчади у француским градовима

Почетком 17-ог века Vincent de Paul велики француски филантроп, био је први који се почео бринути о судбини напуштене деце.

Пролазећи мрачним улицама Париза Vincent de Paul је изненада спазно једног просјака како сакати једно напуштено новорођенче, да би могао доцније са тако унакаженим дететом лакше просити. Овај страشان приказ бацио је у очајање рођеног филантропа, који је и пре тога знао за злу судбину све деце напуштене од родитеља, која су умирала свакодневно у предграђу Notre Dame-а али је никада дотле тако импресивно није видео.

Ово је одлучило Vincent-а да оснује склониште за одојчад и да упути Луизи од Мариака писмо, излажући јој страшну судбину ових малих и молећи је да заинтересује и остале госпође, како би му помогле да отргне од смрти хиљадама напуштене деце. Тако је постало прво склониште за одојчад.

Доцније ова установа није увек цветала; али 1640 год. Vincent de Paul успе да за њу заинтересује Ану Аустријску и Луја XIII, који је ујединио ову започету организацију са Општом болницом, претворивши је у државну установу, која је затим постала „болница за наводчад и напуштену децу“. Тако је основана прва заштита одојчади у Француској.

Ма да се овом хуманом установом управљало са највећом ревностју, резултат је ипак био страشان. У то доба правила хигијенског одгајивања деце у великој агломерацији била су сасвим непозната. Тако 1758 године од 5012 одојчади умрло је 1470 нађене деце у самој болници, чекајући да по њих дође дојкиња са села; а 2270 умрло је по кућама дојкиња. Дакле морталитет је био више од 50%!

Али, временом се све то изменило! Ова установа све се више усавршавала тако, да данас она у истини претставља једну установу ове врсте за углед. Међутим њу смо у почетку овога написа узели случајно за углед. Управо једино зато, што она има ту историографску вредност. Иначе ћемо се у овоме кра-

ћем напису осврнути на све установе за дечју заштиту, којих сви француски градови, а Париз специјално, имају тако много и тако добрих, — да им се човек мора задивити!

Вратимо се сада првој установи, коју смо почели да описујемо.

У тој истој дечјој болници постоји и данас нарочито одељење где се доносе деца нађена на улици или деца коју родитељи сами ту донесу одричући се легално. Сва та деца смештена су у нарочитој сали за исхрану одојчади названој la Crèche, то је сала са нарочитим обликом колевки где остају све док не добију у тежини и не дођу на меру једног нормалног новорођенчета. Одатле се деца шаљу у два центра за одгајивање, или дојкињама по разним селима у којима су центри за одгајивање и где њихову даљу негу надгледају резиденционални лекари.

Болесна деца, која носе на себи наследне трагове сифилиса, или која су оболела од других болести, задржавају се у болници за извесно време, где им се указује прва потребна нега, па се затим шаљу у разне центре за одгајивање — пупониере, у којима се продужује специјално лечење које им је потребно.

Захваљујући медијалном прогресу, хигијени потребној одојчадима, добром млеку, чистом ваздуху и сунцу; морталитет ове деце спао је на 2% у самој болници за нађену и напуштену децу и на 5% у опште.

У Француским градовима биле су отворене прве консултације (диспансери) за одојчад 1794 године, а крајем 19-ог века оне су се почеле отварати у великом броју. Од тада па до данас потреба ових диспансера у градовима била је све већа и већа. Тако се 1929. године само у Паризу могло избројати више од 150 диспансера за одојчад.

Један велики део ових диспансера припада комуналној јавној помоћи, затим Материнској заједници, Материнском милосрђу и другим приватним добротворним друштвима. Сваки од њих чине једно засебно тело чувајући своју независност, али сви они потпомажу заједнички рад и циљ, стојећи у чврстој вези са „Националним удружењем за зашти-

ту деце", које се састоји од 200 чланова које париских, које провинцијалних, а чији је задатак да приближи однос између „приватног доброчинства“ и комунално-јавне помоћи и да тако у заједници отвори што више диспансера за одојчад, јер су они главна база за борбу против великог моралитета одојчади у велеградовима.

Сваки диспансер има више лекара, више болничарки и једну сестру походиљу за специјални хигијенски надзор деце. То су болничарке које обилазе и чији је главни задатак да ослободе мајке од њихових предрасуда, да их науче како малу децу хигијенски треба подизати и да увере мајку да је њено незнање често пута узрок деце болести. Уверавајући деце мајке да треба пратити савете лекара и надгледајући да се ти исти савети извршавају, оне су у исто време веза између мајке, одојчади и свих диспансера и деце болница. Њихов је задатак још да се упознају са материјалним тешкоћама сиромашне породице одојчета, отклањајући их помоћу добротворних друштава и осигуравајући на тај начин лечење малог болесника.

Услуга коју пружају ове сестре-болничарке у својој социјалној акцији од велике је користи, што потврђује једна статистика из Лиона која каже, да је смртност код деце ненадгледане од сестара-походиља 13% а код деце која су надгледана 5%.

Ове сестре походиље за хигијенски надзор деце добијају наставу по школама која трају две године, а које се налазе при градским санитарним институтима у Паризу, Бордо-у, Лилу, Лиону, Стразбургу, Тулузи и другим већим варошима Француске.

Овако наоружани не само персоналом већ и техничким сретствима ови диспансери боре се успешно против великог моралитета деце у раном добу, дајући упутства мајкама како да хране своју децу било материнским млеком, било вештачком исхраном: крављим млеком или другим млечним производима. — Ови диспансери боре се нарочито против туберкулозе и других заразних болести код деце, против наследног сифилиса, лечећи децу одмах по рођењу, како би осигурали њихово нормално развијање и отклонили рђаве последице ове тако убиствене болести.

У току последњих година отворен је низ нових диспансера у радничким агломерацијама у кућама које је Општина подигла специјално за радничке породице. У овим диспансерима, поред лекарске помоћи одојчади, држе се предавања и курсеви младим девојкама и мајкама о хигијенској исхрани деце а у нарочитој кујни припремљеној за то.

Сваки од ових центара радничких станова има по једну диспансерку сестру-похо-

диљу, која посећује домове и врши санитарску контролу, надгледајући чистоћу, живот, развитак деце и т. д.

Да би избегли прерано одбијање и одвајање одојчета од мајке, које је једно од главних несрећа по њихово здравље, установљене су санитарно-комуналне награде за мајке које доје своју децу. Награде се деле на две врсте:

1. — Мајке које плаћају осигурање, награђене су за прва четири месеца по 150 фр. месечно, за следећа три месеца са по 100 фр. и са 50 фр. месечно за остале месеце до краја прве године.

2. — Мајке које не плаћају осигурање, примају по 45 фр. месечно за првих 6 месеци и по 15 фр. месечно до краја прве године.

У многобројним породицама са три дете свако дете има право на бесплатно млеко и то од општинског млекарског завода, и то ако је храњено вештачком храном у кругу своје породице и ако отац не зарађује више од 30 фр. дневно.

Да би омогућили мајки-радници да сама доји своје дете, подигнуте су од стране градских општина или добротворних друштава сале са колевкама, у које мајке раднице доносе своју децу на чување преко дана и долазе да их подоје у одређено време. У самом Паризу постоје око 70 оваквих сала са колевкама, које припадају разним добротворним друштвима, а под контролом су градског деце заштитног института.

Лекарска се визита врши сваког дана; лекар даје директиву било за исхрану одојчади било за одраслију децу, која се налазе у Креху до своје треће године. Овде се болесна деца не примају. Велика се пажња обраћа на то, да се не појави зараза против које се тешко бори у центрима агломерације.

Собе за исхрану, то су сале које се налазе у појединим фабрикама и великим трговинама магацинима као што су: Лувр, Галерија Лафајет и др. Оне служе за одојчад чије су мајке упуслене у тим предузећима. Свака мајка доноси своје дете долазећи на рад, оставља га у собу за дојење, где долази да га подоји у одређено време по упутству лекара фабрике или трговине у којој ради. По правилу свако предузеће које има на раду више од сто жена изнад 15 година, треба да има и своју салу за одојчад.

Сале за одојчад при фабрикама и *Steches*-евим развили су се нарочито за последњих неколико година, и то као последица велике запослености радница-мајки.

Поред ових установа које омогућавају да се дете подигне мајчиним млеком постоји још и *Pouponnerie* у којима се примају деца од рођења до своје друге године. Ту се примају деца која из извесних узрока не

могу остати у својим породицама. То је једна врста интерната за одојчад, где се она подижу вештачком исхраном и где добијају сву негу потребну њиховом добу. Цена ових пансиона је од 60 до 100 фр. месечно. У њима се примају и мајке са децом које немају средстава за издржавање. Оне не само да доје своју децу, већ у исто време дају своје млеко и другој деци, којој је мајчино млеко потребно као и деци која су закржљала. И тиме оправдавају свој боравак и живот у овим установама.

Око Пупониера које се налазе у провинцији, постоје врло често центри за подизање одојчади — то су групе породица које за извесну месечну награду узимају децу на чување. Та деца се доносе на сталан преглед у „Кап млека“ која припада Пупониери. Свако дете пласирано у том центру, добија млеко из Пупониере која има своје стаје и своје краве, чије се млеко стерилизује и припрема за разне режими у кућнама инсталираним нарочито за ту сврху.

Све ове Пупониере деле се на Пупониере за здраву и Пупониере за болесну децу. „Кућа сасвим малих“ је искључиво резервисана за децу туберкулозних родитеља. Она има својих 7 центара у које прима децу од 1-ог месеца до 2 године. У задужбини „Граше“ и у центрима породичних смештаја д'Ортез примају се деца туберкулозних родитеља одвојена од њих одмах по рођењу. Познато је да што је дете млађе, туберкулозна инфекција је бржа и опаснија. Она пак деца која остану поред својих туберкулозних родитеља, убрзо подлежу инфекцији и 75% умире најдаље у року од 6 месеци по рођењу.

Сва деца пласирана по центрима анти-туберкулозним, подижу се изван сваког додира са болесним члановима своје породице. Резултат ових установа одличан је. У центру Ортез од 1400 деце која су ту подигнута у року за последње четири и по године свега је био један смртан случај од дифтерије, а није констатован ни један случај туберкулозе.

У Француској се законом обавезно врши активна вакцинација антитуберкулозна, вакцином Б. Ц. Г.

Калмет и Герин дошли су до уверења после двадесетгодишњег рада и многобројних експеримената на животињама, да се једино дете може имунизирати против туберкулозе ако у току првих девет дана: 4, 6 и 8-ог апсорбује у тринут два милиграма Б. Ц. Г. који се даје новорођенчету у малој количини на пола сата пре дојења.

Данас се може рећи да је један велики део деце од туберкулозних родитеља спасен од ове инфекције помоћу Б. Ц. Г.

Фондација „Parquet“ која се налази на острву Жат између два рукавца реке Сене, недалеко од Париза спада у хигијенске центре за одојчад и децу до треће године. То је један мали деци рај, који сам ових дана посетила. У њега се шаљу деца из разних болница после извесних прележаних болести а којој је потребно дуго опорављење и добра нега, коју не могу добити у својим сиромашним породицама. У фондацији Parquet има 120 постеља; боравак је ограничен на 3 месеца, тако да кроз центар пролазе годишње 500 деце. Све опасности које се осећају у децијим агломерацијама овде су избегнуте. Деца су увек један део дана на великим терасама или у башти, на сунцу, изношена на рукама болничарским или у својим колевкама. Захваљујући медијалном прогресу који је стриктно примењен у овом центру под управом господина Д-р Maillet-а бившег шефа децје клинике на медицинском факултету и његова четири асистента, сва деца се овде опорављају и цветају здрављем.

Сви странци који су посетили овај дециј дом са ретко модерном хигијенском организацијом, морали су бити узбуђени и осетити радост и симпатију према овој тако племенитој добротворној организацији и пожелети да виде једнога дана да се и у њиховим земљама остваре овако лепи и здравствени дециј домови. То сам и ја у пуној мери зажелела за наш Београд и његову још тако незаштићену децу.

Заштита одојчади у Француској не ограничава се само на заштиту по рођењу, већ ова заштита почиње пре рођења, заштита преднатална. По свима акушерским одељењима постоје нарочити прегледи за породиље, тако исто и по многобројним диспансерима. Главни задатак ових прегледа је да уђе у траг сифилису код породиља и да третирајући мајку, третира индиректно дете чије се даље лечење наставља по рођењу. Актуелно, појам да треба лечити децу пре и после рођења ушао је у свет и борба против наследног сифилиса код деце данас је тиме много олакшана.

У сваком диспансеру одређена су два дана недељно специјално за третирање сифилиса код деце и мајке. 1929 године могло се набројати око 353 диспансера антисифилистичких и према једној интересантној статистици породишта „Bandelet sique“, морталитет код деце лечене пре и после рођења пење се на 5%, док код деце не лечене смртни случајеви пењу се на 62%.

За мајке сиромашног стања и без потпоре очеве, мајке-девојке, постоје азили општински, где се оне примају бесплатно већ од седмог месеца трудноће. Поред ових оп-

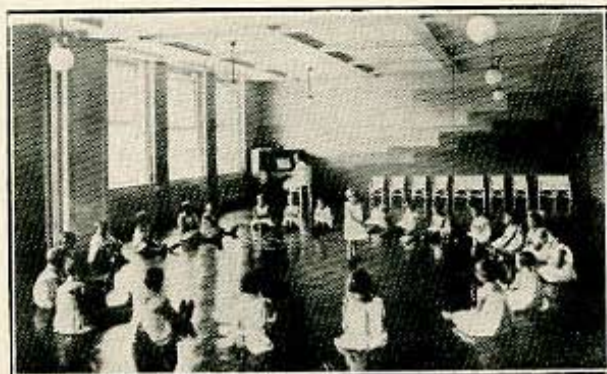

штинских, званичних азила постоје још и приватни азилы многих париских добротворних друштава.

У већим варошима подигнуте су кантине за породиље. У Паризу има око 12 таквих кантина, где све мајке од петог месеца трудноће и жене које доје своју децу, могу долазити у те трпезе на бесплатну и добру хра-

ну, како би њихово млеко било корисније у одгајивању детета.

Ово је само један општи преглед једног врло широког социјално-медицинског питања о заштити одојчади у француским градовима, специјално Паризу, о коме би се међутим могло још врло много и врло дуго говорити.

Слободан Ж. Видаковић,
референт за штампу Општ. града Београда

Сузбијање сифилиса у градовима са гледишта социјалне акције

У прошлој студији ми смо изложили социјално схватање туберкулозе. У збијеном оквиру једног есеја изнели смо које се социјалне мере морају употребити да се туберкулоза победи. Том приликом дали смо дефиницију социјалних болести и подвукли, да је индивидуална медицина немоћна да реши проблем социјалних болести, и да је за њихово радикално решење потребна једна снажна, брза и коренита реформистичка акција, која би решавајући узрочнике болести решила и њих саме.

То што важи за туберкулозу, важи и за сифилис и алкохолизам, као друге по важности социјалне болести.

И скорбут — када загрози читавој једној народној области у данима тешке привредне кризе — постаје одједном од индивидуалне болести — социјална болест. И обрнуто — постаје понова индивидуална болест чим изгуби замах и ограничи се на појединце, било због њихове хроничне глади или злоупотребе живота једноликом и авитаминоском храном. Али као што смо већ раније напоменули интерес социјалне акције за њега и сличне болести незнатан је, тек је у другом реду и у изузетним случајевима! То важи и за читаву серију болести које немају директне и узрочне везе са социјалном средином. Дајући овако тумачење појму социјалних болести, ми се излажемо могућно-¹стима приговора, да су у том случају и све форме тифуса, и маларије, и колере, и тетануса (за време рата) ит.д. социјалне болести. Оне то и јесу. Разлике су тако суптилне и не леже у природи болести него у природи социјалног бића. Зато се за читаву серију тих оболења каже да су она анфиболна у суштини, што значи да су под извесним околностима индивидуална, а под нарочитим околностима социјална оболења. Маларија која дави читаву једну област социјална је болест, јер је за њено сузбијање неопходно исушивање мочвари и уништавање комарачких ларви које су преносник маларичних микроба. А тамо где она нема ни ендемички, ни епидемички карактер — тамо је индивидуал-

на болест! Пегави тифус и друга страшна оболења када су резултат тешких социјалних прилика, мобилног стања, рата, исцрпљености, општих прљавштина, загађености соба, одећа и пијаћих вода — онда су социјалне болести, а када се јаве само овде — онде, спорадично и не добију карактер епидемија — постају обичне индивидуалне болести, за које је надлежан искључиво лекар, и где социјалози и комунално-социјална акција немају ни пресудну реч, ни водећу улогу.

Још смо далеко од тога да сифилис и алкохолизам постану индивидуалне болести, за које би било довољно амбулаторно лечење и лекарска инјекција.

Сифилис код нас показује сталну тенденцију рашћења. Управо он фатално нагло расте како у целој земљи, тако и у Београду, где је према службеној статистици у непрекидном порасту. Нарочито се осећа нагли пораст његовог ширења у току 1930 год., када је у Београду скочио са преко 18% према прошлој 1929 години. У широким слојевима народа није ништа боље стање. И ако је сифилис до пре неколико деценија зват у народу „господском болешћу“, данас је он обухватио страховите размере баш самога народа плавећи по негде читава села, општине, па без мало и срезове. У тим крајевима, где је од живе народне снаге направио гробља онакажених лица, иструлелих рскавица, разједених грла и носева, читава насеља личе на она језива и уклетата села лепрозних болесника у Русији.

О томе се мало зна, мало говори и мало пише.

У овим обесним данима подивљалога људског егоизма ретко ко има времена и воље да мисли о стварима, које га се непосредно не тичу. Има и сјајних изузетака, и ради њих — што рекао песник, ово сунце сија, пролеће мирише, птице певају. Један од њих, вредни и симпатични Д-р Ђур. Ђорђевић годинама се ломи по гудурама херцеговачких и старовлашких села, испитује народ, прегледа крв, спасава тај давно заборављени свет и са својом оданом експедици-

јом другова, равних по самопрегоревању, показује нам месецима и годинама један диван пример хумане акције, пример достојан подражавања. Али на жалост мало их има расположених за ову врсту подражавања. А требало би да их има исувише. Сифилис је страховита социјална болест, која све већма разједа животно стабло наше расе. Око Бигренице, Медера, Злота, Хомоља има на хиљаде породица које је разјео сифилис од малог детета на сиси до немоћног старца на штакама. И ако му је број директних жртава далеко мањи од туберкулозе, он је, еугенички још страшнији од ње. Сифилистички пород — то је неопожано гробље новорођенаца! А где је слабија инфекција услед каквог таквог лечења — ту се добива фаланга богаља, блесаваца, инвалида, моралних и физичких. Његов је биланс: *Стално опадање народа, смањена плодност расе, свестрана дегенерација, препуне душевне болнице паралитичара и пораст продукционог инвалидитета.*

Који су социјални узроци за ширење сифилистичког оболења?

За њега се знало још пре неколико хиљада година, у далекој и мрачној прошлости првих цивилизација човечанског рода. Али је он онда био чисто индивидуална болест. У извесним крајевима Индије болеснике од сифилиса живе су спаљивали на ломачи у знак гађења и презирања. Кад би се данас ти методи усвојили шта би остало од западних народа, и ко би у њима био целат а ко жртва?!... Средњи век, који је био мрачан за све душевне манифестације, био је мрачан и за медицинска испитивања. Медицина је била у рукама теократије, и ко је од злосрећних болесника избегао аутодафе, тај је имао ту незавидну срећу да се распада у сифилистичном терцијуму, или да зубима раскида себи месо у паралитичном лудилу док му смерни калуђер чита молитве светог Василија или светог Антуна из Падове!...

Тек са појавом капитализма и проституције, сифилис добива ове страховите размере; тек у другој половини 19 века он постаје право социјално зло, да би ових наших дана достигао своју ужасну кулминацију!

Са појавом индустриског и привредног полета — који угурава у фабрике милионе људи и жена, јер данас има само у Немачкој преко 12,000.000 запослених жена у привреди — појављује се проституција као социјални појав *sui generis*. Ње је додуше било и у данима првих цивилизација: Асирске, Кинеске и др. — али је она у тим временима била хетеризирана, и није представљала никакво социјално зло, а још мање један интересантан економски појав. Било је ње и у класично време грчко, као и у време прве вавилонске цивилизације. Тада је она служила интересима храмова, посвећених богињама: Венери, Астарти и Милити. У храмовима тих

божица практиковала се проституција за новац, већином златан. Приходи су припадали свештеницима. Те старе и класичне обичаје да се религиозни храмови и њихови представници материјално користе проституцијом, сретамо и у Средњем веку, када авињанске царе држе читаве групе проститутских домова и прибирају завидне приходе њихове...

Али права проституција у њеном данашњем облику појављује се од онога дана када је капиталистички начин привредне продукције отерао жену и кћер радникову из породице у фабрику и од ње направио најамнога радника.

Те жене упослене у варошкој индустрији, награђене врло бедно, изложене свима ужасима беспослице, штрајка, дампинга, привредних криза и других економских потреба, немогући да обезбеде ни дневни минимум за опстанак а камоли материјалну основицу за тешке дане будућности, постале су у извесном броју проститутке. Али не оне бурдешке, којима је проституција једини извор издржавања, и које и морално и по свом положају у привредној продукцији улазе у групу лумпенипролетаријата. Тим радницама је проституција допуњујући извор издржавања, и оне проституцијом допуњују своје минималне наднице. За ове раднице — проститутке Кауцки каже да су оне чак и привредни фактор јер посредно омогућавају индустријски полет, пошто им узгредна проституција омогућава да истрају са бедно ниским и мизерним надницама!...

Разуме се да огроман део радница живи исправно, а од оних полупроститутки један део временом потпуно напушта посао и полази са свим низ брдо — у праву професионалну проституцију.

И једна и друга врста проститутки регрутује се у почетку из редова вулгарне варошке сиротиње. Доцније, са крајњим развитком машинске индустрије и са појавом сталних привредних криза, које притискују чак и средње економске редове варошког становништва, налазимо да се и проституција шири полако и на те редове, који иако не пате од буквалне беде, пате од релативне. Моралне стеге све више пуцају. Стари се етички принципи проглашавају за предрасуде. Оно што се пре тридесет година само сматрало за јавни скандал, то отпочиње да се означава за несташлук младости, за бескрви или налицје великоварошке еманципације. У ствари није ни једно. То је просто проституција, као рефлекс тешких материјалних прилика грађанског живота, под чијом се тежином из основа изменио стари сексуални морал и изродила нова етика. Што је та нова етика далеко од сваке етичности — то је сасвим споредна ствар. Какве разлике има између сиротињске девојке са периферије, која се професионално продаје за новац и

једног не малог броја жена или кћери економски средњег грађанина које то исто чине за неплаћену кирију, за луксузну тоалету, за провод у бањи, за добијање и очување чиновничке службе, за покриће ма у којој форми оне кобне диференције која се појављује између онога што се има и онога што се жели?! Све је то проституција! Само је разлика у форми, степену и начину. У суштини је једно исто социјално зло. Само проституција из страсти, из нимфоманије, излази ван домена социјалних проучавања и спада у делокруг психологије или у тежим случајевима у делокруг — психијатрије! Али ње је тако мало да се она статистички, у земљама где статистика бар нешто вреди, показује највише у 4—5‰.

Регистрованих проститутки има у опште мало. То је запажено свуда. И у Паризу, и у Лондону и у Бечу, па и у Београду. Према броју регистрованих ми би били ретко срећна варош. Али кад се под појмом проститутке разуме свака она жена, која се подаје из користољубља, онда је њихов број код нас стотину и стотину пута већи. За социолога те су проститутке у толико важније од оних јавно регистрованих, јер оне имају далеко већег утицаја на ширење сифилиса и опадање општег моралног нивоа.

Многи од научника као Д-р Фред Клен (Барселона) налазе да је одбацивање касарнског система за проститутке један знак напретка, и да се тај успех има приписати снажној пропаганди аболитиониста свих дана и свих народа. Али то није тачно. Ко уме да ствари посматра дијалектички — тај зна да је касарнски систем почео да пада чим се градска проституција толико развила да би јој требало за касарнисување више од пола вароши! Појава тајне проституције у градовима данашњице или још боље рећи слободне проституције свију форми од оне регистроване до оне „поштоване и цењене“ и породичне, долази као неизбежна последица тешких привредних прилика, које су закуцале на вратима не само оне беднице са периферије која нема хлеба, него и оне из центра града, која има хлеба али нема или бар нема довољно онога што она сматра неопходним за њен живот!

И тајна и јавна проституција представљају у ствари један одвратан и кужан апцес на телу културног човечанства; и кад би се могло да изведе пуно укидање проституције — то би било најидеалније решење њено! Али у пркос свих лепих жеља и свих напора женских, хуманих и културних установа — проституција се не може укинути, јер она представља за наше дане један неизбежан социјални појав. Најмање се тек њено укидање може декретирати. Она је природан резултат садашњих економских односа, и докле ти односи буду трајали, биће и прости-

туције. Апсолутно говорећи — проституције, алкохолизма, криминала, и осталих социјалних недуга биће све дотле докле буде било и глади, беде и сиротиње у људској заједници!

Али ако се проституција не може укинути, она се као социјална болест може ублажити.

Са појавом праве проституције појављује се и сифилис као ново социјално зло. Породица све више пропада. У сплету ових мисли и констатација о данашњој наглој проституцији жена из средњег и радничког staleжа, нагнаних тешким економским приликама, карактеристично је и значајно овде забележити за поткрепљење наших тврђења све јаче увлачење сифилиса у породице наших средњих staleжа, нарочито чиновничких, полуинтелектуалских, малотрговачких и радничких. Тако је — опет према службеној статистици — прошле 1930. год. сифилис несрећно запљуснуо многе београдске породице, и говор тих статистичких цифара (статистика Држ. венеричне поликлинике и др.) даје нам ово језиво откриће: да је од свих знаних сифилистичких оболења пало на породице, односно на удате жене и ожењене људе, пуних 37,4% од свих случајева (статистички однос осталих венеричних оболења још је социјално страховитији. Тако на пример од свих гонорејом инфицираних и лечених Београђанки у 1930 год. 73% пада на удате жене! — (Из извештаја државне поликлинике за венеричне болести). Породица све више пропада. Проценат целибатера у градовима постаје све већи. Читаве армије и жена и људи лишене су могућности да оснују брак, јер он је постао не само правна него и скупа економска институција. Сифилис је у највећем степену резултат ванбрачног задовољења сексуалног нагона, сем у случајевима екстрагениталног заражавања као што је то случај код многих наших сеоских насеља у Хомолу и Злоту. Дакле, његов је прави узрок проституција, преко које је он лобним делом и продро у породице наших сиромашних staleжа. Лечење се сифилиса у маси не да ни замислити док се не би решила ова социјална проблема, проблем проституције и проблем алкохолизма, који су као жице у пауковој мрежи тесно испреплетани са њиме!

Међутим лечење ова два тешка социјална зла није ни мало лако. Потцењивање непонијатеља фатално је и у рату и у социјалној медицини. Наивност је веровати да ту пропаганда може да створи чуда.

Једно од највећих зала садашњице, поред туберкулозе и сифилиса, јесте несумњиво алкохолизам. Као што смо изнели у нашој студији о туберкулози, алкохолизам није опасан само са гледишта еугенике због сталне и подмукле дегенерације расе, него је у равној мери опасан и за економско упро-

пањивање народних маса, за пораст процента туберкулозе, сифилиса и криминалитета, који су и без њега очајно велики.

Данас извесно нема ни једног социолога и хигијеничара који би заступао стару и давно одбачену тезу о безбедној физиолошкој дози алкохола, која је човеку неопходно потребна за правилну исхрану и варење. Напротив, данашње стање науке тврди да је алкохол физиолошки штетан, психички — разоран, економски — пустошан!

Али на жалост он је и неизбежан. Алкохолизам је неминовни пратилац социјалне беде. Када су милиони бедних људи лишени сваке животне радости, они је вештачки налазе у дну пијаначке чаше. Ето нам пред очима Америке. У пркос све оштрине прохибиције алкохола, он се све већма производи, кријумчари и пије у колико криза и беспослица све више обухватају Северну Америку.

Д-р Андерсен, ректор лондонске Академије социјалних наука, на једном месту у својој социјалној статистици из 1930 год. износи ове цифре:

Када је надница лондонског радника покривала све његове расходе и претицало му ипак нешто на културна разонођења, алкохолизам у Лондону опадао је тада неизбежно са 37%.

Када су те наднице давале једва неопходни, најнижи минимум — алкохолизам се у Лондону опет враћао на злогласну првобитну меру, а када је стандард живота (1930 г.) био тако мали да се ни тај минимум животни није могао да покрије — потрошња алкохола у лондонским радничким квартовима пела се изнад најгоре ситуације са читавих 28—32%!

То и Д-р Рајхард из Берлина исто тврди у својој упоредној статистици зараде, алкохолизма и криминалитета.

Најзад, то и сами можемо видети из упоредне статистике беде, исхране београдског становништва и потрошње алкохола у Београду за последњих пет година:

Упоредна статистика исхране и алкохолизма у Београду од 1924-1930 год.

Година	Према службеним подацима била је просечна дневна потрошња животних намирница по становнику: грама	Према научном минимуму дефицит у исхрани:	Годишња потрошња алкохола по једном становнику у Београду била је (према служб. под.) литара:
1925	1227.1	34.53%	79.141
1926	1206.0	35.65%	81.186
1927	1280.1	31.70%	76.377
1928	1307.4	30.26%	66.610
1929	1312.9	29.95%	61.050
1930	1131.0	39.58%	79.636

Закључци, које нам пружа ова статистика. Прво: од 1924 до 1929 године најслабија и најмизеријна година у исхрани београдског становништва била је 1926 год., које се године бележи и први пут повишење у потрошњи алкохола. Друго: затим се од 1926 год. исхрана непрекидно побољшава а са њом упоредо потрошња алкохола сразмерно опада. Тако све до 1930 год. када се исхрана страховито срозава (са 17.539.779 килограма мање потрошене хране или са 16.71%!) а потрошња алкохола повишава са пуних 15%.

Дакле у години најслабије исхране и највеће беспослице и беде избачених фаланги радника, у години у којој је остало 73% више незапослених радника него у 1929 год., према извештају Берзе рада у години у којој је страховита криза привреде својом редукцијом величине надница (просечна надница била је 26.10 динара — према тврђењу Уреда за осигурање радника) још јаче оборила стандард живота чак и упослених радничких маса у Београду, у тој се години први пут појављује највеће повећавање потрошње алкохола, која је дотле била у непрекидном опадању! (Видели смо да 1930 год. порастом беспослице, алкохолизма и проституције доноси нам и пораст сифилиса са скоро 18%).

Овде није од штете и у укупним цифрама показати колико Београд, град малог века, радника и сиротиње, пије. Тако је — према службеним подацима београдске трешарине — Београд за последњих седам година попио 100,131.821 литара алкохола и то: 10,518.178 литара ракије, 32,568.632 литара вина и 57,045.011 литара пива, а све ово у вредности једне милијарде динара!

Када животни стандард пада испод социјалне „нуле“ или се налази на тачи „сморнућа“ онда расту и алкохолизам и криминалитет и проституција. Они су та отровна трглава хидра која је својим змијским телом загрлила човечанство, и све га више стеже да му кости пуцају од среће и милине!...

Генитални сифилис зачет је у 75% случајева у пијаничком стању, а свих 92% код јавних и тајних блудница! Професионалних или не — то не мења суштину ствари.

Из тога је први логичан закључак да сузбијањем проституције и алкохолизма има постепено да нестане и сифилис у маси!

Ми смо изнели да се у Београду попило 1930 год. алкохола за преко милијарду динара. Једина трговина, која безусловно цвета у Београду чак и под овим леденим сунцем економске депресије — то је продаја пића! Цео свет у Београду пије: и младо, и старо, и женско, и мушко! Ту савети не вреде много. Прохибиција врло мало. Док се опште стање живота најширих народних маса економски не подигне на потребну висину, алко-

холизам и проституција ће да бесне, а поред њих и њихов верни сателит — сифилис! Њих ствара беда данашњице, а они са своје стране ту беду чине још тежом и несношљивијом!

Какве би се социјалне реформе имале да изврше, па да се ова наша тешка зла сведу на бар сношљиву меру у границама садашње друштвене формације? Које су то мере, које би се плански, са системом и реформаторском безобзирношћу требале да предузму, па да се наше друштво, придављено туберкулозном аждајом, ослободи ових мрачних полипа, који су га склупчали својим отровним пипцима?! Сада ћемо покушати да изнесемо све те основне социјалне мере за сузбијање алкохолизма и проституције.

Идеално уништење алкохолизма — то је питање срећне будућности народа. Али његово ограничење не само да је могућно него је оно и један императив, без кога су немогуће и неизводљиве многе социјалне реформе.

Да би се могло да приступи читавом низу мера противу алкохолизма, потребно би било пре свега да се алкохол законски прогласи за монополисан артикал.

Једна површна статистика показала нам је да у Југославији на дванаест и по милиона становника има око две стотине хиљада крчми, кафана, винарских подрума, бифеа и уопште продавница алкохолних пића. Сам Београд има преко 3000 оваквих разних радњи са продајом алкохолних пића. Тај је број огроман. Законом треба предвидети тешке услове за отварање нових продавница алкохола; а низом повлашћених мера фаворизирати радње које буду продавале пића без алкохола!

На алкохол ударити што веће посредне порезе и тиме га поскупити до неиздрживости. Један теоретичар-псеудодемократски расположен, Д-р Улиам Томсон (Оксфорд) наводи да би се тиме алкохол направио привилегијом имућних, оних који могу да га плате, и да би то била не само неправедна мера према народу (!) него и неефикасна, јер би пијаница и даље било. Али уважени економичар-професор Томсон губи из вида да се под алкохолизмом у социолошком смислу не разуме тетурање неколико пијаница или њихово пијаначко стропоштавање под сто, јер тога одвратног појава, — са којим има посла полиција а не социологија — има и у редовима високога клира, и у проређеним фалангама аристократије, и у класама богате буржоазије. Под алкохолизмом се разумева стално, хронично пићење алкохола од стране сиротиње, народа, ситних грађана, радника, малих економских људи, чиновника, војске, уопште хронично тровање алкохолом широких народних маса, јер ту алкохол изазива дегенерисање расе, пораст криминала,

јачање туберкулозе, ширење сифилиса и економско опадање народне снаге!

И кад се алкохолизам тако схвати, онда је са свим ирелевантно што би он постао монополом новчане аристократије, која га може да скупо плати. Егалитет у тровању, једнакост у самоубилачком гушењу алкохолом, није демократија, као што проф. Томсон погрешно мисли...

Хроничним пијаницама судским путем треба одузети сва муниципална права, а чиновнике, службенике и раднике по државним надлештвима не примати у службу ако су алкохоличари. А ако су већ примљени — отпустити их!

У кривични закон унети одредбе — слично немачком кривичном закону — да се пијанство има сматрати као нарочита отежавајућа а не олакшавајућа околност у извршеном злочину!

Регулисати законом да радник пијаница нема права на накнаду штете из уреда за осигурање ако је стална или тренутна неспособност наступила услед пијаначког стања!

Непоправиме пијанице интернирати у нарочите азиле и нагнати их на принудни рад или изучавање заната.

Све младе чланове трезвењачких друштава ослободити са половином рока у војсци, ако су у својим друштвима провели најмање три године као уредни и савесни чланови!

Ове би мере утицале и на појачање радне дисциплине у народу.

Према државној статистици и према извршеној анкети српских земљорадничких задруга у нашој држави има 35% сеоских и варошких становника, који нити су икада ништа радили, нити сада раде, нити ће икада драговољно радити! Ако се ова добра трећина нашега народа не натера на рад, принудним законским средствима, ми ћемо само у овом економски пропалом раду њиховом, односно у њиховом сталном нераду, губити годишње по 15 милијарди динара. А то је знатно више него што износи цео буџет око одржавања југословенске државе!

То би биле у кратким потезима мере противу алкохолизма.

Мере противу проституције биле би у овоме:

Пре свега другог, као први и најважнији услов био би у томе да се надзор и врховна контрола над проституткама и женама сумњивог порекла и морала преда суверено у руке — женама!

Има извесан низ проблема где су жене кобне, реакционарне и опасне! И има исто тако низ проблема за које су жене много боље од људи, природом и провиђењем одређене да их оне реше!

Женама се не сме веровати у питањима

верским. Ту су оне заостале и традиционалне. Због тога су и најнапреднији политичари противу тога да се женама даду сва политичка права у земљама у којима су оне под доминацијом клера. Тај је случај са муслиманским женама код нас и једним делом католичким. Али у питању порезе и фискалних оптерећења, у питању дечије заштите, у питању регулисања проституције, у борби против алкохолизма, и т. д. — жене су толико правичне, строге и напредне да им се смело могу поверити те дужности јер су у њима боље и достојније од људи!

Проституција је у тесној вези са дечијим питањем. Ми имамо више од 60% у земљи девојчица слабог економског стања, које нити су училе какве средње школе, нити знаду какав занат. Из тих се регрутују највећим делом професионалне проститутке. За ту огромну фалангу женске деце треба се побринути. Пописати их пре свега. Затим их принудно бацити у стручне школе. Кад их изуче и сврше — постарати се да нађу упослења. Оне које су пале или су осуђене за професионалну проституцију или злочине упутити у корекционе заводе, опет под управом жена! Све пријављене и регистроване проститутке испод двадесет година старости упутити принудно у радионице. Ако се и после тога одаду проституцији, применити на њих до крајњих конзеквенција систем аболуције као најправичнији у регулисању проституције!

Тајну проституцију сузбијати драконским казнама док се не нагна на регистрацију, јер док су регистроване блуднице са 30—35% извор венеричних оболења дотле су тајне и нерегистроване проститутке, нарочито блуднице из средњег staleжа, са 60—70% извор венеричних оболења! Оне су те, које представљају најважнији фактор у ширењу сифилистичке заразе!

У Министарству социјалне политике, као и при социјалном санитету општине Београдске, установити одсек за сузбијање проституције и поверити га — жени! Све корекционе заводе за женске и заводе за заштиту посрнух девојка бацити на бановинске буџете. Они и даље могу да задрже свој хумани карактер у свему, само не у свом — буџету!...

Најзад долазимо на проблем ограничења сифилистичке заразе.

Када се два претходна питања регулишу, питање алкохолизма и проституције, и уз то питање подизања радне продуктивности и општег стандарда живота — регулишу онако и онолико колико је то у оквиру садашњих материјалистичких односа могуће — онда ће проблем луеса бити у пола лакши за решавање.

Законом, слично Швајцарској, требало би установити општу обавезу пријављивања венеричних оболења. То нарочито да важи за сифилис, јер су остала венерична оболења индивидуалне природе и немају социјални карактер, те би се из принудне пријаве могла и да изоставе. Ту би питање поштеде личне части могло да се истакне над јавним интересом!

За сифилис стоји обрнуто. Његова пријава мора да буде императив и за лекара и за болесника, и друкчије поступање угрожено драконским казнама!

Заражавање једне особе сифилисом путем сексуалним има да се категорише у кривичном закону као тешка телесна повреда *suu generis* и да се угрози робијом!

Свуда по целој земљи, а нарочито по градовима треба отворити станице за сузбијање и лечење венеричних оболења.

Лечење сифилиса да буде принудно и бесплатно. Осталих венеричних оболења факултативно, али и оно исто тако бесплатно и тајно, са највећом од стране лекара поштом личног, болесничког достојанства и пуне дискреције.

По целој земљи треба да перманентно крстаре путујуће клинике, онакве какве је пројектовао и лично повео наш вредни научник Д-р Ђурица Ђорђевић. Када Немачка има бесплатне путујуће амбулантне клинике за зубе, зашто ми не би могли да имамо за сифилис и друга тешка оболења?!

Градска санитарна контрола над јавном и тајном проституцијом има да се појача у потребној мери и реформише како би пружила реалног успеха. Оваква каква је она данас у Београду далеко је од сваке озбиљности!

Ми, на пример, знамо неколико београдских лекара, неспецијалиста, који власницима варијетеа издају на памет уверења о здрављу њихових јавних или полујавних женскиња и ако их нису ни прегледали! Чак ни лично видели!

Једном изменом санитетског закона за овакве случајеве треба предвидети казну одузимањем сталног или привременог права за вршење лекарске праксе.

Сифилистику у акутној форми забранити законом ступање у брак.

У селима где је екстрагенитални сифилис обухватио читаве породице и насеља, отворити одмах луетичне клинике као што их има по неким румунским селима где је исти случај заразе у маси...

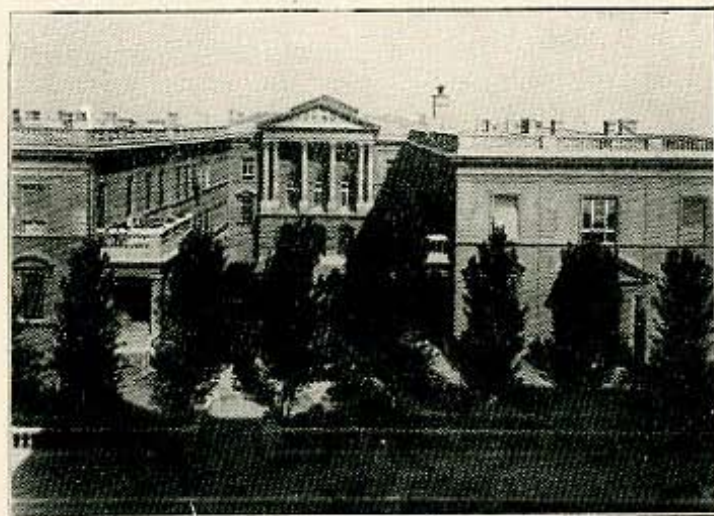
Пре кратког времена одржан је национални конгрес еугеничара лекара у Немачкој. И док ми овде са приличном дозом злочиначке равнодушности прелазимо и преко страховитог јачања туберкулозе, сифилиса;

алкоголизма, проституције, и свих других социјалних зала, дотле су се они дубоко замислили над судбином Немачке, јер су констатовали да број блесавих и кретена расте у редовима немачког народа, и ако је та блесавост код њих минимална. Прави и истински пријатељи свога народа и своје расе, они су прегли да нађу пута и начина да се и овај мали проценат блесавости рођених смањи и сатера у најмање могуће границе, предлажу-

ћи читав низ социјалних и регенеративних мера својој влади и њеним компетентним круговима!

Зар нам овај појав не показује како се служи своме народу? Зар није дошао у истини дванаести час да и ми потражимо у једној снажној и коренитој реформистичкој акцији спас од свих недуга под чијим притиском, као у тајној подмуклој грозници, дрхти и патч наш народни организам?!

Како да се ослободимо инсеката и штеточина

У комуналној политици наше Општинске управе поред осталих хигијенских и здравствених мера које она у последње време предузима у корист грађана, несумњиво улази и борба против инсеката и штеточина, од којих ни једна велика и многољудна варош у свету није поштеђена.

А, да је и наша престоница изложена штетном утицају оваквих видљивих и сићушних клицоноша и паразита, свакако да није потребно ни доказивати.

Ово питање, које ми сматрамо да је и озбиљно и актуелно питање, а са обзиром на последице које ствара и које становништво односи, треба проучити двојако и то:

Са чистог хигијенског и медицинског гледишта, где морају бити заступљена стална бактериолошка испитивања, чешће санитарске анкете и стална хигијенска статистичка евиденција; и

Са практичног социјалног гледишта, при чему треба обратити нарочиту пажњу на општу организацију ове комуналне акције и на проналажењу zgodних и ефикаснијих средстава за лако и успешно извођење потребних мера.

Остављајући први начин проучавања овог питања нашем општинском санитарету, као најмеродавнијем, ми ћемо се овде задржати само на његовој социјалној страни.

Пре свега, потребно је да, у кратким цртама, створимо јасну слику стварног стања, како би се, према томе, могла видети и оправданост одговарајућих практичних мера, које желимо да истакнемо.

Наша престоница је постављена на једном неравном терену, са различитом непосредном околином и са нарочитим одликама у појединим његовим условима, где се врло јасно опажају разлике у воденим талозима, атмосферског притиска, ветровима, саобраћају, густоћи зграда и становништва, јавним пословањима, материјалним и економским приликама, као и духовним и културним одликама. Све те осетне разлике, условљавају и различите диспозиције за развијање и одр-

жавање екзистенција и различитих врста инсеката и паразита.

Каквих и колико врста свега, оваквих видљивих и сићушних, бесправних становника, има наша престоница, то ми не би могли да кажемо, пре него што се озбиљним и стручним испитивањима не утврди. Али, ми смо сигурни у томе да се, данас, у зидовима, по подрумима и таванима многобројних зграда, по разним шупама, сметиштима и баруштинама, налази и живи један огроман свет таквих штетних и опасних по наше здравље паразита, чија се екзистенција одржава и развија на рачун животних интереса нас грађана. Када би се могло само видети, шта се све крије по тим мрачним и тајанственим скровиштима, између којих се, данас, стотине хиљада живих људских бића, многобројне породице и ситна деца, налазе и дању и ноћу, човека би грозница ухватила од чуда и страха. Многи од нас и не помишљају на то да ми имамо таквих сталних и опасних непријатеља, готово на сваком кораку, чијем подмуклом непријатељству дугујемо, можда и више од педесет процената свију наших здравствених невоља и несрећа.

Па ипак, довољна опомена, за опасност која нам стално прети са те стране, може да буде и оно што ми знамо и што можемо оком да видимо. Ту долазе, на прво место, летећи непријатељи, као што су: *муве* и *комарци*; а на друго место: *буба швабе*, *русе*, *стенице*, *буве*, *стоноге*, *мишеви* и *пацови*.

Распоред и концентрисаност ових паразита, није исти по свима деловима, улицама и зградама, као што су и сами услови за њихов развитак и опстанак различити.

Тако, на пример, периферија много јаче изобилује: *бувама*, *стеницама* и *мишевима*, него центар; док је у центру легло *буба шваба* и *русима*, а прилично *маха* узимају и *стенице*. Поред обала Саве и Дунава, око железничке станице, по разним магацинима, око фабрика које прерађују разне органске материје, кланица, порушених зграда и по свима клозетима и јамама, које нису везане са ка-

нализацијом, живе обично пацови, поред мишева којих свуда има.

Нове пијаце, са животним намирницама, услед својих бетонских постројења, сада су поштеђене од мишева и пацова.

По свима старим зградама, од полутврдог и дрвеног материјала са блатом, као и по свима влажним и непроветраваним становама у приземљу, налазе се обично стоноге.

Комараца има највише поред воде, у близини паркова и по сниским и влажним местима; док мува има свуда, где год се осећа мирис од органских материја, трулежи и по отвореним љубриштима и сметиштима. У погледу мува изгледа да Београд стоји понајгоре од свих великих градова.

Таква, отприлике, изгледа слика наше престонице, са оне тајанствене стране, која се споља не може да види.

Код оваквог стања ствари одмах нам се сама намећу и ова питања:

1. Има ли наш град субјективних и објективних услова да се бори са успехом против горњих многобројних здравствено хигијенских непријатеља.

2. Чија и какава треба да буде иницијатива у тој борби?

3. На каквој основици треба организовати ову борбу?

На прво стављено питање, одговор би био следећи:

а) Данашња наша Општинска управа, са једне стране, Општински санитет и велики број лекара у Београду, са друге стране, и велики број јавних радника и свесних грађана, који би се радо ставили у помоћ оваквој акцији, са треће стране, могу бити довољна гаранција за субјективне услове, ради озбиљног почетка и вођења поменуте борбе; и

б) Велика популарност овог свакодневног домаћег питања, непосредна заинтересованост наших грађана да се ослободе овог зла, урођено лично искуство и навика у тој појединачној борби и склоност сваког становника да поднесе извесне мале жртве у том циљу, поред и још других повољних околности, све то скупа јасно говори да могу бити заступљени и објективни услови.

На друго постављено питање, одговор би био само овај:

Иницијативу, за једну озбиљну, општу, систематску и планску акцију, у борби против инсеката и штеточина у нашој престоници, треба да има у својим рукама, првенствено, наша Општина. Ово је потребно из више разлога, а у првом реду из ових оправданих разлога и то:

а) Што је она представник заједничких интереса грађана и вођа комуналне политике и заједничких интереса грађана и вођа комуналне политике и заједничких акција престо-

нице, почевши од најмањих, па до највећих и најзначајнијих;

б) Што се њен ауторитет и њена брига и старање за грађанство, најлакше и најјаче може осетити и ценити, баш на тим питањима, где се везују најшире масе и где не могу да се праве никакве личне или друге разлике;

в) Што је приватна иницијатива, у својим досадашњим резултатима и по овоме питању, показала највећу хетерогеност у схватањима и врло мали успех; и

г) Што сви изгледи и све досадашње чињенице јасно говоре, да се ова опасност стално повећава и не смањује и да се она, без широко обухватних и најозбиљнијих општих мера не може и неће никад смањити и отклонити.

Треће питање, које се односи на избору срестава и организацији начина борбе, за нас је, сада, најважније питање.

Колико нам је познато, до сада, ни једна ранија општинска управа код нас, није се озбиљно занимала овим питањем, нити је пак предузимала какве опште и значајније мере у том правцу. Са те стране, ми не би могли да извучемо никакво искуство и никакве практичне користи.

У другим, великим европским градовима, овоме питању поклања се доста велика пажња и примењују се опште и озбиљне мере, које су, мање или више, свуда сличне.

Многе велелеградске Управе, у циљу уништавања инсеката и штеточина, употребљавају нарочите дезинфекционе апарате, ради ширења специјалних хемијских елемената и гасова, намењених за ту сврху. Помоћу таквих апарата, у појединачним случајевима, врши се дезинфекција просторија и читавих зграда, али, у случајевима опште борбе против штетних паразита, ова акција обухвата, једновремено, читаве квартове и читаву предграђа, како би се спречио и онемогућио прелаз паразита, са једног места на друго безопасно место.

Разумљиво је да, за овакве шире акције и на овакав начин изведене, дотичне градске општине морају располагати и са великим бројем дезинфекционих апарата и са приличним бројем извежбаних особа за руковање овим пословима. Све то, пак, повлачи огромне издатке из општинских финансија.

Нашој општини, чије преоптерећење финансија не могу да се упореде са финансијама великих и богатих европских градова, ми не можемо ни препоручивати горњи начин борбе против инсеката и штеточина, јер би самим тиме целу ову намеравану акцију још у самом почетку осудили на чекање.

Напротив, наша намера је, а и наша жеља, да се не чека скрштених руку и да се ради са оним што имамо, што се може и што би нас најмање коштало.

Полазићи са овог основног гледишта и, не губећи из вида то, да све оно што се ради буде свакоме разумљиво, лако изводљиво, угодно, практично и успешно, ми сматрамо да би требало почети и радити на овај начин:

У првом реду, једна таква комунална акција наше општинске Управе, треба да уђе у надлежност Хигијенског отсека и под руководством добрих стручњака.

Први задатак тог отсека био би тај, да свестрано испита и проучи Београд и да тачно утврди следеће:

1. Све врсте инсеката и штеточина, које екзистирају на земљишту наше општине или прелазе из његове непосредне околине;

2. Све врсте штетних сићушних организама, које се обичним оком не могу опазити;

3. Категорисати све њих по њиховој штетности, по њиховим животним одликама и по њиховој многобројности;

4. Означити главне изворе и услове њихове екзистенције;

5. Утврдити и препоручити сва zgodna и рационална средства за предохрану од истих и све практичне мере, које би се могле предузети, ради њиховог систематског уништавања.

На основу рада и резултата, које би пружила једна таква стручна анкета, требало би учинити следеће:

1. Организовати широку писмену пропаганду, међу становницима Београда, ради њиховог тачног упознавања: са свима опасностима и штетностима, које доносе и стварају поједине врсте инсеката и штеточина; са узроцима и условима њихове екзистенције и множења, као и са свима практичним средствима за предохрану и за борбу против њих.

2. Организовати један сталан одбор, из стручних лица и грађана, који би, у том истом циљу, одржавао честа или повремена предавања по разним деловима Београда, а ради упознавања широких слојева становни-

штва о свему и живом речју, саветима и личним утицајем.

3. Приређивати, што чешће, а са оним бројем дезинфикујућих средстава, којима наша општина располаже, једновремене манифестације и на више места, у циљу дезинфиковања и чишћења оних зграда и места, која се сматрају као легло и највећи извор извесних паразита.

4. Увести, под контролом Хигијенског отсека наше Општине, систем обавезног набављања и употребљавања рационалних средстава и препарата за уништавање инсеката и штеточина и то, за имућније грађане и кућевласнике за њихов новац, а сиромашнима раздавати ова средства бесплатно.

5. Одредити један или два дана, у години, опште и обавезне борбе свију становника наше општине, против инсеката и штеточина и руководити том општом акцијом.

6. Одредити, за сваки кварт, најмање по једну сталну санитарску комисију, која би имала искључиво тај задатак, да врши преглед над свима улицама, зградама, радњама, становима, двориштима и плацевима, да контролише чистоту и исправност намирница, као и савесност грађана, у погледу извршења општинских наредба и прописа и, о свему томе, да води тачну и строго евиденцију.

7. На основу реферата оваквих санитарских комисија, установити строге казне за све кривице и несавесности појединаца т. ј. одговорних лица.

Све напред означене мере, које су, по својој суштини, врло просте и лако изводљиве, не траже толико много новчаних средстава, колико траже организаторског духа, чврсте воље и истрајности у раду.

За почетак једне овакве комуналне акције она су сасвим довољна за успешну борбу, против оних многобројних и опасних непријатеља наше престонице, који нам доносе свакодневно разне непријатности по наша здравља и многе економске штете.

Милорад Ракетић, пуковник у пенз.
шеф Војног отсека О. Г. Б.

Шта треба да знају нови регрути и њихове породице о регрутовању

По чл. 7. Закона о устројству војске и морнарице, обавеза служења у војној сили општа је и сваки држављанин Краљевине има право и дужност да у њој служи. Држављани, способни за службу, служе лично и не могу се ни у ком случају замењивати другим лицима, нити се могу од обавезе откупити.

По чл. 9 истог Закона, обавеза служења у војној сили почиње од 21 године и траје до навршене 50 године живота, и то:

- 1) у Оперативној војсци од двадесет прве до навршене четрдесете године.
- 2) у Резервној војсци од навршене четрдесете до навршене педесете године.

По чл. 42. истог закона, служба у сталном кадру почиње у оној календарској години, у којој регрут навршује 21. годину живота и траје осамнаест месеци за све родове војске и струке, изузев за морнарицу и ваздухопловство, код којих служба у сталном кадру траје две године.

Према томе регрутовању подлежу сви младићи, који навршавају 20. годину старости у току календарске године, када се оно врши, рачунајући то по државном календару.

О овоме су дужни да воде рачуна перспективни младићи, па да се сами у овој години јављају за регрутовање, у смислу чл. 7. Закона о устројству војске и морнарице, јер ће иначе искусити последице чл. 45. истог закона.

По чл. 45. закона о устројству војске и морнарице, ко намерно избегне службу у сталном кадру, служиће накнадно три године ако се ухвати до навршене своје 40. године старости. Од дана када је требао ступити у кадар, па док не ступи на службу, од његовог имања или прихода наплаћиваће се војница по одредбама овог закона.

Регрутовање се врши на основу регрутног списка, који обавезно саставља општинска власт на основу свештениковог и општинског списка младића. Регрутни списак мора бити готов до 15. марта сваке године. У регрутни списак уписују се из општинског списка сви живи младићи који тој општини припадају, а подлеже регрутовању у години за коју се списак саставља. Уписују се и они

који су раније одслужили свој рок (а рођени те године), они који се нису могли пронаћи, као и они за које се није могло установити да ли припадају тој општини или не.

Општински списак младића састављају општинске власти до 25. јануара. У овај списак уписују све општине своје младиће, који те календарске године навршавају 20 година старости, без обзира да ли су рођени у тој или у којој другој општини.

Свештеников списак младића дужан је сваки свештеник, ма које вероисповести био, да поднесе општинској власти до 15. јануара.

Као што се види и свештеници и општина дужни су да упишу у своје спискове све младиће, који у тој години навршавају 20 година старости. Но како је и сам младић одговоран да се на време регрутује, то је дужан, да се до 15. јануара године, у којој се регрутује, пријави лично војном отсеку своје општине ради провере, да ли је ушао у општински списак младића. Ово тим пре, што је дужан да поднесе потребне податке за упис у регрутни списак, кад се већ упише у општински списак младића. На пример: до 15. јануара ове године били су дужни пријавити се војном отсеку Београдске општине сви младићи, који су рођени од 1. јануара до 31. децембра 1911. године, јер они у 1931. години пуне 20 година старости. Дужни су били пријавити се да поднесу све потребне податке за регрутовање, као и да провере да ли су уписани у општински списак младића.

Општина у свој регрутни списак мора уписати све своје завичајне и стално досељене младиће, који у тој години навршавају 20 година, па било да они живе стално у њој, било да су се привремено одселили у које друго место наше државе или у иностранство, па чак и оне за које се незна где се налазе. Завичајни су они регрути, који су рођени у тој општини. Стално су досељени они регрути, који у новој општини добију домовинско право, које дакле нова општина прими за свога становника, и то што је испунило услове за тај пријем (стекло непокретно имање, отворило сталну радњу и т. д.) или што у опште хоће ту стално да живи. Кад

нова општина прими досељеног за свога сталног становника, треба одмах да обавести о томе дотадању општину досељеног и тражи све његове податке потребне за регрутотвање.

До 15. јануара године у којој се младић регрутује дужан је сваки младић да попуни регрутни лист, односно да да потребне податке за регрутни лист, који служи за попуни регрутног списка. Ти су подаци следећи:

1) Презиме, очево име, име, надимак.

Пример: Петровић (Ивана) Милан — Миле.

2) Село, општина, срез.

3) Занимање, а ако неко има поред главног занимања и неко друго, онда ставити и то.

Пример: „земљоделац“. „Земљоделац и ковач“.

Ако је занатлија онда назначити да ли је изучен мајстор, калфа или шегрт, као и да ли је самоук.

Ако живи ван надлежне општине или у иностранству, ставља се још и тачна адреса. Пример: Берберин — Сомбор, Краља Петра ул. бр. 15.

4) Вера и народност. Примери: источно-православне, Србин, Римокатоличке, Словенац, Мухамеданске, Арнаутин.

5) Матерњи језик — а за оне којима матерњи језик није државни, додати још да ли говоре државним језиком или га незнају.

6) Имена свих задругара — чланова породице по годинама старости, најпре мушких а по том и женских.

Од умрлих чланова уписати мушке задругаре који су у своје време одслужили пун рок у кадру, а после тога умрли. Затим и задругаре који су у рату 1912—1920. год. погинули или на војној дужности умрли, што за њих важи до 1938. године.

Одељени задругари уписују се као и неодељени само се у примедби за сваког ставља на основу чега и годину кад је одељен.

У задругаре се не рачунају, али се уписују ђаци на редовном школовању све док по завршетку школовања не одслуже свој рок у кадру. Са одслуженим роком у кадру ђаци постају задругари све до законите деобе. Ако ђак буде ослобођен због неспособности, он се враћа у задругу чим заврши своје школовање и престане бити ђак.

Питомци војних школа не рачунају се у задругаре док су у школи а по завршетку школе рачунају се у задругаре.

7) Сродство се уписује по примерима: Дед по оцу. Оцух, стриц, брат, брат од стрица, полубрат, маћеха, помајка и т. д.

8) Дан, месец и годину рођења за све задругаре од 12 година па на више дужан је да прибави старешина задруге.

9) Способност се попуњује: способан, сакат, слеп, умоболан и т. д.

10) Службу у кадру попунити на основу војничких исправа, које се морају донети и показати.

Ако исправе војничке нема, онда као доказ служиће:

а) уверење команде у којој је служио;

б) уверење команде Војног округа;

в) уверење општинске власти, ако се нису могла предња уверења набавити;

г) ако се сва предња нису могла набавити, онда уверење издато од 3 пуноправна грађанина, заклета пред општинском влашћу. Истинитост потписа и заклетве, као и садржину уверења потврђује општинска власт.

11) Непосредни порез у динарима: земљиште, зграде, радњу, занимање или капитал попуњава се из пореске књиге коју треба показати. Ако се порез плаћа у више општина, онда сабрати непосредни порез по свим пореским књижицама. Не рачуна се допунски порез и порез на пословни обрт као и војница. Са овим је регрут одговорио својој дужности и чека позив за дан регрутовања.

На дан регрутовања регрут мора да понесе сва потребна документа која утичу на одређивање рока: крштенице задругара, војничке исправе задругара, пореску књижицу и т. д.

Осим тога са регрутом мора поћи и члан задруге на преглед да ли је способан за рад, ако утиче на одређивање рока.

Младић оглашен за храниоца нејачи биће ослобођен службе у кадру, ако члан задруге изјави и моли да се регрут ослободи кадровске службе, као његов хранилац и ако општинска власт потврди да регрут врши дужност храниоца. Овакви младићи треба да понесу пореске књижице, из којих се да видети да плаћају до 120 динара непосредне порезе.

Пасторци да понесу уверење да су усињени.

Усињеници да понесу уверења да су усињени пре 5 година.

Ванбрачни да понесу уверења да их отац признаје за законитог сина.

Ђаци да понесу школско сведочанство или уверење надлежне школе да су редовни ђаци исте.

Одељени да понесу уверење општинске власти, да живе одвојено, и да са ранијом задругом немају везе већ пет година, ако немају никаквог имања. Ако имају имања да понесу пресуду о извршеној деоби.

Ако би се регрут налазио привремено у другом месту за време регрутовања; онда подноси молбу команданту Војног округа, да му одобри регрутовање у том месту за рачун свог војног округа.

Привредна хроника Београда:

Благо Милетиновић, новинар

Комунална економска политика

Задаци комуналне политике великих градских центара после рата проширили су се знатно. Ово приширење нарочито је обухватило економску област. У погледу економско-политичке акције на општине је стављен читав низ нових задатака. Више није у питању да се општина стара о обезбеђењу снабдевања својих грађана и своје привреде најосновнијим потребама живота у великом граду: водом, осветљењем и канализацијом. Од Општине се данас тражи, пре свега, да има утврђен привредни програм да би се знало којим ће путем упућивати развијање градског насеља. Да ли ће стварати индустријско-трговачки центар, које ће гране индустријске радиности највише да фаворизира (према томе одакле набављају сировину и радну снагу), какве ће властице и у коме обиму давати, где ће и како изграђивати индустријско и трговачко насеље итд. Затим се од Општине тражи да се стара о издашном и јефтином снабдевању својих грађана најважнијим животним намирницама. И у овој области економске делатности тражи се интервенција Општине. У првом реду за хлеб, млеко и месо. Није, такође, више у питању да општинска власт у изузетним случајевима, који изазивају претерано дизање цена и скупоћу (у време рата, недостатка извесне намирнице итд.) интервенише нормирањем цена. Данас се тражи у извесним случајевима да Општина сама организује производњу и дистрибуцију животних намирница, нарочито за наведена три артикла. Тако се у неким градовима због скупе, нерационалне и нехигијенске производње хлеба тражи од тамошњих Општине да отворе своје млинове и пекаре. Исто тако има случајева да Општине организују сопствене млекаре и то не више само за мале количине млека потребне за исхрану одојчади, већ за подмиривање целокупне потрошње. Негде су Општине саме отвориле своје продавнице меса. Има и таквих случајева да Општине у својој непосредној околини потпомажу производњу земаљских производа (нарочито раног поврћа) које се доносе на пијацу и служи мерилом за одређивање цена итд. У области организације снабдевања, Општине или директно учествују ор-

ганизујући саме производњу и дистрибуцију или, пак, сходним мерама у својој економској и финансијској политици утичу да се производња и трговина развијају у правцу највеће корисности по град и његов живаљ. Овде се не исцрпљује економско-политичка акција данашње велике градске општине. За економско подизање и развијање градске привреде, нарочито оне ситније, Општина се мора постарати за обезбеђење нужног и јефтиног кредита. Тај задатак Општине данас остварују оснивањем својих штедионица преко којих на своме подручју врше прикупљање уштеђевина и потом њихову поделу онима који требају кредит. Ако су штедионица сретства већег обима онда се рад штедионице осећа и на новчаном тржишту дотичнога места утичући на висину каматне стопе итд.

Општина мора данас да се стара и о уређењу свога радног тржишта, да организује помоћ за беспослене раднике итд. То би било неколико крупнијих економских задатака који се данас постављају на сваку Општину великог градског насеља. Поред ових има и безброј ситнијих, мањег значаја, али сви они улазе у комуналну економску политику.

Природно да овоме наметању нових задатака не може да избегне ни наша Општина. Пре рата Београд је био релативно мало насеље. Концентришући у себи већину привредне делатности предратне Србије њему је у главном ишло добро. Привредни развитак града ишао је стално напред и није се осећала готово никаква потреба за мешањем Општине у његов привредни живот. Једини су били претставници радничке класе у општинском одбору који су с времена на време подизали глас у корист мешања Општине у привредни живот града, нарочито у погледу снабдевања и цена. После рата, међутим, измениле су се не само материјалне прилике, већ су се збиле и темељне идеолошке промене. На Општину и њене задатке гледа се друкчије. Сваки становник Београда данас је присталица мешања Општине у организовање производње и трговине животним намирницама, у регулисање цена итд. Једном речи, у Београду се после рата осе-

тила потреба да његова Општина преузме на себе нове задатке, у првом реду економско-политичке. Ми нећемо овога пута да улазимо у питање — зашто Општина ове задатке није до сада преузела на себе. Напомињемо да за то има много разлога чије би излагање премашило оквир овог реферата. Циљ наш је да подвучемо чињеницу да наша Општина улази у ову фазу. А са проширењем њене политике, са узимањем нових економско-социјалних и финансијских задатака улази у нов период историје и сам Београд. Досадања комунална политика могла би се окарактерисати тако, да се о Београду, његовом напретку и развоју углавном мислило. Тако се бар приказује. Сада, међутим, настаје старање. У комунално-политичком делу на економском пољу види се циљ, а, надамо се, ускоро ће се осетити и дејство првих мера срачунатих за постигнуће постављеног циља.

У финансијској политици наше Општине (види изјаву финансијског директора г. др. Д. Булизибарића у ускршњој Политици) постављен је циљ, „да дажбине као општински приходи, постепено уступе место реалним таксама — таксама којима се надокнађује учињена услуга, као што је случај код такса за осветлење, воду, канализацију и др.“. Остварањем овога циља београдска привреда нашла би се у положају да не би била оптерећена ниједном општинском дажбином (отпали би: прирез, трошарина, мерица итд.). То би дало нов полет београдској радиности, близу стотину милиона динара остајало би сваке године у привреди, ојачала би се конкурентска моћ индустријских и занатских предузећа што би допринело проширењу унутрашњег београдског тржишта с једне и извоза с друге стране. У вези са овим дошла је и реформа општинске трошарине које ће, како по свему изгледа, за годину две нестати из општинског буџета.

Други извршени економски задатак претставља оснивање Штедионице и заложног завода, који је ових дана објавио биланс првог периода свога пословања. И ако је прва година рада Завода била посвећена организацији послова постигнут је у свему одличан успех. Ударени су најбољи темељи, изведена нужна организација, створено неопходно поверење и пошло се путем на коме ће кроз неколико година Општинска штедионица у београдској привреди играти видну улогу. Помагањем економски слабијег човека на једној и развијањем штедње на другој страни доприносиће доста економском подизању и напредовању Београда. На крају прве године свога рада Штедионица има 1910 улагача са 16.8 мил. дин. улога. Сем тога по текућем рачуну има улога 0.8 мил. дин. На пољу омладинске штедње Штедионица је

развила васпитну делатност доприносиће на тај начин економском васпитању својих грађана. На дан 31 децембра 1930 од 10.000 омладинаца штедиша било је уложено 1.19 милиона динара. Стање есконтваних меница износило је 1843 у суми од 9.88 милиона динара. Меничне суме највећим делом крећу се од 2—4.000 дин. и то најбоље показује значај Општинске Штедионице по ситног београдског човека. И заложни посао је почео да се развија. За сада се ограничава на хартије од вредности (4.3 мил. дин.) и на драгоцености (0.68 мил. дин.). У будуће ова грана послова ће се знатно проширити. Не мање важна улога Општинске Штедионице и у погледу уређења правилног функционисања општинске финансијске службе.

Београдска Општина је Штедионицу основала из својих средстава, али као потпуно самосталну установу. Ово је прва установа ове врсте на територији предкумановске Србије и нема сумње да ће служити подстреком оснивању комуналних штедионица и у другим привредно важнијим местима. Београд је највише осећао потребу за оваквом једном установом, која би давала кредите сиромашним и економски слабијим грађанима и развијала осећај штедње. Од коликог су значаја овакве установе за привредни живот великих градова најбоље показује чињеница, да љубљанска штедионица има данас 388 мил. дин., а загребачка 323 мил. дин. улога на штедњу. У делокруг рада Општинске штедионице спадају ови послови: есконт по јевтиној камати, зајмови на залоге, исплате и наплате за трећа лица, примање улога на штедњу, вршење благајничке службе за рачун Општине, давање хипотекарних зајмова, вршење куповине и продаје девиза и др. банкарски послови. Као што се види, делокруг рада је веома широк. Данас се Штедионица налази у стадијуму интензивног развијања свог делокруга рада. Она по статуту не даје никакву дивиденду, јер јој то омогућује да даје кредите по најнижој каматној стопи, као и ломбардне зајмове и зајмове на залоге и хипотеке. Вршећи благајничку службу за Општину, Штедионица је потпуно аутономна и Општина се показује према њој као и сваки други клијент. Посредно она тиме доприноси побољшању економско-финансијског стања београдске Општине. Већ у првој години рада благајничка служба за рачун Општине показује велико напредовање. Тако су све благајнице полагале Штедионици вишкове прихода за исплату општинских обавеза према Удружењу швајцарских банака у Базелу и Општем грађевинском а. д. у Београду; сем овога, извршено је и 17 других исплата у иностранству; жирирала је општинске акценте за зајам; преузела је продају општинских таксених марака;

израдила је скалу за плаћање обезбеђења и службености гробница; даље је Штедионица за рачун Општине исплаћивала износе за експроприсана имања, прикупљала прилоге за сиромашне грађане; одобравала Општини у два маха ломбардне зајмове и пренела код себе општински ломбардни зајам од 12 мил. дин. закључен код Државне Хипотекарне Банке. Укупни промет са Београдском општином, без ломбардних зајмова, изнео је 134.7 мил. дин.

Нарочито заслужује да буде истакнута акција Општинске Штедионице у циљу организовања омладинске штедње. Њен је циљ да од данашње деце створи будуће економски јаке грађане, у којима ће бити развијен смисао штедње. После одличног успеха у основним школама октобра 1930, ова је акција проширена и на занатске школе.

Кредитни послови су, такође, на путу да се развију у већим размерама што ће ићи паралелно са прикупљањем улога на штедњу. Стални пораст улога је неминован обзиром на поверење, које је Штедионица стекла и које је код београдских грађана све веће. Тиме ће расти и кредити, које ће Општинска Штедионица стављати на расположење економски slabим привредницима и грађанима. У ову групу послова спадају и зајмови на залог. Развијање овога посла скопчано је са многобројним тешкоћама, које ће временом бити пребројене. На тај начин београдски грађани биће ослобођени приватних заложних установа, од којих многе раде несолидно, штетећи интересе залагача.

Трећу крупну меру у овој новој фази претставља одлука о наименовању комисије за проучавање питања снабдевања Београда млеком и хлебом о чему ћемо детаљније проговорити у наредном поглављу.

Снабдевање Београда животним намирницама

Економски и социјални значај питања добро организованог снабдевања Београда најважнијим животним намирницама довољно је у „Београдским Општинским новинама“ продискутован и проучен. Данас се ово питање налази на проучавању пред званичним форумом одређеним од стране Суда Општине града Београда. То значи да је питање дошло у домен званичне комунално-политичке акције. Сигурно да не претерујемо када кажемо да овај моменат у историји наше комуналне заједнице претставља датум, чији се значај данас још не може у правој мери да просуди. Комунално-политичка акција наше Општине почиње да дела и у области својих економских задатака, који су до сада стојали ван њена домашаја. Тиме привредни живот Београда добија гаранције да ће се са ове стране у будуће водити рачуна о унапређивању локалних услова економског

напредовања и активитета, а тога до сада није било.

Почињући рад у овоме правцу Београд ће ускоро имати најрационалнију организацију снабдевања млеком и хлебом. Питања се проучавају и ускоро њима ће се позабавити и општински одбор ради дефинитивног одлучивања.

Организација снабдевања Београда млеком мисли се извести на тај начин што ће се основати Централни завод за пастеризирање млека, који би добијао млеко од организованих задруга из ближе околине Београда. Све ове задруге биле би организоване у савезу уз обавезу сталног лифровања одређених количина млека. Рачуна се да би ове задруге могле да подмирују сву потрошњу београдског становништва. Даља организација је замишљена тако да се оснују три сабирне станице код којих би се вршила и класификација млека: за продају и за прераду. Оно намењено продаји слао би се Централном заводу, који би га, по обављеној пастеризацији, слао продавницама. Ове продавнице биле би основане у свакоме кварту. Млеко би се продавало у затвореним флашама, херметички затвореним и са жигом завода. О свему овоме постигнут је споразум на конференцији између представника Општине и Министарства пољопривреде одржаној почетком априла. Према закључку ове конференције изградњи Централног завода за пастеризирање млека приступило би се у најскорије време и завод би се подигао још у овој години.

Не улазећи у испитивање хигијенских користи овакве једне организације за снабдевање млеком без које није данас ни један велики град, ми ћемо да изнесемо материјалну страну користи. Млеко, и ако у исхрани људској игра важну улогу, у Београду се релативно мало троши, јер је скупо. Потрошња у 1930 била је 14,384.520 лит. или 62 лит. на главу. Ово је по рачуну за 230.000 становника. Али како се из најновијих података види да Београд има преко 240.000 становника онда се цифра просечне годишње потрошње млека по становнику Београда ректифицира на мало више од 59 литара. Па и у ових 59 литара, и поред тога, што су скупо плаћени, ко зна колико је било воде и зараза. Шеф тржног надзорништва и економата Општине у Земуну у „Времену“ од 27 фебруара т. г. о млеку је изнео следеће: „Град Земун троши дневно око 5000 лит. млека. Узимам најмање границе досипавања воде тј. 10% што чини 500 литара. Када се узме у обзир да се млеко продаје по 3 дин. литар излази да се дневно троши за 1.500 дин. воде, а годишње то износи 547.500 дин. Та иста пропорција фалсификовања млека врши се и скидањем кајмака тако, да је и ту превара на одузетој масти скоро иста, или

округло, земунски грађани преварени су годишње за око 1.000.000 дин. Према овим подацима сигурно је да потрошачи млека у Београду плаћају за воду и обрано млеко најмање 10 милиона годишње.

Београд данас плаћа литар млека просечно 3.75 дин. Ова просечна цена држи се од августа прошле године. Под претпоставком извођења рационалне организације снабдевања млека франко продавница, и то првокласна и хигијенска роба, не би коштало више од 2.50 до 2.75 дин. Нека се ово млеко продаје по 3.25 литар то би значило не 0.50 дин. већ далеко више према данашњој просечној цени пошто треба узети да је литар данашњег млека које Београд пије по квалитету, хигијени и хранљивости раван упола будућем млеку. Али узмемо да појевтинење није веће 0.50 дин. по литру, то би значило смањење годишњег издатка за млеко са око 8 мил. дин. За суму коју је издао за млеко у 1930 Београд би под новим приликама могао да консумира три милиона литара више, а по издашности и хранљивости тродупло више.

И питање организације снабдевања хигијенским и јефтиним хлебом налази се у проучавању. Општини је поднето неколико понуда за подизање модерних фабрика хлеба. По изјави једнога понуђача просечна цена хлеба у Београду не би била већа од 2.50 дин. Данас износи око 3.70 дин. То би значило појевтинење са 1.20 дин. по килограму. Нека би било и само 0.80 дин. тј. $\frac{2}{3}$ од предочене суме па би уштеда била огромна. Природно, и овде као и код млека користи у погледу квалитета, хигијене и хранљивости, не могу се премерити одређеном количином новца. Ако узмемо да Београд троши дневно 80.000 кг. хлеба онда би се, у поређењу са данашњим ценама, могла да постигне уштеда од 64.000 дин. Месечно она се пење на 1.920.000 дин., а годишње на 23 милиона динара или близу 100 динара на главу.

Дакле, организовано снабдевање млеком и рационална организација производње хлеба донели би Београду годишњу уштеду више од 20 мил. дин. и то по рачуну данашње минималне потрошње. Овој финансиској уштеди, која би утицала на промене кућног буџетирања и снабдевања, треба прибавити и остале користи у погледу здравља и хранљивости. Боља и јача исхрана несумњиво би утицала на смањење процента оболења од туберкулозе и уопште допринела бољој здравственој конституцији београдског становништва, која у данашњем стању хигијенских прилика и исхрана, захтева огроман апарат социјално-хигијенског и санитетског стапања. Користи на овој страни не могу се прорачунати новцем. Боље рећи, оне су тако велике да се не могу уопште упоређивати новчаним вредностима. Оне би се временом осетиле у оп-

штинском буџету, у увећању продуктивности личног рада, у јачем степену задовољавања културних потреба, у слабењу социјално штетних појава итд.

Још неколико карактеристичних појава у данашњој београдској трговини

У претпрошлом броју „Београдских Општинских Новина“ говорили смо о нелојалној конкуренцији и трговини на отплату као два новим појавама у развоју и раду трговине и привредног живота престонице уопште. Та излагања треба да допунимо неколиким чињеницама, које су после тога дошле. Код питања нелојалне конкуренције треба истаћи да је Београдска Трговачка Комора поднела десетак тужби противу неколико трговачких фирми у Београду. За неке фирме поднето је и више тужби те ће им бити суђено за дела у поврату. И тако ће за кратко време питање нелојалне конкуренције у београдској трговини доћи и пред судски форум. Веровати је да ће то утицати на подизање трговачког морала, а потрошача спасти положаја да лаковерно постаје жртвом несолидног рада.

И питање трговине на отплату кренуло је са мртве тачке. Концем марта у Загребу је одржана конференција претставника привредних комора, која се бавила искључиво претресањем овога питања. У главном говорило се о доношењу једног закона којим би се регулисала трговина на отплату. У прилог несолидног рада ове трговине у данашње доба, сем неколико изузетака, изнета је маса просто поражавајућих докумената. По њима би се пре могло закључити да је по среди ординарна пљачка, него ли трговачки посао. Обзиром на овако стање у начину овога пословања мислимо да би, пре но што се буде донео закон, требало спровести неколико радикалних мера у циљу заштите потрошача. На име, требало би створити могућност тужења фирме, на основу закона противу сузбијања скупине, у сваком случају где се утврди да зарада прелази 25 плус 10 = 35% (Закон о сузбијању скупине сматра допуштеном трговачком зарадом 25% којој ми додајемо још 10% обзиром на већу компликованост трговачког посла на отплату). Природно, ово би само делимично заштитило интересе потрошача, док би се интегрална заштита интереса — и потрошача и трговца — могла да постигне доношењем једног савременог закона, који не би спутао трговину на отплату, већ јој установио смернице по којима се има да развија као нов метод пословања у нашој трговини сједне и корисног начина по потрошаче с друге стране.

Овога пута ћемо указати на још неколико интересантних појава у београдској трговини.

Прва се тиче висине кирије локала, друга несолидних цена, а трећа односа трговине према потрошачком свету. Неразумљива је појава када београдска трговина стално указује на кризу, а при том међусобном утакмицом утиче на одржавање несразмерно високих цена својих локала. Скупи локали претстављају очигледну штету трговине, јер терете тога плаћа потрошач, а они се превлађују у виду већих цена, које не само што смањују обрт, већ умањују конкурентску способност трговине. Да наведемо један конкретан пример. Једна београдска трговина из главног дела чаршије имала је у 1930 три милиона укупни пазар. За кирију је у истој години издала 180.000 динара. Прорачунато са укупним пазаром излази да је само закупнина поскупљивала робу за 6%. Ово је још најбољи случај. Поскупљивање робе од високих закупних цена у београдској трговини иде од 5 до 12%, а често и више. А где су остали режијски трошкови, јавне дажбине итд. Све ово говори да је просечна зарада, коју урачунава београдски трговац, велика, а често и превелика. Дужност би саме трговине била да утиче на обарање високих закупних цена што се, по нашем мишљењу, солидарном акцијом трговаца, може врло лако да постигне. То би користило и трговцу и потрошачу. Први би увећао своју ефективну добит, а други, због мањих цена, увећао набавке.

Појава несолидних цена (претерано високих) постаје у последње време све општијом. Све је мањи број оних старих трговачких радњи у које потрошач улази са пуно поверења како у погледу цене тако и у погледу квалитета. Несолідним ценама не служи се само трговина на отплату (о чему смо говорили у претпоследњем броју „Београ. Општинских новина), већ и радње које раде за готово. Док се код првих ова појава аможе још и да објашњава великим ризиком, који углавном произилази из одсуства законског уређења овога начина трговања и велике економске нестабилности, за друге је потпуно неразумљива и може се објаснити једино несолидношћу која није могла и трговину да мимоније. Дошло се у такву ситуацију да потрошач често стрепи да уђе у радњу, а пре него што се одлучи да купи нешто навире на излоге и најрадије улази тамо где је за тражени артикал видео у излогу цену. Колико се отерало далеко са несолидним ценама најбоље ће нам показати ово неколико примера. У једној радњи на Теразијама цењен је женски шешир 250, а после погађања дат је за 160 дина. Од прве цене скинуто је 90 дина. У другој радњи женски шешир, који је цењен 200 дина., дат је за 130 дина. или 70 дина. ниже од првобитне цене. У трећој радњи метар извесне свилене тканине за женску хаљину цењен је 105, а по коначној погодби

продат за 78 дина. Два дечја мантила у једној радњи у Кнез Михајловој улици цењена су 1.340 дина., а после погађања дата за 1.000 дина. У једној радњи у Макензијевој улици једно лице пазарило је мантил. Почетна цена била је 1.100 дина. Муштерија је одмах рекао да нема више од 600 дина. Трговац се у оваквој ситуацији ноје нашао ни мало збуњен. Пошто је муштерију враћао неколико пута продао му је, најзад, мантил за 600 дина. Да је добио тражених 1.100 дина. незаслужено би зарадио преко 83%. Свакако да је и на добивеној цени истерао 10—15%. А то значи да је у конкретном случају калкулисао са зарадом од 100%.

Узмимо да су горње првобитне цене остварене то јест, да је потрошач платио у први мах тражену цену. У том случају трговац би остварио екстра добит у овој величини: код првог случаја 56%, код другог 54%, а код трећег непуних 35% по свакоме метру, а код четвртог 39%. Како је трговац и на сниженој вени зарадио то излази да се трговачка добит у горња три случаја, под претпоставком да су остварене одређене цене, кретала између 50 и 75%. У вези са овим фантастичним цифрама за данашње време, наикада се каже да промет опада и да се трговина бори за опстанак, намеће се питање о односу трговине према потрошачу о чему ћемо такође да проговоримо.

Погрешно би било мислити да су ово усамљени случајеви. У већини радња данас погађањем муштерије снижава се цена за 10 до 20%. У горњим случајевима и много више. Свакако, не може се претпоставити да трговац снижавањем цена губи. Трговина се не води ради трговине, већ за остварење добити. Ово општа појава несолидних и претерано високих цена намеће закључак о великој добити, која се не може ничим правдати. Ми не споримо да су режијски трошкови у београдској трговини високи и да то доприноси знатном поскупљењу робе. Сем тога, и новац је скуп. И на тој страни дужност би трговаца била да утичу на смањење тих трошкова, у првом реду високих закупних цена локала. Али сви ти трошкови нису толики да траже подизање цене за 50, 100 и више од сто. То велико поскупљење изазива тежња за брзим остварењем што веће добити, која је корен менталитета нашег привредног света. Трговини као целини она штети. Пре свега потенцира антагонизам потрошача према посредничкој функцији трговине. Затим, утиче на одржавање скупобе и тиме умањује обрт у трговини, а задовољење потреба у потрошњи. Консеквенца овога јесте спутавање напредовања степена благостања и ирационалне поделе социјалног продукта. Београдски потрошач је ситан човек кога скупоба непосредно и најтеже погађа. Кад скупоба узме размере, као што је

данас случај са наведеним примерима, онда наступа неминовно економско слабљење и осиромашење потрошача. А то свакако није у интересу трговине као целине. Стога је дужност трговине да утиче на отстрањење оваквих појава из своје средине. Борба противу несолидног рада у београдској трговини треба да потекне од самих трговаца.

Другу групу трговине са несолидним ценама претставља већи део оних радњи, које раде на отплату. Овде несолидне и претеране цене као да су постале правилом. Муштерија се у погледу квалитета вара, а у погледу цена плаћа. Дизање нормалних цена у овој трговини иде за 100 и више од сто. Само овде имама случај подређености положаја потрошача према трговцу. Економски слаб потрошач није у могућности да реагира на високе цене. Он је жртва свога економски слабог стања.

Трећа појава на коју желимо да укажемо, јесте однос трговине према потрошачком свету. Пре рата у Београду, као и свугде другде, трговачки staleж је био стабилан. Трговачки регистар је показивао ретке промене. Таква средина имала је свој морал, своје обзире, своје традиције. То су били нека врста закони развита и делања трговачког. Прекршење утврђених принципа било је ретка појава. Београдска чаршија, једном речи, у сваком погледу била је компактна, јединствена и стабилна. Оно што би штрчало или изишло из утврђених оквира морала и традиције, лажних банкротстава, несолидне рекламе и рада уопште. Потрошач је у трговцу имао пуно поверење; слободно је улазио у радњу; није се бојао да ће бити преварен у погледу квалитета и цене. Однос између трговине с једне и потрошачке публике с друге стране био је потпуно нормалан, јер је трговац према потрошачу имао и неговао дужне обзире. Сада, међутим, у овом погледу ствари су се битно измениле и у последње време показују тенденцију бржег мењања и то на горе. У општој промени после рата свега и свачега изменио се и однос трговине према потрошачу. Нестало је раније стабилности, домен трговачког рада проширио се знатно, а структурелне промене у трговини су постале изванредно велике. Нестало је раније компактности и јединствености; у трговину је ушло и сваким даном улази све већи број нових елемената. Што је главно ово ново преовлађује. У таквој ситуацији стара београдска трговачка чаршија нема снаге да наметне и продужи своје традиције, да свој пословни морал прошири и одржи. Напротив, утицај старог дела све је мањи. Нови, пак, који се рађа нестабилно, који не улази у трговину да би у њој остао, већ „проба срећу“ као са сваким послом (овакових је нових послератних трговаца врло много) налазе свој рачун у општој по-

ремећености, у отсуству пословног морала и традиција. Ето ту, у отсуству схватања трговачког позива код новог елемента, лежи главни узрок свим рђавим појавама, које се данас све видније запажају у београдској трговини и које претстављају опасност по нормални развитац уопште. Само се тиме може да објасни данашњи однос између једног дела београдске трговине с једне и потрошача с друге стране, који искључује код последњег могућност ма каквог поверења. Овакав трговац ствара неповерење потрошача према трговини и трговцу уопште. Потрошач, који једанпут буде преварен било рђавим квалитетом било претераном ценом психолошки се окреће и негодује противу сваког трговца, противу трговине као привредне гране уопште. Он сваки свој случај у принципу генерализује. То је у менталитету потрошача. Данас, међутим, велики део београдске трговине о овоме не води рачуна. За њу је потрошач обични предмет искоришћавања. Оваква трговина не обрађује свога потрошача; њој је циљ да га намами, а свеједно јој је хоће ли га задржати или не. Свакако се не може претпоставити да ће муштерија који је првобитну цену на шеширу снижио за 90 дин., а на мантилу за 500 дин., ући поново у исту радњу па ма му се извесна роба и цабе давала. Тај неће никада ући у исту, али ће тешка срца улазити од тада у сваку другу. У њему је створено предубеђење о трговачкој несолидности уопште; појединачно искуство за њега је довољно да створи генерални суд о трговини уопште; он претпоставља да ће на исту појаву наићи у свакој радњи. То исто важи и за безобзирно искоришћавање потрошача путем несолидне и нестварне рекламе. И у овој појави врло добро се види колико су поремећени и ненормални односи између трговине с једне и потрошача с друге стране. Као неминовна последица овако измењеног односа све више се губи у београдској трговини везаност муштерије за извесну радњу. Као што рекосмо, несолидан рад једнога дела и појединца изазива код потрошача генерализацију, овај губи поверење и према трговини односи се опрезно. Нашег потрошача, чији је менталитет још увек доста примитиван, подложен јаком психолошком утицају речи и рекламе и који још није развијен да сваку рекламу — усмену или писмену свеједно — контролише чињеницама, лако је завести. Али када једном дође до сазнања да је заведен и преварен онда га је необично тешко разуверити да му се то не би десило у свакој трговачкој радњи. Однос између њега и трговине постаје ненормалан; муштерија после таквог уверења лута од једног трговца до другог; неће ни у ком случају да се стално веже за једну или две радње. А то је штетно и по трговину и по рационално задовољавање животних

потреба. Кривица за ово је у главном на страни трговине. На њој је да у београдског потрошача поврати поверење у вршење своје функције дистрибуције добара у границама допуштенога и да између себе и потрошача створи нормалан однос на бази узајамног поверења. Циљ трговине није у томе да муштерију превари, већ да је задовољи. А да су у изнелим случајевима муштерије платиле у први мах тражене цене како би се овакав посао могао да квалификује? Ове појаве заслужују да београдске трговачке организације о њима озбиљно поразмисле. Гест београдске Трговачке Коморе, која је поднела десетак тужби противу нелојалне конкуренције заслужује да буде још подвучен.

Кретање цена у првом тромесечју

Како се кретало коштање исхране у Београду у првом тромесечју ове године можемо да видимо из општинске статистике о кретању цена животних намирница, која се објављује редовно свакога месеца у Београдским Општинским Новинама. Из посматрања кретања цена у овом тромесечју према истом у прошлој години опажамо да све цене животних намирница нису биле подложне истој тенденцији. Неке су опале, док су друге порасле. Исто се тако примећује да су биле у порасту навесне цене, које су, по општој тенденцији која влада на тржишту, требале да падну. Анализа цена по појединим групама артикала пружа ове интересантности:

1) Цене брашну остале су непромењене, сем незнатног пада код белог. Међутим, у истом времену цене брашну на београдској берзи овако су нотирале (на дан 26 марта):

	1930	1931
ог. г. бачке станице	345—335	265—245
бр. 2 " "	310—300	230—215
бр. 5 " "	250—240	195—185
бр. 6 " "	185—175	185—175
бр. 7 " "	145—135	145—140

Видимо, дакле, пад цена све до петице, док се шестина и седмица држе на истом нивоу. А баш у овим двема врстама лежи гро потрошње. Да цена није и овде пала има да се једино благодари картелу млинара, који на рачун снижења цена белом брашну одржавају високе цене црном. Ово долази до изражаја и у кретању цене хлеба.

2) Хлеб пшенични црни коштао је у фебруару 1930 3 дин. у марту 3.22 дин., а у марту ове године 3.25 дин. Хлеб пшенични бели у фебруару 1930 коштао је 3.75 дин., у марту 1930 4.25 дин. на којој се цени држи и данас. И поред тога што је у истом међувремену пала цена пшеници и брашну, црни хлеб је поскупео, а бели се одржао на истој цени. Како се црни пшенични хлеб у Београду највише троши то значи да је београдско становништво у првом тромесечју ове године,

према истом периоду у прошлој, имало увећане издатке на хлеб. Треба опет подвући да између цена пшенице и брашна с једне и хлеба с друге стране влада толика дисхармонија да комунална политика пред овим фактом не може остати скрштених руку.

Кукуруз је почео 1930 са 120 один., а завршио са 87.50 дин. 100 кг. Међутим, цена кукурузног брашну у Београду остала је на непромењеној висини од 2.75 дин.

3) Велике промене имамо код сировог меса и масти. Цене готово свој роби ове групе према првом тромесечју прошле године знатно су опале. Какве су изгледале цене у марту 1930 и 1931 показује нам овај преглед (дин. за килограм):

	март	
	1930	1931
Говеђина	15.—	17.66
Телеђина	23.75	22.62
Јагњетина	21.06	18.68
Свињетина	23.—	19.37
Сланина сирова	22.45	13.50
Маст свињска	23.98	15.29
Сало	23.12	15.23

Као што се види, осим говеђине, цене свих производа ове групе су пале. Највећи је пад код сланине, масти и сала. Опадање цене по килограму износи: код сирове сланине 8.95 дин., код свињске масти 8.69 дин., код масти 7.89 дин. по килограму. Пад цена свињском месу износи, напротив, свега 3.63 дин. те се овде опажа несразмера у падању цена масти, сала и меса. То се по свој прилици има приписати чињеници да се, услед палих цена, повећала потрошња свињског меса, која је утицала на слабије попуштање цена. Пад цене јагњетине по килограму износи 2.38 дин., телетине 1.13 дин., а код говеђине имамо поскупљење за 2.66 дин.

И у овој групи производа, као и код хлеба, имамо један апсурд. Он се огледа у томе што су и поред пада цена сировом месу, цене месарских прерађевина остале скоро на истом нивоу. Уз то су задржани и стари методи израде ових производа, који садрже могућност врло великог фалсификовања.

4) У погледу кретања цене рибе нема значајнијих промена. У ово годишње доба риба је обично најскупља.

5) У групи млека и млечних производа имамо према прошлој години појевтинење. Просечна цена млеку је спала са 4.25 на 3.72 дин. Нешто мало су појевтинили масло, кајмак и сур, али је то појевтинење далеко испод оне марже која претставља снижење цена у трговини на велико.

6) Ове године смо имали врло интересантно кретање цена код поврћа, које је било условљено развојем временских прилика. Како је овогодишња дуготрајна зима утицала на цене најважнијег поврћа ове сезонске види се најбоље из овог поређења:

	март 1930	Поск. према 1931 марту 1930	
	Дин. килограм		
Шаргарена	1.72	7.75	+ 6.03
Купус сладак	2.87	6.15	+ 3.28
Кел	2.75	8.35	+ 5.60
Зел. за супу (пишпа)	1.25	4.30	+ 3.15

Исто тако продужење хладних дана све до половине априла имало је за последицу да је кисео купус одржао до краја своју пуну цену и да се рано поврће почело знатно доцније да појављује на београдским тржиштима.

Код осталог поврћа цене су углавном остале непромењене.

7) И у погледу воћа, изузев ораха и поморанци, ова година је била изузетно скупа. Пошто су извезене из земље огромне количине воћа, то се већ у јануару почео да осећа недостатак нашег воћа у великим потрошачким центрима. То је утицало на одржавање врло високих цена. Јабуке су готово стално биле изнад 10 дин. килограм. Од фебруара месеца у Београду је почео довоз америчких јабука. Цена америчкој роби кретала се од 24—30 дин. кг.

8) Цене кафе, пиринца, макарона, зејтина, сочива, соли, пекмеца и др. остале су на истој висини. Шећер је почетком априла по-

скупио са 0.50 дин. по килограму. Једино је пасуљ у првом тромесечју био јевтинији него у прошлој години. Јаја су изузетно ове године јевтинија него ли прошле. Па ни у очи ускршњих празника није се осетио јачи скок цена као што је то до ове године била редовна појава. Разлози овоме налазе се у знатно увећаној продукцији јаја у земљи и у благој зими која није ометала редовну изводњу те су тржишта увек била довољно снабдевена.

9) И поред благе зиме и мање потрошње дрва дрвари су успели да одрже релативно високе цене горивом материјалу. Али су зато бар они десетковани. Од дрвара одржали су се само они, који су располагали и радили у главном сопственим сретствима. Зато су и могли да на бази прећутног картелисања утичу на одржање високих цена.

Као што се види, разнолике тенденције су биле и кретања цена у првом тромесечју 1930. Обзиром да је цена хлеба нешто повећана, да је говеђина скупља (од меса говеђина се највише једе у Београду), да је цена поврћу знатно увећана може се закључити да је живот у Београду у првом тромесечју ове године био скупљи него ли у истом периоду прошле године.

Кроз Београд:

В. Војиновић-Пелikan, сликар

Један дан Средњег века у Београду — Слава у порти цркве Св. Марка —

У суботу 9 маја ове године извршено је освећење темеља велелепне катедрале Св. Марка, која ће красити Београд. Овом чину присуствовали су г.г. изасланик Њ. В. Краља, Њ. Св. Патријарх Варнава, претставници Београдске општине: г.г. Д-р Милослав Стојадиновић и Никола Крстић и многобројно грађанство Београда.

Нова катедрала, чији су пројектанти браћа Крстић, изградиће се у стилу Грачанице, само ће унутрашњост бити прилагођена новоме духу. Досадања црква Св. Марка самим

лико дотакнемо историјата саме цркве и гробља око ње. Ово последње нарочито, јер према онима који су пре непуних стотину година тамо сахрањивани да се закључити, још једном више, колико је културног значаја — осим војничког — придавано Београду у његовим најранијим моментима.

I

Кад је најстарије београдско гробље које се налазило између данашње Бранкове улице и Варош капије постало недовољно за

Моменат освећења камена темеља катедрале Св. Марка

тим сићуше на ступањ капеле, али одлука да она остане и даље човечна је и симпатична јер та црквица као и терен на коме се налази носе на себи печат једне непосредне епохе важан по живот Срба под Турцима и после. Осим тога биле су врло интересантне и романтичне досадашње славе мале црквице, њих деведесет и пет на броју, па како изградњом нове катедрале долази у питање и досадашње одржавање чувеног црквеног вазара у порти, то нас је тај чин побудио да у неколико редова сачувамо физиономију и сликовитост народних обичаја на дан Св. Марка у порти његове цркве, и да се унеко-

Њ.Св. Патријарх Г Варнава, потпретседници Београдске општине г.г. Др. М. Стојадиновић и Н. Крстић са свештеницима и грађанством после освећења

сахрањивање мртвих око 1828 године, дошло се је на идеју да се гробље премести далеко ван вароши. То „далеко“ односило се на подножје познате Чупине хумке, брда, које се је у тој епохи издизало као највише и најближе Београду. То брдо, у ствари данашњи Ташмајдан које је тада било много веће а што се и данас може утврдити по конфигурацији терена. Између Батал-цамије и тога брда био је празан, благо уздигнут терен, и одлука је пала да се на томе терену оснује гробље, јер је доста био удаљен од

вароши. Можда је ондашње факторе да тамо подигну једну верску институцију водила и једна друга мисао: веровање да је на брду, Чупиној хумки, које се одмах диже изнад тог терена, био спаљен Свети Сава. Нећемо улазити у расправу да ли је Свети Сава спаљен на Врачару или на Ташмајдану, али ћемо навести један цитат из Чупићеве Годишњице који о томе говори овако:

„Гробље старо.

Колико се зна, Београђани су своје мртве сахрањивали од некадашње Варошканије на овамо ка Зеленом Вениу и доле ка Тоскиној чесми. Одатле је гробље измештено на Ташмајдан око године 1828. На Ташмајдану је гробље остало до године 1886, а од те године београдски се мртви сахрањују у Новом гробљу преко Булбулдерског потока. На овоме гробљу на Ташмајдану начињена је 1835 црква и посвећена Св. Јеванђелисту Марку. По тој цркви гробље се то каже и гробље код Маркове цркве, а некад се рече и Палилулско гробље, јер је главна нурија овој цркви Палилула.

Брег Ташмајдан, који је над овом црквом, највише личи да је она Чупина хумка, где је спаљен Свети Сава.”

У име Оца и Сина и Светог Духа
освети се основни камен овом Божијем Храму посвећеном Светом Апостолу и Еванђелисту Марку у престоници Југославије Краљевском Граду Београду, поред старе цркве Светог Марка, на дан Храмове славе 25 априла / 8. маја по новом рачунању / лета од стварања 7439, а од Вапобања Господњег 1931. од завојне срећне владавине Његовог Величанства Краља Југославије Александра првог Краљоросевића и поглава Српске Православне Цркве Његове Светости Патријарха Вацлаве који и изврши овај свети чин освештања.

Текст повеље узидане у темеље будуће катедрале Св. Марка. (Рад уметника-каллиграфа г. М. Штерића)

Тако каже летописац. Можда има и право, јер је Синају више било од значаја да мошти сагори на очиглед Срба, на домаку вароши, него ли на пустој и далекој пољани Врачару.

Ето, та чињеница да је тај терет већ религијом био ожигосан, вероватно је ути-

цао, рекох, на ондашње људе, да тамо оснују цркву и гробље. А ни слутили нису да ће се само две године доцније на томе истом терену одиграти још један важан тренутак у историји Срба. Ево шта каже летописац:

Ручни радови слепих дебојака на башару код цркве Св. Марка у Београду.

„Хумка од године 1830

Оно место с кога је 30 новембра 1830 године с великом свечаношћу објављен султански хатишериф о унутрашњој независности Србије, налази се у порти палилулске цркве 60—70 хвата на север, баш до гроба пок. Милоја Лешјанина. И данас се познаје прилично висока земљана падина, на којој је била трибина за читање хатишериша и берата. На среди те подине сад је точак воде која, бије из општега водовода. Около су гробнице одличнијих Београђана и дрвеће засађено ради хлада.”

Нема дакле у Београду ни једне цркве ни порте за коју су везани толики моменти као што је то била порта цркве Св. Марка. Осим тога, у најранијем почетку своје гробље те порте добило је један интернационални карактер јер су у њему сахрањивани мртви разних нација са натписима на своје језику. Било је ту сахрањених Мађара, Немаца, Грка, Италијана, Француза. Њихови споменици исписивани су на њиховим матерњим језицима што је гробљу у тој епохи Турске владавине давало нарочити романтични изглед, а Београду културно обележје.

Неколико тих споменика од пре стотину година, срећом очувано је у последњем тренутку, и они ће несумњиво чинити једну интересантну збирку за лапидариум градског музеја.

Од тих споменика исписаних на грчком, на немачком, на мађарском, на италијанском, свакако је најинтересантнији споменик француске контесе Аглаје Ланкро која је преминула у Београду у згради француске негације године 1829, а како то није на самом споменику француским текстом. Шта је нагнало ову младу француску контесу да у та најранија и најнесигурнија времена посећује Београд, од чега је она умрла, под каквим околностима, о свему томе раскопана рака не говори. Али ево благодарна сижеа за сентименталног литерату који би био и добар визионер па да се врати сто година уназад, у доба када су странци превозени преко широке Саве у којима преносијских облика, у доба пошних и најфантастичнијег кроја и живих боја, у доба када на кућама Београда није било ни једног прозора од стакла већ само ћерчиви и хартија пенцерија...

Конгесин гроб је давно утрвен, са брда на коме је спаљен Св. Сава скинут је бекоб с крстом, а на хумки са које је Србима првипут од Косова призната независност, давно је пресушила спомен чесма. Време је преко свега превукло моћни ваљак заборавља.

Дошло се у наше доба...

Па ипак са мало заоставштина средњег века; јуче чим сте пришли порти, осетили сте мирис пецива на жару, мирис прегорелог зејтина, мирис тамњана све то зачињено бубњавом старих бубњева и дреком верглова. Кад сте ушли унутра, видели сте ћевапчиће на роштиљу, прасце и јагањце на ражњу, а мекке су цврчале на врелом зејтину. Седело се и на трави и за столовима и јело прстима и дрвеним виљушкама. Пиће се точило из буради изваљених у траву и подупртих каменом. Цела порта била је једна огромна кошница која је врела. Присутни сви друштвени слојеви, господа из канцеларија и трговина, сељаци с плуга, Цигани... Присутне такође све професије: чиновници, занатлије, сецкесе, лецедери, свирачи, коцкари, земљорадници, панорамци, ђаци, бозације, ученице, војници, служавке, фотографи, ћевапчије, сладоленије, свештеници, тутори и ктитори. Изнад свега тога, усред порте лепршао се црквени барјак с обновљеним орачем на врху. Старога су, по причању, скинули Аустријанци и претопили за муницију. Врева је почела чим је литија стигла од записа из парка код Студентског дома који је и обновљен. Дошао је још један и последњи дан Средњег Века. На знак црквених звона прво је заурлао „пола човек пола ђаво“. Онда су животињски гласови почели да се разлежу кроз порту: сиктала је „пола змија пола девојка“, мукала је „крива с пет ногу“, мумлао је медвед из шатре „Животињског царства“ а највише се чуо глас некаквог мајмуна дрекавица из кафеза.

У близини црквеног барјака, пред публиком на високој естради изводила је ритмове једна чланица циркуса „Костолази“, гола, одевена само у црне „трико“ гаћице. Добро је што су кости старих палилулаца давно иселе из гробља, јер би на ову појаву било превртања у гробу и уздаха: „пуста турско!...“

Дрека је узимала око подне све више маха. Тутњили су гочеви, пиштале зурле и почело да игра оро. Прави правцати дан прошлих векова... Уза све то рингшипилски вер-

Са башара:

Уз збуке турске циганске музике уз зурле и гоч „Мађионичар“ „гута“ београдске дневне листове.

глови шиштали су „Валенцију“ и од подне отворено почели да конкуришу циганима свирачима из Мељака, који су тражили банку за оро, а ово се чинило скупо сеоским ђилкошима који су водили оро. За све то време стрелачнице праште да уши заглашу; потсећени стари ратници на оно време на само обарају вепрове и девојке од плеха. Народ се комеша креће, клизи. Не спотиче се више на плоче и крстаче старих покојника, јер су они прошле године повањени; не познају се више ни хумке гробова. Поред оне старе капеле над најстаријом гробницом Београда једно друштво донело грамофон и трешти у пленеру „адје мајн клајн гарде офицер“ и док духовно и телесно анемична ова поратна омладина клима своја тела по тој арији, дотле одмах уз

њих трескају у колу Вишњици и Ресничани, киште у зноју зајанурени а за уветом задепут јоргован клизи по ознојеном образу.

На месту где је Султанов изасланик признао окупљеним Србима независност, прже се мекике на зејтину; услуга је потпуно антисептична; мекиција у исто време продаје и дрвене виљушке од босанске јаворовине по динар комад, и потрошачи сами набадају вруће мекике по зејтину из плеха.

На другој половини Чулиног брда које је још заостало, а на коме је спаљен Свети Сава цигани разапели черге и кувају ручак у црне бакраче обешене на три укрштене мотке над огњиштем!

На гробу Ђуре Јакшића точи се пиво из буради и набијају алке на флаше с пивом. Срећни погодак носи флашу пуну пива за динар.

— „Овамо народе, овамо народе! Чудо, чудо, чудо! дере се искревељени клови испред циркуса „Арена“. Испред истог циркуса Личанин један, радник незапослен добављен са Берзе рада, дува у излупану трубу и по стоти пут, промукло, објављује да је „сад баш почетак прве преставе“.

Шлагер за овогодишњи вашар јесте Мики Мауз. Купују га сви од реда; банка комад. Купују га и сељанке које више не верују у траве „навалу“ и „милодух“ па мисле да је Мики Мауз нека амајлија која ће им остварити жеље. Уколико пада ноћ, вашар се све више тресе. Придолазе све нове групе: чиновници из канцеларија, даме из салона, радници с посла. Шећернице и колачари пале кар-

сто година правилно је схватила значај тих првих дана пролећа и изабрала је Светог Марка за свога патрона. За сваким орачем из београдске Палилуле корачао је тих дана преко њива и Свети Марко и с отвореним је-

„Дојтор Магије“ на башару код цркве Св. Марка
мама публику

Сеоске лепотице на Марковданском башару у Београду

битске лампе и почиње око старе цркве једна ноћ карневала, као некада ноћи у средњем веку.

*

Кад почетком маја месеца земља отвори своја недра, на радост земљорадника, као какву велику књигу са безброј листова, некако баш у то доба падне и празник Марка евангелиста. Земљорадничка Палилула од пре

вањјељем, Он преврћући јеванђеље, орач преврћући земљу мислили су педједнако на Христову приповест о семену баченом крај пута...

Из тога доба још, из доба кад се орало већ од Таковске улице па ка Тркалишту где им је и запис био, нераздвајни су били Свети Марко и Палилуци. Нераздвајни до данас. Додуше нема више Палилуца у чакширама и појасевима, али зато и данас, после деведесет и пете славе на јабуци црквеног барјака изнад слике Марка Евангелисте стоји од бакра израђени орач, фешти земљорадничке и сточарске Палилуле. И једном бар у години тај орач са врха барјака понет снажним руком праунука старе Палилуле учини у ваздуху неколико бразда од старе цркве до старог записа; запис је некада био под традиционалним брестом чије су жиле пропуштале извор свеже воде, а данас је тамо леп савремени парк, а извор се вратио у земљу. Потпуно другарски! Вратили су се у земљу и они који доношаху литију до тога извора; нема их више. Стоје само по породичним збиркама овештали њихови пачалуци, црвени појасеви, по која кубура и под старом стре-

јом заденута коса и срп. Стоји још по која прошла кућица до високе палате, а улица Жоржа Клемансо-а још чува један стари поцрнели кош за кукуруз и хамбар за жито. Ако зађемо иза велелепних палата у мале до-трајале зградице наиђемо још на по неког стогодишњака повијеног, подетињалог. Мало их је: свега тројица: чика Настас, деда Блажа и опанчар Стојан Златановић уваже-на старина која и данас живи, станује преко-пута II. мушке гимназије и мушки носи сво-ју стоту годину. Памти „Стамбол канију”: гледао ју је целог свога живота, а до пре четрдесет година водио је своју опан-чарску радњу на самој Њошкy где је сада импозантна палата Јадранске Банке. Њему се све чини да је већ давно умро, и да је ово сада, „онај други свет” на коме понова жи-ви. Он и његови „кардаши” деведесет и пет

Београдски Цигани на Марковданском башару у Београду.

пута су до сада дочекивали вашар код цркве Св. Марка. Бежу то људи из оне генерације која није клала јагње до Ђурђева дана; и са-мо још неколико дана после, прво јагње кла-ло се на Марков дан и весело окретало на ражњу у црквеној порти приликом црквене славе. А те славе биле су романтичне.

Још уочи празника, пред вече, долазили су у порту домаћини, устабаши, старешине еснафа, и одређивали места за своје еснафе. Дошли би с њима и најбољи верници Пали-луле и целу ноћ би провели у молитви ноћ у тами осветљени само танким свећницама, у тишини, без ларме јер су Турци још били у тврђави. Освањивао је Свети Марко у најве-ћој тишини и затицао еснафе и њихове фа-милије поседале по шареницама, простртим на мајској трави. Тудори, свештенство и ста-решине еснафа били су прикупљени под ша-тором у сенци Чупиног брда, док су сви оста-ли, сва та шарена маса од зубуна, фустана,

јелека, шамија, тулбена, димија, остајала под сунцем јер кестенова онда још није било; а шта је орачима и сметало сунце? Није за њих било ништа под тим сунцем изорати и једну бразду Светоме Марку. И почињало се са јагањцима на ражњу; сваки еснаф за себе, свака породица за себе. Сунце већ увелико освја; жеравица је одмакнута од ражња и јагње стоји и не дира се; на остатку жера-вице поређане су тенцере с јелом и земљани сачеви с погачама. Погаче су тога дана наро-чито беле и слатко ће је ломити оне црне ру-ке које су је тако мучно изработиле у пољу. Око цркве је мир; већином жене и деца. Ста-рији су отишли с литијом до записа далеко преко њива проносећи Светога Марка кроз поља која треба да оплоди. Већ је време руч-ку; литија се још не враћа. Жене се пењу на Чупино брдо, ту одмах иза цркве, наткриљу-ју очи руком и гледају у даљину. Најзад виде једну кривудау мрку линију која се повија кроз зелена поља а над њом се њиха црвена пега, барјак. Иду. Крећу се јаругама и пото-цима. Смедеревским друмом језде Турци. Нај-зад стижу, посипају их житом и јечмом и пошто се барјак склони у цркву, скидају се јагњаци с ражњева и ломе се бутони жила-вим земљорадничким прстима преко којих се прелива маст и враћа се у лопатицу...

Тужне су биле те прве славе; тихе, неме, у страху. Без звона, без прангија! У граду су били Турци. Скромне су биле те прве славе Св. Марка; на брзу руку, у хитњи, једва до сунчевог смираја. У комшилуку им је била Батал џамија и хоће су их попреко гледале. Кад је мујезин требао да отпочне „иџинди-ју” у порти цркве Светога Марка није смело бити више неверника”.

Али су већ наишли бољи дани; око 1868 почеле су у порти о слави пуцати прве пран-гије; звонила су и звона. Палилулци су доно-сили и кубуре и пуцали а гочеви и зурле пи-штале су и после „иџиндије”. У граду више није било Турака, а Батал џамија (џамија на спрат) припадала је прошлости. Али су Пали-лулци били и добре патриоте. На врху Чупи-ног брда где мишљаху да је спаљен Свети Сава поставише белег с крстом, а на вештач-ки начињеној хумки с које је Султанов иза-сланик у име Султана признао Србима да су независни, посадише кестен. И полако, спон-тано, скромне и бојажљиве црквене славе претвараху се у бучне вашаре, у дан кад црква једном у години ипак допушта својим верним дистракције свих врста. Ново покре-нуте „Сербске новине” већ објављују и дан славе, а неколико дана раније путем огласа управа цркве позива колачаре и вирире на до-говор за закуп места у црквеној порти. Тако је онда било...

Прилози за историју Београда:

Михаило С. Петровић, поштар

Како је постао Београд?

Због свог наглог развоја и преображавања Београд данас, изгледа сасвим нова варош. Непознати путник кад први пут прође његовим улицама, не осети око себе дах древне прошлости и далеких векова као у старим квартовима многих великих градова.

Све у Београду изгледа ново, још недовршено. Чак и градске зидине, изрешетане гранатама, као да су се одрекле своје древности пред шаренилом цветних алеја модерних вртара, пред немирним украсима нове архитектуре и пред музиком циновских звучника са својих бедема.

Међутим, протекло је више од двадесет и два столећа, откако је на ономе ћувику више ушћа Саве у Дунав подигнут први градић, који је историја запамтила. А ко зна колико је векова још пре тога, на томе месту проливана људска крв?

Целокупна прошлост Београда занимљива је као какав авантуристички роман. А први њени векови, чак и они који се једва наслућују у густој тами пренестије, можда су најзанимљивији. Неколико следећих скица из најстаријег доба Београда, то ће најјасније показати.

БЕОГРАДСКО ЈЕЗЕРО.

Главну подлогу београдског тла чине слојеви лапорца, кречњака и песковите глине, формирани у доба неогена, то јест у другом делу терцијарних геолошких периода. Ти слојеви виде се на стрмим падинама Доњег Града и Калемегдана и на десној обали Мокролушког потока, преко од Вајфертове пиваре. Раскопавањем су откривени на Тапчмајдану и на многим другим местима прилично разних радова.

Преко ових неогених слојева, готово на целој територији Београда, налази се слој глине кватернарне старости.¹⁾

По Цвијићевом мишљењу пред крај терцијарних геолошких периода, велико Панонско језеро, чије су дно сачињавале простране прекодунавске равнице, залазило је дубоко

у Шумадију. У то далеко доба велики део Србије, па и земљиште Београда били су под водом. Само Авала, Вис, Космај, Кошутница, Венчац, Букуља и даље на југу Рудник, вирили су као острва над површином огромне пучине.

У току дугих векова велико Панонско језеро повлачило се и спљашњавало. И при томе повлачењу измоделирало данашње тло Шумадије.

Цвијић повлачење Панонског језера дели у неколико фаза, а последњу, најмлађу, назива београдском фазом. Свакој фази одговара по једна површ, која је некада била делимиче обалска или прибрежна језерска тераса, а делимиче централна језерска равнина. Поједине површи ограничене су прегибима земљишта, који су несумњиво обалске линије и клифови некадашњег великог језера.

„Београдска површ каже Цвијић, представљена је оним теменом, на коме су главне улице београдске, Западни Врачар, зараван на југу од Чубуре и Бањичко Брдо. Језеро београдске фазе увлачило се из панонске котлине као широк залив до под Торлак. Његова обалска линија између Бањице и Торлака слабо је очувана. Међутим је јаснија између бањичке механе, испод винограда и испод вила Топчидерског Брда, на левој страни Мокролушког потока и Бањичког потока. Види се и испод Великог Врачара и пење се према Великом Мокром Лугу. Обалска линија београдске фазе није хоризонтална и исте висине, већ је једва приметно с југа на север нагнута. Њена је приближна висина 140 до 160 метара, а њена површ се спушта до 120 метара и завршује отесцима, на којима је београдски Град. У тај најнижи део београдске површи усекао се Дунав, подлокавао га, померајући се удесно и створио отесе“.

По београдској централној равни разликују се на више места секундарне обалске линије. Значи да је београдско језеро на махове спљашњавало и дуже се одржавало на извесним нивоима. Те секундарне обалске линије распознају се испод Славије, испод Крунске улице и на више других места. Из

¹⁾ Опис пута III конгреса славенских географа, чланак П. С. Павловића: Геолошки састав Београда.

тога излази да је постојало доба, када је само један део Београда био над водом, а ниже делове покривало је још старо Панонско језеро.

У једно време, кад је већи део београдског земљишта већ био над водом, Панонско језеро увлачило се у заливима у београдску површ. У томе стадијуму, који Цвијић назива булбулдерским стадијумом, под водом су биле само долине Булбулдерског, Бањичког, Мокролушког и Топчидерског потока, до Дедиња и Кошутњака. Затим она широка и права долина, којом води пут од Топчидерске цркве до Бањице. (Улица генерала Ковачевића).

Око свих тих долина и данас се познају обалске линије некадашњих залива. Оне се

Један обредни суд из Винче у облику пловке.

јасно виде са обе стране Топчидерске реке до Дедиња. На њима је Топчидерско гробље. Распознају се око Мокролушке и бањичке долине и око Булбулдера, нарочито изнад Тркалишта. Ташмајдан је био обала језерског залива у булбулдерском стадијуму.

После отицања језерске воде из ових залива, у неким од њих су се развили данашњи поточићи. Београд је дакле некада био прави рт, који је испресецан заливима штрчао над пространом површином Панонског језера.

То је било крајем терцијарне геолошке периоде или нешто раније, кажу стручњаци, који су се бавили испитивањем београдског тла.¹⁾

¹⁾ Ј. Цвијић, Глас LXXIX; С. М. Милојевић, Опис пута словенских географа 1930. год. с. 14.

ПРВИ СТАНОВНИЦИ

Одмах по повлачењу језерске воде појавили су се на територији Београда и први њени познати становници, претставници кватерне фауне, антички слонов и мамути а вероватно и остале животиње тога доба: јужни слон, носорог, тур, ирвас и друге.

Да је у кватернијарним геолошким периодама на београдском тлу живела богата фауна, сведоче врло чести налази готово у свима крајевима Београда.

При копању темеља за Бајлонијеву пивару, у дну Скадарске улице, нађени су фосили античког слона. У долини Мокролушког потока, приликом насипања железничке пруге, нађен је прилично велики део мамутовог скелета. Г. Јован Жујовић у обронку леса испод Вишњице, запазио је зуб и трошне кости од мамута. При копању темеља за стубове Панчевачког моста нађена је велика количина костију преисторијских сурлаша, вероватно античког слона.

Да ли је заједно са тим преисториским животињама живео на земљишту Београда и њихов савременик дилувијални човек из прве половине кватерног доба? По једном, често оспореном мишљењу, човечија нога корачала је по земљишту Београда још у то најраније време, за које наука сигурно зна, да је у њему и човек живео.

Д-р Ђ. П. Јовановић, професор Велике школе, пронашао је 1892 године остатке тога првог Београђанина. Ево шта је он тим поводом написао:

„На оној страни, која се од старе Видин капије, па скоро до Дунава пружа, на тој малој узвишици, која је у почетку кватерне периоде по свој прилици била и обала широког језера, на месту где се копао темељ нове Бајлонијеве зграде, у дубини од 2½ метра а у здравом наносу, нашли су радници десетину комада слонових зуба, а мало даље и човекову лобању. Зуби сви припадају изумрлом слону „elephans antiquus“, а пошто је лобања у друштву са овим изумрлим слоном нађена, то би и она припадала фосилном човеку, који је живео у тако званој хленској периоди“.

Даље је Д-р Јовановић подробно описао фосиле и закључио, да се нађена лобања може уврстити међ дугоглаве лобање из прве периоде људског становања у нашим земљама¹⁾.

Против закључака Д-р Јовановића устао је г. Јован Жујовић, тврдећи да посматрања Д-р Јовановића нису довољно брижљива и прецизна, а закључци да су му и сувише смели.

На г. Жујовићеву критику одговорио је Д-р Јовановић и тако се око првог Београ-

¹⁾ Старијар VIII, с. 30.

ђанина била развила дуга, па чак и прилично жучна полемика²⁾.

Међутим како ни г. Жујевић није изрично порицао закључке Д-р Јовановића, већ се углавном задржао на критици његових научних метода, нема разлога, да се ти закључци сасвим одбаце.

Трећи наш палеонтолог г. Нико Жупанић, не одбацује претпоставке Д-р Јовановића, али сматра да су за његова тврђења потребни и други докази.

Он мисли, да су антички слон и његов савременик дилувијални Београђанин могли живети у геолошком раздобљу друге и интергласијалне периоде, до мустерианског доба, а вероватно и у трећој интергласијалној епоси. Даље каже, како није искључена ни могућност, да је београдски дилувијални човек био савременик дилувијалцу, чија су насеља откривена у Крапини у Хрватској. На крају закључује, да је тај први Београђанин морао припадати неандерталској раси³⁾.

Из свега тога може се извући неколико вероватних закључака.

Још у првим временима после повлачења језерске воде, на територији Београда или негде у његовој близини, живео је човек палеолитске епохе, то јест епохе када су људи знали само за најпримитивније алатке од грубо кресаног камена. И Д-р Ђ. П. Јовановић и г. Нико Жупанић стављају трагове тога првог Београђанина у шелско, најраније доба палеолита, названо тако по налазишту Шелу у Француској. Људи тих времена, по начину свога живота, били су још на најнижем ступњу. Од оружја знали су само за најједноставније отесано комађе кремента. О скровиштима и одећу нису се вероватно много бринули, јер је клима у њихово време била топла и у нашим крајевима. Хранили су се од лова и риболова и проводили живот лутајући крај река, сигурно ради рибе, јер су им остаци свуда налажени у речним наносима, па се због тога називају и дилувијалним људима. Они су, изгледа, знали за ватру, а неки од њих били су и људождери.

Наш први Београђанин, каже г. Нико Жупанић, морао је у морфолошком погледу припадати неандерталској раси. И зато, ако га упоредимо са Неандерталцем, можемо га отприлике замислити како је изгледао. Неандерталац је имао необичну и изванредно животињску главу. Сплостена лобања завршавала му се спреда забаченим челом, са јако развијеним обрвним луцима. Затиљак му је био као пригњечен одозго на ниже.

Лице је имао врло широко, са испалим вилицима и грубо исклесано, очне дупље врло велике, нос широк. Неандерталска раса била је инфериорна свима данашњим људским расама. Имала је многе особине, које се виђају код неких мајмуна. При упоређивању лобање Неандерталца са лобањом модерног човека, утврђено је, да се она налази по облику између лобање данашњег човека и лобање шимпанза.

Неандерталци су, поред тога, били веома снажни и трапави људи. Нису били виши од метар и по, а према извесним знацима, могло би се закључити да нису ни ишли сасвим усправно.

Ето, томе Неандерталцу, био је, изгледа, сличан најстарији Београђанин, чије су

Пример грнчарије из Винче: делови од две базе

кости нађене у дну Скадарлије. Колико нас векова од њега растављају? г. Жупанић каже, како није искључена могућност, да је он био савременик крапинском човеку. А од Крапинца, по најкомпетентнијим мишљењима, раставља нас неколико десетина хиљада година. Тридесет хиљада година, отприлике, каже г. Горјанић, који је открио налазиште у Крапини.

Нажалост, да би се о постојању и животу тога далеког претка могло говорити са сигурношћу, онако како се може говорити о Крапинцу, на пример, потребно је да се учине и друга открића. Њих до сада није било, али није искључена могућност, да нам радови модерног Београда, негде под дебелим наносом глине, открију тајну тих најранијих становника наше вароши.

БЕОГРАД У ДОБА ГЛАЧАНОГ КАМЕНА И МЕТАЛА

Много је хиљада година прошло док су људи изашли из тих најпримитивнијих вре-

²⁾ Јован Жујевић: Палеонтологија д-р Ђ. П. Јовановића, Београд 1893; „Д-р Ђ. П. Јовановића прилози за палеонтологију српских земаља“. Д-р Ђ. П. Јовановић: „Одговори на критику Јована Жујевића.“

³⁾ Народна Енциклопедија: Палеонтологија.

мена и док су почели употребљавати, уместо кресаног камена, савршене алатке од глача-ног камена, а затим од метала.

Да ли је Београд у томе напреднијем добу био људско насеље и како су тада жи-вели његови становници?

Нажалост ни на то питање не може се добити онакав одговор, какав наша радозна-ност захтева. Али о тим временима ми већ знамо много више, него о добу палеолит-ског човека.

На самој територији Београда нађена су цигло два предмета из новијих преистори-ских времена. Приликом откопавања једнога зида око негдашње барутане, а сада цркве Ружице, нађена је 1869 године, једна клина-ста бакарна секира, тешка 156 грама, а дуга 8 и по сантиметара. Затим 1886 године, негде у вароши, нађен је један бронзани целт, на-рочита врста секирице¹⁾. Г. Милоје Васић помиње на једном месту²⁾ бакарну секири-цу нађену на Калемегдану и бронзани целт, нађен на простору, где се стичу Скадарска и Видинска улица, али биће да су то исти пред-мети. Ти налази су наравно још недовољни докази, да је у бакарно и бронзано доба Београд био насељен, јер су се оруђа из тих времена могла у Београд донети са стране, али има више чињеница, које би говориле у прилог мишљењу, да је још и тада Бео-град био људско насеље.

Пре свега положај Београда и облик његовог тла одговарају свима условима преисторијских насеобина. Многобројна у-дубљења у оброну мекане кречне стене око ушћа Саве и Дунава, удубљења која и данас служе за магацине, па чак и за становање, служила су, може бити, и преисториским Београђанима за склоништа, која су они, где мање где више, могли дотеривати и подеша-вати за своје потребе.

У једноме од тих удубљења у стени, испод цркве Ружице, налази се лековит из-вор у чију чудотворну моћ народ верује још од најстаријих времена. У тај извор сујевер-ни људи бацају новце, а око њега по жбу-њу везују крпиће оцепљене од свога одела и остављају делове рубља, тако, да је по не-ки пут око тога извора жбуње све искићено крпцама као божиће јелке. То су обичаји, чије би се порекло можда могло тражити још у најстаријим паганским временима, а можда није сасвим случајно, што је баш у близини тога чудотворног извора нађена и она преисториска бакарна секира.

На сасвим разумљиву примедбу, да је чудно, што се до сада није нашло више тра-гова тих преисториских становника Београ-да, није тешко одговорити. Пре свега ради

тога нису вршена никаква нарочита истра-живања, а затим, од онога времена београд-ско тло претрпело је толико измена, да би заиста чудно и било, да су се ти трагови са-чували до наших дана. Довољно је погледа-ти профил ма каквог рова ископаног у Бео-граду, па се уверити, да на земљишту Бео-града треба копати по метар-два, па и по не-колико метара кроз слој земље пун рушеви-на и отпадака из разних времена, док се до-ђе до здравице. Тај културни слој београд-ског земљишта достиже на неким местима дебљину од десет метара. Близу Кнежевог споменика, на пример, на један метар испод калдрме, нађена је једна римска гробница, а мало даље, три метара дубље, нађени су ста-

Амфора од печене глине из Винче са урезаним орнаментима.

рији гробови, опет римски. Значи да је на томе месту, изнад старог и одавно дебелим слојем земље и рушевина затрпаног гроб-ља, било створено ново гробље.

Најзад, треба имати на уму и то, да баш они делови београдског тла, на којима би се најпре могли очекивати преисториски налази, леже под градским зидинама и баст-онима, подигнутим почетком осамнаестог века, то јест на земљишту, које од тога до-ба није готово никако раскопавано. Кад се у Граду буду отпочели радови већих разме-ра, врло је вероватно, да ће се доћи до не-обично занимљивих открића.

У прилог мишљењу, да је Београд био насељен у преисториско доба и пре доласка Келта у његову околину, говори још и ова чињеница. Кад су Келти у четвртоме веку

¹⁾ Старинар VII.

²⁾ Вилховски: Сингидунум.

пре Христа дошли у наше крајеве, они су се настанили махом на насељима староседелаца, које су потисли. Готово у свима познатим келтским насеобинама, нађени су и остаци њихових претходника, па је према томе вероватно, да су Келти и Београд населили тек пошто су раније становнике из њега истерали или их себи потчинили. Према извесним знацима могло би се закључити да је чак и касније, у римско време, у Београду још постојала и насебина домородаца.

На коме је месту било у Београду преисториско насеље? Г. Е. Цветић, који се бавио тим питањем каже: „Географски разлози говоре за то, да првобитно насеље није било ни на савској ни на дунавској страни, већ баш на ономе месту, где се ове две реке састају. О томе нас уверава и културни слој београдске површине са остацима материјалне културе. Наиме, кад је за последњих десет година Београд био безмало сав прекопан, ради техничких и грађевинских радова, лако је било запазити, да културни слој земље постаје све дебљи, идући уз Дунав и низ Саву и да око њиховог састава постиже дебљину од десет метара и више. Међутим, по дебљини културног слоја земље, теже је доћи до позитивног закључка, да ли се најстарије насеље почело да шири низ Дунав или уз Саву, мада би се по неким знацима рекло да је дунавска обала раније почела да се насељава од савске¹⁾).

ПРЕИСТОРИСКА РУДИШТА БЕОГРАДСКЕ ОКОЛИНЕ

Док се о самом београдском насељу пре појаве Келта врло мало зна, у непосредној његовој околини открити је, а делимично и проучен, велики број насеља из неолитског доба и из доба метала. У Вишњици и у Јарцу, у Макишу, нађена су селишта из гвозденог доба. У Шупљој стени, под Авалом, и данас се лепо виде трагови преисториских рудника. У атару села Рипња, постоји преисториско селиште чаршија, а на јужном обронку Авале, на обали Рањске реке, насеље Мали друм. И у Реснику су нађени трагови преисториског селишта, а исто тако и у Земуну, Великоме Селу, Ритопеку, Барајеву, Ропчеву и Неменикућама, да не идемо даље.

Међутим најважније преисториско насеље, из непосредне околине Београда, открито је у селу Винчи, 14 километара далеко од вароши.

Професор г. Милоје Васић, који је Винчи и осталим преисториским насељима у околини Београда посветио читав низ студија и који већ неколико година врши у Винчи значајна ископавања, утврдио је, да је

све до доласка Римљана у наше крајеве, Винча са својом околином била средиште веома развијене и значајне преисториске културе. Сва околина Београда била је једно време начичкана насељима са разгранатом индустријом и далеким трговачким везама.

Дакле, ако сам Београд и није био веће насеље, преисториских насеља било је на самим границама његовог атара, у Реснику и Вишњици, па и у самом његовом атару, у Макишу. А средиште око кога су се груписале новије преисториске насебине, главни извор њиховог богатства и можда узрок њиховог значаја био је цинобаритски рудник под Авалом, излетиштем данашњег Београда.

Због свега тога, вредно је позабавити се тим културним периодом, у коме ни улога Београда у ужем смислу свакако није била безначајна. Два насеља, оно у Реснику и оно у Чаршији, налазила су се у долини Топчидерске реке, низ коју до Београда иду природни путеви, ка двама великим саобраћајним артеријама, Сави и Дунаву. Због тога се са сигурношћу може тврдити, да су преко територије данашњег Београда, водили значајни преисториски путеви и да су је често похађали људи из многобројних околних насебина.

И прво београдско преисториско насеље, било да је оно створено тек по доласку Келта, било да је постојало и много раније, вероватно да је поникло као резултат те културе, чији је до сада најкарактеристичнији претставник Винча.

Преисториско налазиште у Винчи лежи на Белом Брду, крајњем изданку Авале. Крај њега са северне стране тече Дунав, а са југоистока Болечка река. Културни слој у њему дебео је шест до седам метара и заступљене су све преисториске периоде, почевши од краја неолитског, млађег каменог доба, па до у гвоздено доба. У Винчи је констатован и за сада најстарији културни слој у Србији. Он се по мишљењу професора Васића може уврстити у енеолитску периоду, коју карактерише познавање, али веома скупљено употребљавање метала, у главном бакра.

Културни слој Винче између 4—6 метара дубине, који је г. Милоје Васић проучио 1929 године, одговара по његовом мишљењу добу од петнаестог па до дванаестог и једанаестог века пре Христа. У то време становници Винче, већ су познавали метал и разноврсно га употребљавали.

Становали су као и њихови претходници у четвороугаоним зградама начињеним од греда, побијених у земљу. Те зграде су биле оплетене прућем и облепљене блатом и плевом. Имале су двосливне кровове.

Тадашњи становници Винче имали су и пећи, специјалних облика, сличне нашим се-

¹⁾ Опис пута трећег конгреса словенских географа, с. 18.

оским пећима, али зашто су они те пећи употребљавали, није се могло утврдити.

Мада су познавали метале, служили су се и каменим оружјем. Г. Васић је нашао већи број секира трапезоидног и калупастог облика од разних врста стена, какве се не налазе нигде у околини Винче. Нашао је и неколико фрагмената примерака већих димензија, од кремена, какав је био употребљаван за ту врсту оружја у Средњој и Северној Европи. И по томе се може претпоставити, да је Винча већ тада имала разгранате трговинске везе.

Од јеленскога рога ондашњи житељи Винче израђивали су харпуне и удице, често великих димензија. Њима су сигурно ловили већу рибу. Од животињских костију правили су игле за шивење с ушицама, игле за прибадање и шила.

У изради земљаног посуђа они су били добри мајстори. Облици нађених судова често су врло елегантни, профилација им је прецизна, а спољна површина углачана и има масно светао сјај. Облици тога посуђа често потсећају на облике посуђа од камена или метала. Поред здела разних димензија, амфора, поклопаца и ваза, нађен је и један судић за мирисе у облику бочице, што доказује, да су већ у тим давним временима и мириси употребљавани. Неки од тих судова били су украшени црвеним шарам.

Међу осталим налазима пада у очи нарочито велики број статуета, махом од печене земље, ређе од мермера и кости. Ондашњи становници Винче имали су много смисла за пластику и велику љубав према пластичном украшавању.

Неколико нађених фигура и рељефа претстављају богињу мајку са дететом, што значи да је то божанство било нарочито поштовано. Изгледа да је и во, као симбол Бога неба, био тада у Винчи предмет нарочитог култа.

Занимљиво је веома, да су тадашњи становници Винче већину својих накита градили од фосилних шкољака и пужића специјалне врсте. То сведочи, да је код њих рударска вештина била на прилично високом ступњу, кад су они умели да пронађу геолошке слојеве, који те фосиле садрже и да их експлоатишу.

Али о њиховим рударским способностима остало је и других трагова. И у преисториским рудницима на Шупљој стени под Ава-

лом и у Винчи нађени су несумњиви докази, да су становници Винче експлоатисали авалске преисториске руднике.

У преисториским временима, па и касније, под Римљанима живина руда, цинобарит, веома је цењена. Боја цинобер употребљавана је у косметички. Истом бојом бојена су лица божанских статуа и лица покојника.

Рудно благо из околине Винче, по мишљењу г. Милоја Васића довољно је не само да нам објасни узроке постанка преисториског насеља у Винчи, него још и његово дуго трајање и континуитет људског живота све до Римљана. Прерада цинобарита захтева социјалну процедуру и нарочито знање. Зато он сматра, да су руде цинобарита у Шупљој стени открили страни рудари, који су тражећи природна блага допирали до београдских крајева. Они су морали бити из области у којима су рударство и металургија стајали на високом ступњу. А таква област каже даље г. Васић, постојала је у преисториско доба само на југоистоку од Винче, у оним истим пределима у Егеји и Малој Азији, на које упућују и многи други налази у Винчи, а нарочито налази у вези са култом и религијом. Митски Телхини, Курети и Далтили претставници су рударства и металургије, а у исто време свештеници и пропагатори култа Бога Зевса на Криту, Кибеле и Дионизоса у Малој Азији и у Егеји. У томе лежи основно објашњење свих карактеристичних појава у култури преисториских становника Винче, чији су остаци нађени у културноме слоју тога земљишта, закључује г. Васић.

И заиста г. Васић је утврдио пажљивим испитивањем налазишта у Винчи, да су преисториске насеобине у околини Београда посредством дунавске долине, вековног саобраћајног правца, морале бити врло рано у вези са старим насебинама око Егејског мора, где је културни живот отпочео на тридесетину векова пре Христа и где се убрзо затим развила велика егејска цивилизација, позната по многобројним открићима последњих деценија у Микени, Троји, на Криту, и многим другим местима крај обала Егејског мора¹⁾.

¹⁾ М. Васић, Ископавање у Винчи 1929 године, Мисао 1929 године, с. 301.

(Наставиће се).

Прилози за историју Београдске општине:

Вера Јована Дравића, б. апс. права

Финансирање Београдске општине од 1882—1928 год.

(Студија награђена као Светосавски темат на београдском универзитету
I. наградом Општине београдске)

(Наставак)

Специјални намети су врло слични чистим таксама; разлика је само та, што њих плаћају само власници извесних добара, која добијају неком услугом, коју општина врши, специјалну корист. То су таксе на тротоаре, канализацију, чишћење улице, изношење ђубрета итд. Сумаран њихов износ у буџету је дин. 7.500.000.— што чини 17% од целокупног прихода такса.

Чисте таксе су оне које претстављају вредност једне услуге. Такве су таксе све оне које се налазе у буџету, а које нису ушле у састав оних трију изложених група. Најглавније од тих су:

Такса за запремена земљишта	8.000.000	што чини од свих прихода од такса	18,6%
• за истицање и држање фирми	2.500.000	• • •	5,8%
• на странце за банџеле у Београду	3.500.000	• • •	8%
• на новчане заводе од чисте до- бити	1.000.000	• • •	2,3%
• санитарска	725.000	• • •	1,7%
• гробанска	2.100.000	• • •	4,8%

Пошто су изложене ове таксе по групама, треба се обазрети и на целину и испитати какав је целокупан приход од њих и да ли су довољно продуктивне.

У буџету прихода који износи 180.000.000 таксе дају једну цифру од 42.994.000.—, што чини 23,9%. Овај приход није онолики колики би требао да буде, и могао би бити много већи. Разлог овоме је: 1) онај главни недостатак у нашој општини, а то је неквалификовано чиновништво и рђава статистика; 2) недостатак у законским прописима у којима се код неких такса не предвиђа никаква казна за она лица која покушају да избегну плаћање; 3) напослетку у томе што се извесне таксе, на које Општина има права и које су у закону предвиђене, уопште не наплаћују (случај с таксом на ноћно седење по јавним локалима), или се наплаћују сразмерно у врло незнатној суми (као што је случај код таксе за чисту добит од новчаних завода и код таксе за рекламу).

Прво што би требало предузети на побољшању прихода овог извора била би реорганизација чиновништва и статистике. То је главни узрок реорганизације наплате свих финансиских недаћа.

Трећи извор општинских прихода чини њена привреда. По буџету у општинску привреду спадају: водовод, канализација, паркови и вртови, капитал, циглана, закупнина на земљиште и зграде итд. Износ свих ових прихода даје дин. 23.995.505.—, што чини 13,3% целокупног општинског прихода. Најпродуктивнији од њих је водовод, који даје 25% прихода од све општинске привреде. Сама водоводна такса, која је као што је већ речено, једна врста посредне порезе, даје дин. 6.000.000.—

После водовода највећи приход добија се од закупнине општинског земљишта и зграда. Општина београдска је огромно богата у својим имањима, која су за 1927 годину била процењена дин. 1.221.111.253.30. Приход, међутим, који се добија од њих је свега дин. 3.500.000.—, што би дакле износило 3‰. Али, како највећи део општинског имања иде на паркове, који не дају скоро никаквог прихода јер су стављени на уживање грађанима, а велики број општинских зграда уживају бесплатно разне хумане и државне установе, то се не може овде много Општини замерити због овог малог прихода који добија од својих добара.

Приходи које добија Општина од капитала сачињавају разни анuitети од датих дугова Управи Трамваја и Осветљења. Они чине суму од 5 милиона динара.

Поред ових постоје разни мањи приходи, као приход од продаје таблица за кућне нумере, од сточних пасоша и признаница, од новчаних казни итд. Међу овим приходима има један који се увеличава из године у годину, а то је приход од паса и за приватне

аутобусе (који је за 1927 г. предвиђен са дин. 200.000.—, а за 1928 г. са дин. 500.000.)

Приходи о којима се до сад говорило је-су редовни приходи Општине, и они се по-јављују сваке године у општинском буџету. Поред ових постоје и ванредни општински приходи, који нису стални. У буџету за 1927 годину њих чине: дуговани приходи од раз-них ненаплаћених такса, пореза и анuitета од У. Т. и О., остатак готовине на концу 1926 године, по завршеном рачуну (динара 9.874.471.—), неподигнута калдрмина код Хи-потекарне Банке итд.

Други део општинског буџета сачиња-вају расходи. Подела њихова према буџету је на редовне и ванредне, а ови се даље де-ле на личне и материјалне. Међутим, при проучавању расхода, нећемо се служити о-вом буџетском поделом, већ ћемо их расма-трати по овим групама:

а) Расходи наметнути од стране државе и обавезни за Општину.

б) Расходи за одржавање саме Општине.

в) Необавезни општински расходи.

г) Расходи који произилазе из општин-ских обавеза.

Под обавезним општинским расходима разумеју се они расходи које Општина чини за извршење извесних задаћа наметнутих од државе и на које ју извршење држава приморава.

Ови расходи показују у буџету једну цифру од 27 милиона, што чини 15% цело-купног буџета расхода. Од тога највећи део (Дин. 3.500.000.—) долази на закуп зграда за државне потребе (Првостепени Суд, По-реска одељења и т. д.). Остатак (Дин. 23.500.000.—) иде на плаћање пореза држави за општинска имања, на помоћ сиротињи, сапитет и т. д.

Другу групу расхода образују они из-датци који се чине за одржавање саме Општи-не. Ту спадају расходи на одржавање општин-ских зграда и лични расходи — за чинов-ништво. Укупно сума ових расхода (личних и материјалних) даје скоро 24 милиона, што чини 13,3% целокупног буџета расхода.

Необавезни општински издатци су они које она чини из своје сопствене воље, и који су обично упућени на улепшавање и подизање града. Ту долазе ови расходи: за водовод, канализацију, паркове, нивелацију и регулацију града, чишћење вароши, помоћ појединим хуманим установама и т. д. Сума ових расхода износи близу 82 милиона, што чини 45,5% целокупног буџета расхода.

Међу овим необавезним расходима има неких, код којих би се могло јавити питање, да ли су они обавезни или необавезни за Општину. То је случај с водоводом. По П.

Дибча, расходи учињени за водовод су не-обавезни општински расходи, које она чини из својих сопствених побуда. Ово је доиста случај код свих мањих варошких општина, где постоји могућност снабдевања водом са друге стране (из буњара или чесама); међу-тим, код општине једног великог града, као што је Београд, не може се никако водовод подвести под необавезни општински расход, јер је вода неопходно потребна за одржање становништва, па би и држава интервениса-ла у недостатку општинског старања... Овде се водовод третира као необавезни расход, из разлога што је то у ствари једно општин-ско предузеће од кога она има велике ко-ристи и за његово оснивање ни сама не би чекала државну интервенцију...

Четврту групу расхода сачињавају они расходи који произилазе из разних општин-ских обавеза. То су расходи на отплаћивање неких мањих зајмова, који се подмирују ре-довним општинским приходима. Ту долазе анuitети Државној Хипотекарној Банци и Народној Банци у суми од Дин. 11.126.880.— годишње.

Горња групација расхода односи се са-мо на оне редовне општинске расходе, који се перманентно показују у буџету. Поред ових расхода постоје у буџету и други, а то су ванредни општински расходи, који за 1927. год. износе суму од Д. 54.582.373,27.— Сви ови расходи подмирују се из зајма, т.ј. из ванбуџетских општинских прихода. Они се употребљавају за ванредне општинске потребе, као подизање пијаце, калдрмисање улица, откупљивање имања за регулацију вароши и т. д.

Као што је већ речено буџетска подела расхода је на личне и материјалне, од ко-јих на личне иде $\frac{1}{4}$, [25%], а на материјалне $\frac{3}{4}$, [75%]. Према буџету за 1927. годину лич-ни расходи показују суму од 45.134.800.—, а материјални 134.865.000.—. Однос овај није онакав, какав би требало да је. Лични расходи су и сувише велики према матери-јалним. Материјални расходи, који садрже велике издатке на зидање, калдрмисање, подизање паркова и т. д. — свега су трипут већи од личних расхода. Лични расходи су расходи на чиновништво, кога има врло много у данашњој Општини, и на које иде цела $\frac{1}{4}$ редовних општинских прихода. Сма-њивањем ових расхода, т. ј. смањивањем броја чиновништва, добила би се двојака корист: 1) била би знатна уштеда у буџету, 2) перед који долази услед његовог великог броја поступно би ишчезао.

Буџет Управе Трамваја и Осветљења је потпуно одвојен од Општинског буџета. То је буџет општинског предузећа, које има

своју одвојену управу и администрацију и своје расходе и приходе.

Приходи које ово предузеће добија врло су велики и теже још да се увећавају. Увећању њиховом доприноси у главном монополизван положај који оно има у Општини. — Предвиђена њихова сума у буџету за 1927. годину износи 127,163.325.— динара, од којих 50,150.000.— динара долази на приход од трамвајских карата, 41,000.000 динара од претплатника за електричну струју, а остатак од 38,013.325.— динара од продаје струје државним надлештвима, од уличног осветљења, продаје струјомера и т. д. Као што се види највећи приходи долазе од трамваја, т. ј. од саобраћајне таксе коју плаћа становништво. Према извештају, становника у 1927. години било је 234.632, из чега излази да на једног становника долази годишње око 205,80 дин. намета за трамвај. Овој цифри треба додати још Динара 163,30 колико долази на једног становника за осветљење, па ће се видети да ово општинско предузеће прима просечно Динара 374,1 од једног становника годишње. С обзиром само на ову чињеницу, види се да су приходи, које остварује ово предузеће, врло велики и да ће се повећањем становништва све више увећавати.

Међутим у 1927. години, колико се могло добити података, приходи од трамваја су подбацили за неких 2,5 милиона, а од осветљења за 12 милиона. Ово подбацивање оправдава се тим, што су извесне главне трамвајске пруге биле обуставиле саобраћај због калдрмисања великог броја улица и због оправке саме трамвајске мреже. Што се тиче осветљења, подбацивање које је овде показано, долази с једне стране услед нереда и застоја у књиговодству, због чега није била до краја 1927. године извршена наплата електричне струје, а с друге стране, што нека државна надлештва нису још била платила електрику за ту годину, пошто се њихова буџетска година свршава три месеца касније од општинске. Доказ ове службе и једна позиција у буџету за 1928. годину, која гласи: „од дужника из ранијих година: Дин. 13,323.700.—“. Овде поред оне суме од 12,5 милиона постоји и један плус од преко осам стотина хиљада, што је у ствари ненаплаћен дуг још од пре неколико година...

Предвиђена сума расхода у буџету за 1927. годину одговара предвиђеној суми прихода у истом буџету. Од ове суме скоро $\frac{1}{3}$ иде на личне, т. ј. 30,7%, а остатак од 69,3% на материјалне расходе самог предузећа и на расходе који су произашли из његових обавеза, т. ј. на анuitете за отплату зајмова добивених од Општине. Проценат личних расхода и овде је несразмерно ве-

лики; он је још 5,7% већи овде него што је у Општинском буџету, где је такође сувише велики. Електрична Централа има свега за 6 милиона мање расхода личних од личних расхода Општине. Ово долази не толико од већих награда стручном особљу које је потребно Централни, колико из сувише великог броја чиновништва преко (2.200 службеника), које се у њој налази. Ово не само што чини велике расходе овог предузећа, већ због његове сувишности ствара се и перед у самој администрацији, који онемогућава свакидањи напредак.

У детаљном излагању буџета за 1927. годину испитани су само поједини приходи независно од целине. У овом делу треба сумирати све оно што је напред изложено, да бисмо видели сумарну слику буџета у вези са његовим извршењем. Приходи предвиђени у буџету за 1927. годину износе суму од — — — — — Дин. 180.000.000.—

од којих долази на редовне

буџетске приходе Дин. 121,890.505.—

и на ванредне — — — — — Дин. 58,109.495.—

У завршном рачуну исте године види се да нису сви приходи остварени онако како су предвиђени, и док редовни показују вишак од 260.609,33 дин., дотле су ванредни подбацили за Дин. 42,761.899,13.—

Највеће позиције ванредних прихода које нису остварене ни у 1927. години јесу:

Калдрмина код Државне

Хипотек. Банке — Дин. 12,391.534.08

Фонд за подизање радничких

станова — — — — — Дин. 10,000.000.—

За покриће личних расхода

по чл. 9. Фин. Овл. Дин. 5,600.000.—

Од Управе Трамваја и

Осветљења — — — — — Дин. 6,843.740.—

Овове треба додати још суму од Дин. 9,874.741.—, колико износи вишак прихода у 1926. години, који је, према чл. 128. Закона о Општинама, унет у буџет за 1927. годину. Ова се сума не узима у обзир приликом закључења завршног рачуна и не сме бити билансирана као приход, пошто претставља готовину, која служи само као новчана резерва за одржавање равнотеже благајне када наступа њено узнемиравање...

Расходи предвиђени у буџету за 1927. годину износе суму од Дин. 180.000.000.—. Извршени расходи за исту годину према Завршном рачуну показују суму од Дин. 131,496.152,97. Разлика између расхода предвиђених буџетом и стварно утрошених, у износу од 48,503.847,03 динара, претставља уштеду буџетског кредита.

Упоређењем остварених прихода и извршених расхода у 1927. години, завршни рачун за исту годину показује вишак прихода над расходима у износу од Динара 8,828.242,86.—. Ово се никако не може сма-

трати суфицитом, као што стоји у Завршном рачуну Општине Београдске за 1927. годину. На против, према предвиђеним приходима редовним и ванредним види се мањак од Дин. 42,494.289,80, због кога нису извршени предвиђени радови (па чак ни они који су могли бити према буџетском стању извршени!), како би остао један вишак да покрије ово подбацивање прихода и да се појави у буџету као звани суфицит...

Као завршни рачун за 1927 годину Управе Трамваја и Осветљења још није готов, не може се ништа говорити о извршењу овог буџета.

Сама ова чињеница, да у времену кад се изгласава буџет за 1929. годину још није готов ни завршни рачун 1927. г., говори јасно да буџетирање у овом предузећу није на здравој основи.

Овде ће се само изнети сумаран преглед буџета за 1928. годину, о чијем се остварењу још не зна ништа поуздано, већ се може само нешто наслућивати кроз деветомесечни рачун за исту годину.

Предвиђени приходи и расходи (појединачно) износе Дин. 190 милиона. Према деветомесечном рачуну види се да су до 30. септембра приходи и редовни и ванредни били остварени свега у суми од 88,961.223,29 дин., што износи од предвиђене суме 47%. Из овога би се могао извести закључак да ће се и ова буџетска година, као и прошла, завршити са великим подбацивањем прихода. Али, како су приходи последња три месеца најјачи, јер тада пристижу главна плаћања, то се без Завршног рачуна не може о овом буџету ништа поуздано рећи.

Буџет Управе Трамваја и Осветљења за 1928. годину, износи предвиђен приход од 149,743.700.— и расход у истој суми. Према прошлогодишњем буџету он претставља вишак од Дин. 20 милиона предвиђених расхода и прихода. Разлог овоме је повећање електричне енергије због чега је могло бити извршено проширење трамвајске пруге и повећан број претплатника.

Састављање буџета код Општине Београдске има процедуру сличну оној приликом састављања државног буџета. Сви шефови одељења (водовода, канализације, грађевинског и т. д.) подносе Суду Општине Београдске своје предлоге буџета са предвиђеним расходима и приходима за народну буџетску годину. Суд Општине Београдске заједно са шефом Финансиске Управе на основу свих учињених предлога, саставља предлог општинског буџета. Овако састављен предлог подноси се на претрес и реша-

вање Одборској Финансиској Секцији (најдаље до 15. јануара по чл. 230 Закона о Окружним, Среским и Општинским буџетима) која га детаљно претреса и шаље Општинском Одбору са својим примедбама на одобрење. Са одобрењем Општинског Одбора није свршена потпуно процедура доношења буџета. Општина као зависна од државе, мора сваки свој акт слати надзорној државној власти на одобрење. Према чл. 4. Правилника о састављању и доношењу буџета, буџет Општине Београдске мора се слати Министру Финансија на одобрење.

Школски буџет, који чини једну целину са општинским буџетом, изузима се од ових процедура. Њега доноси Школски Одбор, одобрава Министар Просвете, а Суд и Општински Одбор само га примају к знању и уводе као саставни део буџета; овај заједно с њим иде на одобрење Министру Финансија.

Буџет Управе Трамваја и Осветљења, саставља Одбор Управе Трамваја и Осветљења. Овако састављен пролази кроз исте процедуре, као и Општински буџет. — Сва три буџета сачињавају једну целину и само се као такви шаљу на одобрење државној власти. Одобрен буџет ступа одмах на снагу и на основу њега се врши финансирање до краја буџетске године (која се завршава 31. децембра).

Код извршења Општинског буџета, видимо наредбодавца и рачунополагача. Наредбодавац је, према чл. 109 Закона о Општинама, Претседник Општинског Суда, а рачунополагач према чл. 112. благајник, који рукује општинском касом. Сваки утрошак буџетског кредита мора имати одобрење од Општинског Суда, мора проћи кроз Главно Књиговодство и Ликвидатуру и бити оверен од Рачуноиспитача (постављеног од области), који даје визу тек пошто испита буџетску могућност исплате кредита и формалну законску снагу да ли је акт потписан од Претседника и четири Кмета, има ли довољно државних такса и т. д.). Тек после свих ових процедура акт се упућује благајнику на исплату.

III. ДЕО: КРИТИКА.

При излагању појединих извора општинских прихода дата је и критика на сваки од њих; овде ћемо све то само резимисати и мало допунити.

Финансије Општине Београдске нису претстављали у периоду кога ми расправљамо (1882—1928 год.) никако тип уређених финансија, које почивају на здравој основи, већ деценијама дају слику финансиске неуравнотежености и метежа. Истина је, да на ово финансиско стање последњих дана утиче нагли развитак Београда, што изискује

много потреба, које се морају задовољити. Али баш зато, да би се могло што лакше пребродити ово најтеже стање за финансије сваког града, у доба кад се град највише развија, треба да су му финансије постављене на што здравију основу.

За рђаво финансиско стање не могу се окривити само многобројне Општинске Управе, већ има и доста других узрока који посредним путем утичу на њих. Од ових је најважнији нерегулисани законски однос између Општине и Државе. (За Општину Београдску важи у главном исти онај закон, који и за сеоске Општине). Овај нерегулисани однос држава врло често и злоупотребљава, тиме што намеће Општини знатан део расхода које ова не би морала да чини (као што су расходи за одржавање зграда Привредних Судова, Полицијских, Пореских власти и т. д.). Због овога треба желети што пре регулисање овог односа законским путем, како би се могла извршити коначна подела расхода између Општине и Државе. Сигурно да ће тада Општина бити у могућности да већи део својих прихода сачува за себе. Регулисањем овог односа Општина би за цело добила и мало више самосталне власти. Прво што би јој било најпотребније, јесте да добије и егzekутивну власт, како би могла сама приморавати грађане на извршење обавеза према њој. Једина егzekутивна власт коју Општина има јесте она коју је у ствари сама створила, а то је што може грађанима за неизвршење извесних обавеза да затвори воду или укине светлост. Међутим, њој је потребна она егzekутивна власт коју имају све општине великих градова, потребна јој је градека полиција.

Добитком ове власти Општина би знатно поправила своје приходе, нарочито од такса и др., чија недовољна издашност много зависи и од овог недостатка.

Али, све ове чињенице не могу оправдати оне узроке који долазе од саме Општинске администрације, а којих има у великом броју. Међу овима као најважнији и доминантни истичу се: Рђава статистика, нерационално искоришћавање или неискоришћавање у опште појединих извора прихода, велики број чиновништва и расипништво.

Рђава статистика је један од најглавнијих узрока, који чине основ рђавим Општинским финансијама. Без њене реорганизације не треба мислити, да ће радови који би се предузели на побољшању самих финансија донети велике користи. Статистика Београдске Општине, која има за дужност да прибира и сређује податке о појединим комуналним питањима, ни мало не одговара тој својој дужности. Све што се од ње добија тако је мало и недовољно да скоро

ничему не служи. А кад се узме у обзир да се ниједно комунално питање не може правилно решити без довољно података, види се колика је важност статистике. Добро решење извесних комуналних питања утиче у првом реду на њене финансије.

Утицај рђаве статистике види се при прегледу продуктивности појединих општинских прихода, али се најочигледније испољава код трошарине. У завршном рачуну никад се не показује износ њених остварених прихода по свакој позицији, већ се даје њихов сумаран збир по партији. Ово долази отуда што се никад нема тачно података (појединачно) о сваком њеном извору. Недостатак ових података отежава много рационално искоришћавање појединих извора. Поред исправке која би се овде могла извршити у циљу побољшања њених прихода, требало би исто тако извршити неке мање реформе, које се дају извести. Једна од тих била би укидање трошарине на извесне животне намирнице. Да ово не би учинило поремећај у самим општинским финансијама, требало би повећати трошаринске ставове на друге неке предмете, као на алкохолна пића, а исто тако и увести један нов извор прихода (који је код нас био само једне године) а то је установити порез на прираштај вредности имања.

Трошарински приходи би били још већи кад би се поставило спремно чиновништво, кад би била већа сарадња између општинских (трошаринских) органа и неких државних (пошта, царинарница) и кад би се још подигла јавна сместница (од којих би Београдска Општина имала врло велике користи).

Недовољно искоришћавање извора прихода види се још и код такса. Велики приход који би се могао имати од њих не наплати се никад потпуно у току године, тако да се у буџету следеће године увек налази знатна сума у позицији „Ненаплаћених такса из прошле године“. Поред ове ненаплате постојећих такса, знатан део њихов не даје онај приход који би могао да даје, из разлога што не постоје казне прописане законом у случају њиховог неплаћања (случај код такса за чисту добит новчаних завода и код такса на рекламу).

Велика грешка ове недовољне издашности појединих извора прихода долази и од чиновништва. Данашње Општинско чиновништво није организовано како треба. Ово долази због његове несталности (јер се с променом сваке Општинске Управе мења и један његов део), а често и неспремности. Овај претерани број чиновништва утиче: 1) на неуређеност администрације, 2) на повећање већ иначе доста великих расхода, 3) изазива расипништво. Велики број изда-

така који се немилосрдно врше: на сувишне плате, на канцеларијски материјал, на намештај, огрев и т. д. чине се с таквим ретко виђеним расипништвом, које се може великим делом уклонити мало рационалним управљањем.

Сви ови недостатци утичу врло неповољно на Општинске финансије, код којих не постоји уравнотеженост, чији се предвиђени приходи и расходи никад не остварују, и обично је да први показују мањак а други вишак. Да би се прикрило право стање ствари пада се у грубу грешку тиме што се тежи да се, ако не у суштини а оно бар формално, покаже вишак који се после назива „суфицитом“, иако је од тога врло далеко. Али не треба вршити то прикривање и треба увек пустити да се види право финансијско стање. Садашње стање неће остати ве-

чито, јер наша Општина претставља слику оне општине која је у доба када се највише развија, а ми смо већ изнели све незгоде тога доба. Будућност ће поправити сигурно све грешке садашњости али не треба допустити да она осети и њихове последице. Због тога треба предузети све мере да се олакша овај прелаз и да се поправе финансије. Јер велики градови који Општини претстоје траже огромних издадатака које ова може само тако поднети, ако своје финансије у што скоријем року поправи. Оно што треба учинити прво за поправку Општинских финансија то је увођење реда у самој Општини, т. ј. у њеној администрацији.

Уредити Општину значи донекле уредити и њене финансије.

(Крај)

Комунална хроника:

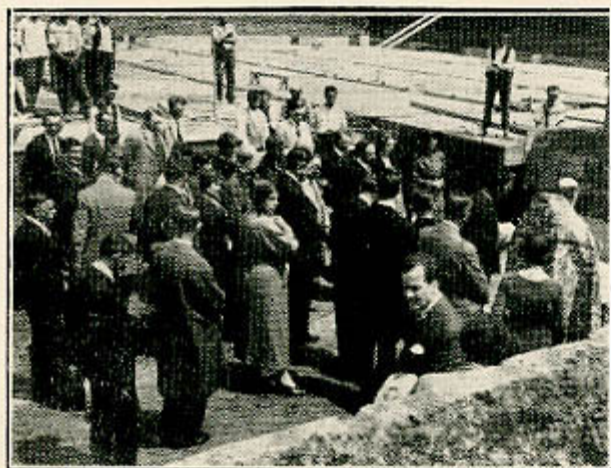
Освећење темеља новог водоводног резервоара на Дедињу

Становници предграђа Београда били су до сада принуђени да се снабдевају водом из бунара, који у хигијенском погледу нису увек беспрекорни и који су често били узрок разних епидемија.

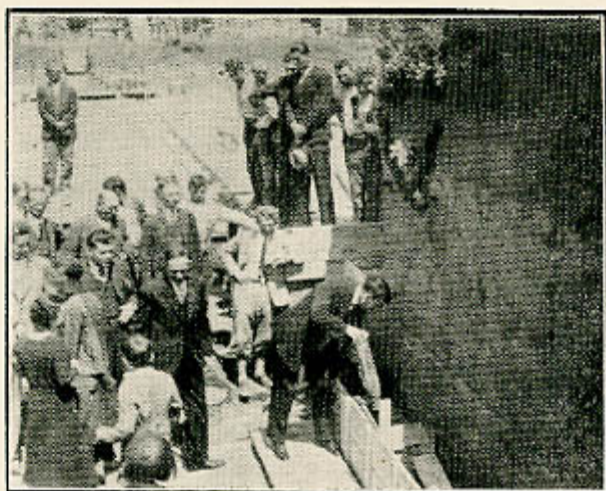
Сада, када Управа водовода располаже већом количином воде, приступило се оства-

За снабдевање водом ових високих предграђа Управа водовода израдила је пројекат, који се у главном састоји у следећем:

Од главних довода од 700 мм. и 450 мм. одваја се од Господарске Механе један довод од 400 мм. и иде до имања Топчидерске цркве.

Тренутак освећења темеља новог резервоара водовода на Дедињу

Иж. г. Милан Нешић, председник Општине београдске полаже камење у темеље новог водоводног резервоара на Дедињу

рењу пројекта снабдевања водом и тих предграђа Београда. Овде долазе у обзир у првом реду Дедиње и горњи делови Топчидерског брда. Овај се крај последњих година јаче насељава, а везан је за варошки резервоар само једним мањим доводом. Даље долази Вождовац и Милошевац, где сем неколико малих цеви, уопште уличне мреже нема; горњи делови Пашиног Брда, који се нагло подижу и где водовод не постоји, и насеље код Пашиног потока, које сада уопште воде нема.

На овоме имању подигнута је једна централа, која ће доведену воду потискивати у један резервоар на Дедињском плато-у. Запремина резервоара је 6000 м³. Једна половина је намењена за пијаћу воду, друга за речну воду, од резервоара поставља се један спојни довод за резервоар на Смедеревском Брму. Из овог спојног довода имају се снабдевати сва поменута предграђа.

Изградњу резервоара узело је Грађевинско предузеће С. В. Бадер за суму од три и

Повеља положена у темеље новог резервоара водовода на Дедињу

по милиона динара, а радове изводе инжењери г. Франк и г. Парац.

Темељи резервоара су свечано освећени 13 маја ове год. у присуству председника оп-

штине г. Милана Нешића, који је узигао повељу у зидове резервоара, а која гласи:

„За владавине Његовог Величанства Александра Првог Краља Југославије Општина престоног града Београда подиже на Дедињу овај резервоар године 1931 од Христова Рођења на коти 202, запремине 6000 кубних метара у циљу снабдевања водом за пиће и речном водом предграђа београдског Дедиња, Вождовца и Пашиног Брда.

„Ова повеља узига се дана 13 маја 1931 године у темеље резервоара”.

Повељу је израдио калнограф г. Штерић.

Свечаности је присуствовао знатан број становника Дедиња. Од стране општине, поред г. М. Нешића, била су још господа: Слободан Петровић, управник водовода, Булизинбарић, финансијски директор, Атанацковић, помоћник директора техничке дирекције, надзорни инжењер А. Милошевић и Б. Павловић. Затим су били присутни предузимачи и сви радници запослени на изградњи резервоара.

Црквени обред извршио је прота вождовачки г. Чеда Братуљевић. Он је по свршеном обреду пришао председнику општине г. М. Нешићу и честитао му грађивену са неколико пригодних речи.

Пошто је освећење темеља завршено приређена је у кафани „Мишић” богата закуска, којој је присуствовало преко педесет званица.

СЛУЖБЕНИ ДЕО:**Рад општинског одбора:****ЗАПИСНИК**

XI Редовне седнице Одбора Општине београдске, одржане 13 марта 1931 године у 6 часова по подне.

Претседавао Претседник г. **Милан Нешић** Деловођа г. **Божидар Павловић**.

Потпретседник г. **Никола Крстић** и кмет-правник г. **Исидор Протић**.

Од одборника били су г.г.: инж. Јов. Мисирлић, Драгољуб К. Милошевић, Триф. Јовановић, Мих. Л. Ђурић, Никола Ђорђевић, Д-р Лазар Генчић, инж. К. Букавац, Јов. Дравић, арх. Ђура Бајаловић, Јосиф Фрид, Д-р Б. Пијаде, Д-р Љуб. Стојановић, Р. Живковић, Милован Ј. Матић, Д-р Драг. Аранђеловић, Дим. Станчуловић, Д-р Страш. Љ. Милетић, Д-р М. Недељковић, инж. М. Сокић, А. Фирт, Бранко Поповић, Д-р Мића Анић, Петар М. Гребенац, Милош П. Радојловић, инж. П. Миљанић, Ст. К. Трпковић, Свет. Гођевац, Д-р Драг. Ђ. Новаковић, Д-р Александар М. Леко, Бл. Ј. Антонијевић, Р. Ј. Јовановић, Мил. Ђ. Радосављевић.

1.

Примљен је записник X. редовне седнице.

Прочитан је акт Г. Министра унутрашњих послова IV Бр. 315. од 10-III. т. г. којим извештава, да је задржао од извршења одлуку одбора од 3. марта т. г., која се односи на квалитативни пријем радова Општег Грађевинског А.Д. на калдрмисању улица, јер није приликом гласања било потребног кворума.

Претседник г. Милан Нешић скреће пажњу господи одборницима на чл. 83. Зак. о општинама и моли их да у будуће не напуштају седницу пре него што се она закључи, да се не би долазило у положај да се поново решава о стварима, које су већ једном одлучене.

2.

Деловођа одбора саопштава да су се извинили г.г. Милан Стојановић, Шемајо де Мајо, Крста Гинових, Негослав Илић, Влада Петровић, Ђорђе Полара, Драгиша Матејић и Тјешимир Старчевић.

Одборник г. Д-р **Букић Пијаде** моли Претседништво да оно води рачуна о броју присутних одборника пре гласања, како не би у низу прекора од стране надзорне власти добили један више, као што је то био сада случај.

Одборник г. **Јован Мисирлић** поводом гласања на прошлој седници истиче да је и сам бележио како је ко гласао и излази, да

је за предлог суда гласало 11 одборника, а против 10. Тврди да одборник г. Д-р Мића Анић није у опште гласао, па према томе његов глас није могао бити урачунат у оне гласове, који су пали за судски предлог.

Одборник г. **Мића Анић** изјављује да је приликом гласања јасно и гласно био прозват и да је исто- тако јасно и бистро гласао **за**.

Потпретседник г. **Никола Крстић** објашњава на који је начин дошло до забуне у погледу гласања г. Д-р Миће Анића. Пре њега гласао је одборник г. Д-р Милетић, који није гласао ни за ни против предлога, већ за предлог г. Бранка Поповића, о коме се није гласало. Одмах после г. Милетића, деловођа одбора прозвао је г. Д-р Анића и он је гласао **за**. После овога настало је објашњавање између појединих одборника са г. Милетићем, да он може гласати само **за** или **против** судског предлога о коме се врши гласање, а не може гласати за неки други предлог. После овог објашњења г. Милетић је гласао за судски предлог. Деловођа одбора није поново прозивао г. Д-р Мићу Анића, већ је прозвао г. Гребенца, који је гласао против. Отуда је и настала забуна приликом бележења и бројења гласова, али се доцније према књизи у којој је деловођа убележавао гласове констатовало, да је за предлог гласало 12, а против 10 одборника.

Одборници г.г. Алберт Фирт и Бранко Поповић тврде да је г. Д-р Мића Анић прозват и да је гласао **за**.

Одборници г.г. Д-р **Лазар Генчић** и **Милован Матић** изражавају жељу, да говори буду што концизнији и краћи, како се седнице не би без потребе претерано отезале.

3.

Код тачке дневног реда: „Квалитативни пријем радова Општег Грађевинског А.Д. на калдрмисању улица“, **Претседник г. Милан Нешић** истиче, да су на прошлој седници по овом питању изражена сва гледишта, како у погледу мишљења већине колаудирајуће комисије тако и одвојеног мишљења г. Мисирлића. Ако одборници желе да још дискутују о овој ствари, позива да се јаве за реч.

Одборник г. Д-р **Лазар Генчић** истиче да је прошле седнице одборник г. Крекић поднео један добар предлог, да нова комисија прегледа садашње стање бетона, па да се по-

сле њеног извештаја ствар решава. Могло би се сада гласати о предлогу г. Крекића.

Одборник г. Бранко Поповић понавља свој предлог са прошле седнице, да се појача проценат одбитка предузимачу са 10% за улице, које је комисија предложила за одбитак извесног процента, а да се одбије 10% и од оних улица, за које комисија није предложила никакав одбитак. Изјашњава се против предлога г. Крекића, јер би он могао довести до процеса, који за општину не би био повољан с обзиром на непотпуност уговора.

Одборник г. Петар Гребенац у своме говору истиче на који је начин рађен бетон, како је вршен надзор над радовима од стране општинских надзорних инжењера и тврди да је друштво израдило општину предмет мање вредности од онога који је уговорен. Због тога предлаже: 1) да се предлог суда о квалитативном пријему радова Општег Грађевинског А. Д. не прими. 2) Да се против свих надзорних и одговорних општинских службеника, који су били по закону дужни да воде надзор над радовима Општег Грађевинског А.Д. поведе одмах истрага и утврди одговорност сваког од њих, па према резултату истраге да се даље законски са њима поступи. 3) Да се предузимачи и сви њихови помоћници оптуже кривично по § 335. Кривичног законика, јер су по свом сопственом признању општини израдили предмет мање вредности од предмета који је био уговорен.

Одборник г. Д-р Драгољуб Аранђеловић изјављује да предлог г. Крекића прима за свој, пошто г. Крекић није присутан, и моли да се о том предлогу гласа.

Претседник г. Милан Нешић истиче да је колаудирајућа комисија доносила закључке на основу проба вршених на лицу места. Кад би се одредила нова комисија у истом циљу то не би дало нове резултате, али би потпуно личило на шиканирање. Тога се треба чувати јер због таквог рада се губи вера у општину као послодавца. Суду је стало до тога да ту веру поврати. Не би требало приступити ни једном ни другом екстремном гледишту, већ треба наћи једно средње решење. Сматра да би се могао примити предлог г. Бранка Поповића у вези предлога суда.

Одборник г. Јован Мисирлић у своме говору наглашава да бетон не ваља и да тучињеницу признаје и сам предузимач. Поткрепљује и прихвата предлоге г. Гребенца и истиче њихову важност и значај. Изјављује да ће остати консеквентан раније учињеним изјавама.

Одборник г. Ранко Живковић истиче да је бетон рђавог квалитета, као што је то чинио и у ранијим говорима и предлаже да се одбије цео посао.

Одборник г. Ђура Бајаловић наводи примере да је бетон у улици Краља Александра на једном месту трпео притисак 180 кг. на 1 см² а на другом 124 кг. на 1 см². Исти шљунак од кога је рађен овај бетон употребљава се за носеће греде од армираног бетона, које су много опасније конструкције него што су бетонске подлоге у улицама.

Одборник г. Д-р Милорад Недељковић резимира до сада учињене предлоге, и истиче да ни један од њих није унео потребну јасност. Трпало би одредити неколико стручњака правника, који би проценили вредност свију техничких исказа, како би се утврдило колико они могу да утичу на стицање уверења и доношење једне одлуке.

Одборник г. Алберт Фирт наводи све фазе кроз које се до сада прошло у решавању овога питања. Кад је већина комисије предложила одбитак извесног процента, онда је упитан предузимач да ли се слаже са тим одбитцима. Г. Поповић предлаже да се ти одбити појачају и да се они односе и на улице, које су примљене као добре, а не тражи се претходни пристанак предузимача. Налази да је то неправилно и изјављује да ће гласати за предлог комисије.

Одборник г. Клементије Букавац истиче да је комисија приликом колаудовања прегледала услове под којима је посао дат предузимачу, проучила је уговор који је склопљен са предузимачем и онда је прешла на преглед израђеног посла. У условима није јасно прецизирано које све услове има бетон да испуни, већ је само речено од какве мешавине има да буде. Једна појава може се видети са разних страна, па није чудо да је и сваки члан ове комисије у појединим случајевима ствар видео на свој начин. Отуда је дошло да један мисли да цео посао треба одбити, а остали су нашли да Општина тако не треба да поступи. У једном параграфу Грађанског законика стоји, да се при оваквим случајевима „морају све околности у разумно призрење узети“. Већина комисије узела је све околности у призрење и предложила у извесном броју улица одбитке. Ови одбити су релативни и могу се појачати по предлогу г. Бранка Поповића. Овакав начин решења не искључује предлог г. Гребенца у погледу утврђивања кривице надзорних органа.

По други пут су говорили одборници г.г. Д-р Лазар Генчић, Јован Мисирлић, Д-р Драг. Аранђеловић и Бранко Поповић и инсистирали на својим већ учињеним предлозима.

Одборник г. Д-р Драгољуб Новаковић у своме говору истиче да не треба тражити да се сви чланови једне комисије сложе. У овом случају већина комисије се сложила и према томе постоји предлог комисије. Налази

да треба примити ове радове, јер су они у главном добри за посао коме је намењен, али пошто они нису онакви, какви би требало да буду, онда предузимачу треба редуцирати цене, јер се то ради у свима пословима, када су они недовољно добро израђени. Ако се у будуће овако олако негира рад једне комисије, онда се треба питати ко ће бити комисија, а ко одборници, који ће решавати о предлозима, а ко ће опет бити лиферанти. Предлаже да се предлог суда прими.

Одборник г. Ставра Трпковић налази да у целом овом питању има кривица, али да их треба тражити код општинских надзорних органа, који су требали да гледају, да ли се цемент меша како треба, и да своје примедбе уносе у књиге. Пристао би на парницу кад би се могло гарантовати да ће општина добити.

Претседник г. Милан Нешић резимира учињене предлоге и објављује да ће се приступити гласању по тим предлозима.

Прво се гласало о предлогу одборника г. Јована Мисирлића, који се састоји у томе да се одбаце сви радови Општег Грађевинског А.Д. означени у судском предлогу.

За предлог г. Мисирлића гласали су г.г. Ј. Мисирлић, Д. Милошевић, Н. Ђорђевић, Р. Живковић, П. Гребенац, М. Радојловић.

Против предлога г. Мисирлића гласали су г.г.: Т. Јовановић, М. Ђурић, Д-р Л. Генчић, Ј. Дравић, Ђ. Бајаловић, Ј. Фрид, Д-р Б. Пијаде, Д-р Љ. Стојановић, М. Матић, Д-р Д. Аранђеловић, Д. Станчуловић, Д-р С. Милетић, Д-р М. Недељковић, М. Сокић, А. Фирт, Б. Поповић, Д-р М. Анић, П. Миљанић, Ст. Трпковић, Д-р Д. Новаковић, Д-р А. Леко, Б. Антонијевић, Р. Јовановић и М. Радосављевић.

Претседник г. Милан Нешић објављује да је за предлог г. Мисирлића гласало 6, а против 24. одборника, и да је према томе његов предлог одбијен. Објављује затим да ставља на гласање предлог г. др. Аранђеловића о образовању нове колаудирајуће комисије.

За предлог г. Д-р Аранђеловића гласали су г.г. Ј. Мисирлић, Д. Милошевић, Т. Јовановић, Н. Ђорђевић, Д-р Л. Генчић, Р. Живковић, Д-р Д. Аранђеловић, П. Гребенац, М. Радојловић и Р. Јовановић.

Против предлога г. Д-р Аранђеловића гласали су г.г. М. Ђурић, Ј. Дравић, Ђ. Бајаловић, Ј. Фрид, Д-р Б. Пијаде, Д-р Љ. Стојановић, М. Матић, Д. Станчуловић, Д-р С. Милетић, Д-р М. Недељковић, М. Сокић, А. Фирт, Б. Поповић, Д-р М. Анић, П. Миљанић, Ст. Трпковић, Д-р Д. Новаковић, Д-р А. Леко, Б. Антонијевић и М. Радосављевић.

Претседник г. Милан Нешић објављује да је за предлог г. Д-р Аранђеловића гласало 10, а против 20 одборника и да је према

томе његов предлог одбијен. Објављује да ће се приступити гласању о старом судском предлогу, са прошле седнице, пошто је за то изразио жељу г. Фирт и још неки одборници.

За стари судски предлог гласали су г.г.: М. Ђурић, Ђ. Бајаловић, Ј. Фрид, Д. Станчуловић, А. Фирт, Д-р М. Анић, Д-р Д. Новаковић, Д-р Леко, М. Радосављевић и Р. Јовановић, који се уздржао од гласања, али се по закону сматра да је гласао за.

Против старог судског предлога гласали су г.г.: Ј. Мисирлић, Д. Милошевић, Т. Јовановић, Н. Ђорђевић, Д-р Л. Генчић, Ј. Дравић, Д-р Б. Пијаде, Д-р Љ. Стојановић, Р. Живковић, М. Матић, Д-р Д. Аранђеловић, Д-р С. Милетић, Д-р М. Недељковић, М. Сокић, Б. Поповић, П. Гребенац, М. Радојловић, П. Миљанић, Ст. Трпковић и Б. Антонијевић.

Претседник г. Милан Нешић објављује да је за стари судски предлог гласало 10, а против 20 одборника и да је према томе тај предлог одбијен. Објављује затим да ставља на гласање судски предлог допуњен предлогом одборника г. Бранка Поповића. Предлог се састоји у томе да се појача проценат одбитка са 10% у свима улицама, без обзира на то да ли су од већине комисије примљене као добре или их је и она предложила за одбијање процента. У овом другом случају наступило би спајање процента.

За овај предлог гласали су г.г.: Ј. Мисирлић, Д. Милошевић, Т. Јовановић, Ј. Дравић, Д-р Љ. Стојановић, Р. Живковић, Д-р М. Недељковић, Б. Поповић, П. Гребенац, М. Радојловић, П. Миљанић, Д-р А. Леко, Ј. Фрид и Радисав Јовановић.

Против овог предлога гласали су г.г.: М. Ђурић, Н. Ђорђевић, Д-р Л. Генчић, Ђ. Бајаловић, М. Матић, Д-р Д. Аранђеловић, Д. Станчуловић, Д-р С. Милетић, Д-р М. Анић, М. Сокић, А. Фирт, Ст. Трпковић, Д-р Д. Новаковић, Б. Антонијевић и М. Радосављевић.

Претседник г. Милан Нешић објављује да је за предлог гласало 14, а против 15 одборника и да је према томе предлог одбијен. Објављује да ставља на гласање предлог одборника г. Сокића, који се састоји у томе да се појачани проценат одбитка од 10% односи само на девет улица, које је комисија предложила за одбитак процента, а да се остале улице приме без одбитка као што је то комисија предложила.

За предлог г. Сокића гласали су г.г.: М. Ђурић, Ј. Дравић, А. Фирт, Ј. Фрид, М. Матић, Д. Станчуловић, Д-р С. Милетић, М. Сокић, Д-р М. Анић, Ст. Трпковић, Д-р Д. Новаковић, Д-р А. Леко, Б. Антонијевић и М. Радосављевић.

Против предлога г. Сокића гласали су г. г.: Ј. Мисирлић, Д. Милошевић, Т. Јовановић, Н. Ђорђевић, Д-р Ј. Генчић, Ђ. Бајаловић, Д-р Љ. Стојановић, Р. Живковић, Д-р Д. Аранђеловић, Д-р М. Недељковић, Б. Поповић, П. Гребенац, М. Радојловић, П. Миљанић и Р. Јовановић.

Претседник г. Милан Нешић објављује да је за предлог г. Сокића гласало 14, а против 15 одборника и да је према томе и овај предлог одбијен.

Затим даје одмор од десет минута ради споразума.

После одмора претседник г. Милан Нешић ставља нов предлог да се првобитном судском предлогу дода став трећи, који да гласи: „Да се радови који су од колаудирајуће комисије означени као добри и као такви примљени, као такви и приме. За радове, који су означени као мање добри и за које је предложено извесно одбијање од 2 до 10%, да се одбијање повећа још са 12% од бетонских радова”.

За овај предлог суда гласали су г. г.: Ј. Дравић, Ђ. Бајаловић, Ј. Фрид, М. Матић, Д. Стануловић, Д-р С. Милетић, Д-р М. Недељковић, М. Сокић, А. Фирт, Д-р М. Анић, П. Миљанић, Ст. Трпковић, Д-р Д. Новаковић, Б. Антонијевић, Р. Јовановић и М. Радосављевић.

Против овог предлога гласали су г. г.: Ј. Мисирлић, Д. Милошевић, Т. Јовановић, Н. Ђорђевић, Д-р Ј. Генчић, Р. Живковић, Д-р Д. Аранђеловић, Б. Поповић, П. Гребенац и М. Радојловић.

Претседник г. Милан Нешић објављује да је за предлог суда у последњој редакцији гласало 16, а против 10 одборника.

Према томе Одбор је на предлог суда О. Бр. 3245 већином гласова (против десет)

РЕШИО:

I. — Да се усвоји извештај већине колаудирајуће комисије о привременом квалитативном прегледу и пријему нове модерне калдрме, коју је израдило по уговору Опште Грађевинско А. Д. у следећим улицама:

1. — Трговачкој од Кнез Михаилове до Грачаничке улице,
2. — Булевару Кнеза Александра Карађорђевића, од Ортопедског завода до Ротунде,
3. — Царице Милице, од Вука Караџића до Бранкове улице,
4. — Бирчаниновој од Катићеве до улице Милоша Великог,
5. — Милоша Поцерца, од Ресавске до улице Милоша Великог,
6. — Милоша Великог, од ул. Краља Милана до Краља Александра,

7. — Краљевом тргу поред „Македоније” до Југовићеве улице,
8. — Господар Јевремовој, од Риге од Фере до Капетан Мишине,
9. — Симиној од Вишњићеве до Позоришне,
10. — Космајској, од Поп Лукине до Сремске,
11. — Кнез Милетиној, од Цетињске до Позоришне,
12. — Југовићевој, од Поенкареове до Позоришне улице,
13. — Ђуре Даничића од Видинске до Хилендарске,
14. — Зориној улици, од Крунске до Краља Александра,
15. — Цара Уроша улици, од Узун Миркове до Кнез Михаилове,
16. — Крунској улици, од Београдске до Баба Вишњине,
17. — Ресавској улици, од Вишеградске до Немањине,
18. — Делиградској ул. од Немањине до Милоша Поцерца,
19. — Кондиној улици, од Косовске до Битољске,
20. — Рајићевој улици од Грачаничке до Узун Миркове,
21. — Битољској улици, од Владетине до Таковске,
22. — Цара Лазара улици, од Краља Петра до Вука Караџића,
23. — Ускочкој улици, од Кнез Михаилове до Делијске, и
24. — Мајке Јевросиме улици од Таковске до Кондине.

II. — Да се на основу извештаја већине колаудирајуће комисије о привременом квалитативном прегледу и пријему горе поменутих улица поступи по одредбама уговора у погледу повраћаја допунске кауције и исплате других потраживања предузимача.

III. — Да се радови који су од колаудирајуће комисије означени као добри и као такви примљени, као такви и приме. За радове, који су означени као мање добри и за које је предложено извесно одбијање од 2 до 10%, да се одбијање повећа још са 12% од бетонских радова.

4.

Скинута је с дневног реда тачка: „Повраћај плаћене трошарине Опште Грађевинском А. Д.”

5.

Скинут је с дневног реда: „Предлог за исплату интереса на суму допунских кауција предузећу Опште Грађевинском А. Д.”

6.

На предлог Суда О. Бр. 4496 Одбор је једногласно

РЕШИО:

„Да се усвоји извештај Штедионице и заложног завода општине града Београда за 1930. год. према мишљењу финансијског одбора и да се Управи Штедионице да разрешница”.

За овим је о раду Штедионице и о потреби и условима проширења тога рада говорио одборник г. Д-р Драг. Новаковић.

Кад је требало прећи на следећу тачку дневног реда одборник г. Д-р Страшимир Милетић констатује да нема потребног кворума за рад и да с тога седницу треба закључити.

Претседник г. Милан Нешић закључује седницу у 10 часова увече.

Деловођа
Бож. Л. Павловић, с. р.

Претседник
Београдске општине
Милан Нешић, с. р.

Извештај о раду Београдске општине у 1930 години

„Београдске општинске новине“, као службени орган Београдске општине, доносиће од сада на овоме месту детаљне извештаје о делатности и резултатима рада појединих дирекција и одељења Општине града Београда у 1930 години.

У овом броју „Београдске општинске новине“ доносе извештај о раду Дирекције за здравствено и социјално старање.

(Наставак)

Кретање заразних болести у 1930 год.

	М Е С Е Ц И												Свега
тиф. абдоминалис	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	
у болници	14	15	4	5	16	11	13	14	23	13	15	7	150
кући	6	1	4	1	—	1	2	4	3	4	3	2	31
шарлах													
у болници	23	26	24	18	22	13	8	14	17	18	39	16	238
кући	15	22	18	18	16	6	2	6	6	22	30	19	180
морбили													
у болници	5	15	43	—	1	—	—	1	—	—	—	—	65
кући	2	11	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45
дифтерија													
у болници	22	20	23	24	19	12	12	23	37	48	47	28	315
кући	3	6	18	2	6	7	1	5	3	13	25	29	118
менинг епид.													
у болници	3	1	1	1	—	2	1	—	1	—	—	—	10
кући	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
еризипел.													
у болници	20	13	27	35	34	41	28	30	28	17	19	27	319
кући	—	1	1	1	3	—	—	—	—	2	1	4	13
антракс													
у болници	—	2	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	6
кући	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
пертусис													
у болници	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
кући	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
дизентерија													
у болници	—	3	—	—	1	2	3	12	13	10	6	3	53
кући	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
тетанус													
у болници	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
кући	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
малеус													
у болници	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
кући	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
сепсис													
у болници	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
кући	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
свега													
у болници	87	96	125	84	94	82	65	95	119	106	126	81	1160
кући	26	41	73	22	25	14	5	15	12	42	59	54	388

Укупно у кући и болници: 1548.

Казне по рефератима.

	млекара			месара и кобасичара			кафана, пивница, хотела, бифеа		
	рефер.	кажњ.	дин.	рефер.	кажњ.	дин.	рефер.	кажњ.	дин.
Јануар	37	26	8070	11	4	550	13	5	560
Фебруар	83	57	12890	—	—	—	9	5	480
Март	91	67	15800	12	5	1690	9	5	560
Април	100	72	16820	10	6	1740	8	6	610
Мај	138	90	—	8	6	—	14	10	—
Јуни	42	—	—	7	—	—	12	—	—
Јули	165	1	150	39	3	420	30	3	300
Август	176	—	—	43	6	540	23	3	500
Септембар	112	57	7940	22	9	1520	32	12	1200
Октобар	94	9	3050	21	—	—	19	6	975
Новембар	130	3	500	30	—	—	21	—	—
Децембар	113	—	—	42	—	—	56	—	—
УКУПНО:	1281	382	65220	245	39	6460	246	55	5115

	пекара			посласт. и бозациница			пиљар. и бакалница			нар. кујна и ашчинница		
	реф.	каж.	дин.	реф.	каж.	дин.	реф.	каж.	дин.	реф.	каж.	дин.
Јануар	6	3	670	4	2	480	4	2	240	4	2	240
Фебруар	14	10	980	3	2	180	6	5	2000	7	7	580
Март	50	25	3500	4	2	240	24	12	4650	8	4	610
Април	16	10	1790	6	4	420	15	10	3600	25	18	1600
Мај	51	35	—	2	2	—	12	10	—	16	14	—
Јуни	28	—	—	3	—	—	36	—	—	12	—	—
Јули	47	2	250	12	4	430	48	7	730	10	4	450
Август	35	3	280	12	—	—	69	6	1500	12	1	100
Септембар	23	14	2000	21	8	800	—	—	—	32	16	1650
Октобар	18	1	500	6	2	250	40	1	200	20	2	175
Новембар	39	3	550	9	1	200	49	1	100	22	1	300
Децембар	42	—	—	11	—	—	30	—	—	9	—	—
УКУПНО:	375	108	10410	95	28	3190	333	54	13260	177	69	5705

	берберница			неисправн. домов. двор.			лица која држе живину			СВЕГА		
	реф.	каж.	дин.	реф.	каж.	дин.	реф.	каж.	дин.	реф.	каж.	дин.
Јануар	3	2	200	145	28	1950	4	1	30	239	78	13240
Фебруар	—	—	—	83	36	2875	5	1	50	210	123	2035
Март	2	1	100	183	65	4975	1	1	50	384	187	32175
Април	4	2	200	180	36	2967	4	4	200	368	168	29917
Мај	2	1	—	72	45	—	4	4	—	319	217	—
Јуни	8	—	—	89	—	—	9	—	—	246	—	—
Јули	8	2	130	93	13	1100	10	1	60	462	40	4020
Август	8	7	665	56	10	1040	6	2	180	440	38	4805
Септембар	7	3	200	62	43	4100	9	4	300	320	166	19710
Октобар	8	—	—	64	13	1090	4	2	80	294	36	6320
Новембар	6	1	100	63	14	1365	1	—	—	370	24	3115
Децембар	15	—	—	53	—	—	2	—	—	373	—	—
УКУПНО:	71	19	1595	1143	303	21462	59	20	950	4025	1077	133367

Укупно динара: 133.367 динара

Свега реферисано: 4.025 лица

Свега кажњено: 1.077 лица

Санитарне установе.

**ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ О РАДУ
ЗА 1930 ГОДИНУ**

Од санитарних установа у саставу Отсека биле су у 1930. год. следеће:

1. Централна амбуланта у ул. Краља Милана бр. 7 при којој се налази:
  - а) хируршко Одељење,

б) очно одељење, и

в) станица за спасавање и брзу помоћ.

2. Амбуланта бр. 2 у Престолонаследника Петра ул. бр. 6 на Каленића Гувну, за опште прегледе и завоје.
3. Амбуланта бр. 3 у Средачкој ул. бр. 2 у којој се налази:
  - а) дечје одељење,
  - б) гинеколошко одељење.

4. Амбуланта за кожне и венеричне болести у ул. Војводе Мишића.

Све ове установе остале су у истим зградама у којима су биле и прошле године. Последња амбуланта, за кожне и венеричне болести је крајем године премештена у трошаринску станицу код Господарске Механе, због рушења зграде. За ову амбуланту направљен је предлог и план подесне зграде, која би се имала подићи у близини бивше зграде, на општинском земљишту, близу дезинфекционог завода.

У унутрашњем распореду настављено је даље што потпуније организовање рада и материјала за што ефикаснију и стварнију лекарску помоћ, које је отпочето набавком и допунама материјала за опште и специјалне амбуланте, ургирана је и пред крај године остварена једна набавка једног рентгеновог апарата за Централну Амбуланту.

Предвиђено је отварање нових специјалних амбуланата за ухо, нос и грло; за уста и зубе, за које је израђен предлог и списак потребног материјала и унето у буџет као и позиције за лекаре.

Но како је Београду због веома великог броја туберкулозних болесника потребно више од једног антитуберкулозног диспанзера, то је предвиђен и један општински (градски), па је тако унета и једна позиција у буџету за 1931. годину.

Рад на стварању једне општинске — градске болнице — добио је конкретне форме, поклоном Задужбине пок. Н. Спасића једне суме од 6 милиона динара за подизање општинске болнице. Ради што бржег остварења овог посла, израђен је план болнице од 200 постеља и списак свега потребног особља и материјала за такву једну болницу, које је једним делом унето и у буџет за 1931 год. остављајући да се остало поступно оствари у наредним годинама.

Прелазећи на рад установа, мора се на првом месту истаћи не само то, да се рад свих ових установа стално развија, него и да оне уживају поверење београдских грађана и да то поверење из године у годину све више расте. Завођење такса за поједине услуге и интервенције у општинским санитетским установама није неповољно утицало на развој рада, он се и поред такса увећавао.

У појединостима и у укупним цифрама рад појединих санитетских установа упоређен са стањем 1929 год. изгледа овако:

1. У Централној Амбуланти:

а) учињено завоја:	1930	1929
	31184	32347
прегледа	15713	15007
Свега:	46897	47354
б) у хирушком одељењу:		
хируршких прегледа	2262	1970
„ интервенција	2319	1822
Свега:	4581	3792

	1929	1930
в) у очном одељењу		
нових	1400	1785
поновних	3516	7576
г) у станици за спасавање и брзу помоћ:		
преноса	7243	8668
Укупних интервенција	63101	69307
д) у амбуланти бр. 2 у Кичевској улици:		
учињено завоја	8934	9409
„ прегледа	2547	1018
Свега:	11481	10427

У амбуланти бр. 3 у Средачкој бр. 2:

а) гинеколошко одељење		
нових	1774	2844
поновних	1408	4147
Свега:	3182	6991
б) дечје одељење:		
прегледано	Свега:	8625
	6763	4062
Свега:	6763	12687

У броју 8625 има 508 деце упућене на зрачење, док је 1929 год. зрачено свега 367 деце.

У амбуланти за кожне и венеричне болести лечено:

	1929	1930
нових	1677	1886
поновних	13540	21039
Свега:	15217	22925

Укупно је у општинским санитетским установама:

	1929	1930
учињено завоја	41281	40593
извршено општих лекарских прегледа:	17554	16731
1929*)	1930	

Специјалних прегледа и интервенција:

	1929	1930
код хируршких болести	3792	4581
очних	4916	9161
	1929	1930
код женских болести	3182	6991
дечијих	6763	8625
кожних и венеричних	15217	22925
извршено зрачења	1777	4062
пренето болесника	7243	8668
Свега:	101725	122337

Што даје вишак од преко 20.000 интервенција за 1930 год. према 1929 год.

Чак ако узмемо у обзир и рад оних амбуланата које су у 1929. год. и све остало што је уношено у извештају о раду Отсека за 1929 год. где је укупан број свих интервенција износио 111.643, то ипак излази, да је број свих интервенција и у смањеном броју амбуланата 1930 год. био приметно већи но прошле.

Детаљнији извештај о раду сваке установе посебно са табеларним прегледима прилаже се овом извештају.

*) Ове се цифре односе на Централну и амбуланту бр. 2.

Општи преглед рада санитетских установа у 1930 години

Месец	Централна амбуланта										станица за спавање преноса	очни прегледи			амбуланта у Кичевској ул.				амбуланта за женске болести и порођаје		
	превијалиште			унутрашњи прегледи			рад хирурга	инт. прегледи	свџа	поп.		пожени	свџа	превијалиште			праг	пожени	свџа		
	I заној	пожени	свџа	двоју	пож.	свџа															
Јануар	678	1396	2074	1029	85	1114	211	277	488	600	155	610	765	251	439	663	87	176	145	291	
Фебруар	565	2261	1766	945	243	1188	153	210	403	753	120	571	731	259	411	670	97	248	315	363	
Март	582	2129	2012	1245	129	1374	115	208	293	737	120	571	641	266	427	693	131	269	386	665	
Април	663	2485	3148	1124	107	1231	229	206	426	678	148	477	625	261	398	659	124	165	348	513	
Мај	750	2272	3022	1953	139	2093	210	122	332	743	148	578	726	265	247	612	76	244	421	665	
Јуни	670	1650	2329	2050	127	2177	217	184	401	746	130	445	575	263	453	846	113	215	488	703	
Јули	872	1925	2747	1180	114	1294	122	109	231	794	122	623	745	360	429	789	98	264	427	691	
Август	843	1831	2673	1070	139	1209	152	163	315	712	147	733	880	413	579	992	82	420	277	697	
Септембар	800	1802	2662	1070	113	1183	235	144	379	679	167	783	950	373	692	1065	66	268	344	512	
Октобар	790	1589	2379	950	123	1073	199	111	310	681	180	710	890	300	518	818	33	223	360	593	
Новембар	740	1600	2340	862	152	1014	191	239	430	761	150	635	825	372	536	858	65	214	384	548	
Децембар	621	1430	2050	745	149	895	184	249	473	775	148	630	778	241	506	747	41	158	392	550	
Свџа :	8473	22711	31184	14153	1500	15713	2219	2262	4581	8068	1785	7376	9161	3674	5785	9409	1018	2844	4147	6991	

Рекапитулација :

Свџа учињено завоја у централној амбуланти: 31.184

" " " у амб. у Кичевској ул. : 9.409

Укупно: 40.593

учињено унутрашњих прегледи у цент. амбуланти: 15.713

" " " у амб. Кичев. ул.: 1.018

извршено прегледи : очних 9161

женских 6991

кожних 22925

дечјих 8625

Укупно : 47702

извршено хируршких прегледи и интервенција : 4581

" зрачења у дечјој амбуланти 4062

пренето болесника : 8668

Укупно: 17311

свџа учињених интервенција : 122.337

број лица којима је указана помоћ: 52.129

лекарских прегледи и интервенција (општ. и специјал.): 69.012

учињено завоја : 40.593

(Наставиће се).

Месец	амбуланта за дечје болести						амбуланта за кожне и венеричке болести		
	прегласи			зрачење			прегласи		
	праг	пожени	свџа	праг	пожени	свџа	праг	пожени	свџа
Јануар	179	272	449	67	218	285	129	2052	2181
Фебруар	180	376	506	91	570	661	164	2069	2263
Март	359	579	979	149	926	1075	164	2063	2227
Април	716	376	1092	84	988	1072	145	1868	2013
Мај	286	476	772	238	238	238	172	2051	2223
Јуни	249	556	803	176	1647	1823	176	1647	1823
Јули	282	589	881	150	1731	1911	150	1731	1911
Август	233	488	731	161	1589	1743	161	1589	1743
Септембар	204	450	663	159	1503	1662	159	1503	1662
Октобар	198	500	718	146	1242	1388	146	1242	1388
Новембар	272	652	924	130	193	1877	153	1877	2030
Децембар	183	411	594	84	484	568	127	1394	1461
Свџа :	2813	5792	8625	503	3554	4062	1886	21039	22925

ПРАВИЛНИК

о надлежности и пословању Општинског Централног Уреда за заштиту матера, деце и младежи

На основу чл. 94 и 118-а Закона о општинама од 5 јуна 1903 год. и чл. 3 Закона о изменама и допунама у закону о општинама од 12 фебруара 1929 год. као и чл. 2 Закона о изменама и допунама у Закону о општинама од 11 марта 1929 год. а у вези чл. 6 и чл. 4 Статута Општине града Београда, Суд Општине града Београда прописује овај

ПРАВИЛНИК

о надлежности и пословању Општинског Централног Уреда за заштиту матера, деце и младежи.

Ч. 1

Општински Централни Уред за заштиту матера, деце и младежи руководи целокупном заштитом матера, деце и младежи на територији Општине града Београда у оквиру своје законске надлежности. Он врши јавну заштиту (пуну или делимичну) за сву децу и младеж, која у својој породици нису могла бити никако или нису довољно заштићена.

Чл. 2

Задатак је Општинског Централног Уреда:

1) Да потпомогне старатељске власти. У случају када се за дете не може наћи други старатељ чиновници Општинског Централног Уреда могу се примити дужности старатеља, и то за једно или више деце;

2) да смешта децу у туђе породице, у дечије колоније за одојчад и малу децу, да према потреби и сам организује такве колоније и да смешта децу у дечије домове; да води надзор над свом децом до свршене 16 године смештене у туђим породицама;

3) да сарађује и помаже Суд за малолетнике и води рачуна о деци и младежи за коју дозна да су ма из ког разлога морално угрожена и да помоћу старатељске власти спроводи њихово збрињавање;

4) да штити жену за време трудноће, порођаја и дојења, одржава везу детета са родитељима а нарочито везу одојчета са мајком, да заштићује малу децу и школску ван наставе, да шаље децу на опорављање, проналази према постојећим Законима детету родитеље ако су из ма ког разлога непознати, да обезбеди детету добрим саветима или помоћу старатељске власти старање родите-

ља, који занемарују своје дужности према њему;

5) да сарађује са државним органима јавне заштите, како би општа дечија заштита била што јединственија; да потпомаже приватну иницијативу давањем мишљења и савета као и да чини предлоге Суду Општине града Београда за субвенцију; да води надзор над свим дечијим установама, које у ма ком било виду уживају помоћ Општине;

6) да издаје као извршилац Суда Општине града Београда тренутну и сталну помоћ на основу претходног проверавања трудницама, мајкама, деци и младежи а према постојећим уредбама и налозима Општине града Београда;

7) да одржава везу са осталим дечијим уредима у држави и ван ње;

8) да сарађује са саветовалиштем за избор професије; са психотехничким институтом, затим да потпомаже све акције које душевно и телесно снаже подмладак (Соколе, Феријални савез, Спортска удружења, Скауте, Дечије библиотеке и сличне установе);

9) да води сву бригу око оснивања и вођења оних установа јавне дечије заштите које ће Општина града Београда оснивати и издржавати, и које су неопходно потребне у циљу свестраног збрињавања деце.

Чл. 3

Дужност је Општинског Централног Уреда:

1) да преко свих општинских диспанзера за матере и децу и саветовалишта за трудне жене као и других дечијих установа проналази матере и децу којима је потребна заштита, а према потреби и преко приватних установа којима Општина даје помоћ;

2) да сарађује са органима државне и приватне заштите деце у збрињавању матера, деце и младежи према важећим законским прописима;

3) да даје потребну помоћ детету збринуту у породици детета;

4) да издаје дозволу лицима, која желе да примају децу на негу, и да у случају потребе у свако доба одузима издату дозволу;

5) да се стара за привредно упослење деце чија му је заштита поверена;

6) да о целокупном свом пословању води сталну и прегледну евиденцију са статистиком.

Чл. 4

Општински Централни Уред за заштиту матера, деце и младежи је засебан реферат (одељак) Одељења за социјално и здравствено старање Општине града Београда и под његово старање долазе све општинске дечије установе за заштиту матера и деце. На челу овог Централног Уреда стоји референт, који даје упутства за унутрашњи рад Уреда.

Чл. 5

Сва досадашња наређења о здравственој и социјалној заштити и потпори матера, деце и младежи које су те дужности ставили у делокруг рада других отсека Општине града Београда имају престати од дана ступања на снагу овог правилника, тако да се

сви послови по овом правилнику имају сконцентрисати у Централном Уреду сходно прописима овог правилника.

Чл. 6

Овај правилник ступа на снагу, кад га потпише Суд Општине града Београда и кад се обнародује у „Београдским Општинским Новинама“.

О. Бр. 11831 13-V-1931 Београд

Претседник

Београдске Општине

Инж. Мил. Нешић, с. р.

Потпретседници Београдске

Општине,

Д-р М. Стојадиновић, с. р.

Н. Крстић, с. р.

Правилник

о употреби путничких возила Општине града Београда, за потребе општинске службе

Члан 1.

У путничка возила Општине Града Београда, која ће се употребљавати по овом правилнику, долазе:

1. Аутомобили,
2. Фијакери,
3. Чезе,
4. Моторни точкови, чамци и слична превозна средства.

Члан 2.

Сва путничка возила побројана у члану 1. (изузимајући моторне чамце и слична превозна средства као и она побројана у члану 7.) морају бити смештена и сконцентрисана у Д. Т. и О. и могу се употребити искључиво за потребе вршења Општинске службе.

Члан 3.

Отсек Возног Парка води бригу о томе, да сва превозна средства буду исправна, да се искоришћују што економичније за потребе Општинске службе, да руковање поверава само спремним и савесним возарима и да их распоређује тако на рад, да Општински интереси буду у свему заштићени. У ту сврху припада отсеку иницијатива и дужност у погледу рационалног искоришћавања како садашњих возила тако и нових која се буду увела.

Члан 4.

Да би се могао контролисати рад путничких кола, отсек Возног Парка израдиће „Колску Књигу“, коју сваки возар мора држати код себе.

Упутства о уписивању у поменути књигу прописује уз сагласност Суда, Дирекција Трамваја и Осветлења. Та упутства морају бити штампана на корицама књиге.

Члан 5.

На крају сваког месеца отсек Возног Парка изводиће обрачун о коштању кола, имајући у виду амортизацију као и врсту обављеног посла, затим коштање по јединици пређеног пута итд. У случају да се оваквим начином утврди неекономичан рад, дотичних кола, отсек Возног Парка испитаће одмах узроке таквог рада, а тако исто настаће да се неповољни узроци отклоне.

О овоме ће отсек бити дужан да подноси образложен реферат Суду преко своје службе.

Члан 6.

Право на сталну употребу кола имају Директори: Техничке Дирекције, Дирекције Трамваја и Осветлења, Привредно Финансијске Дирекције и Дирекције за Социјално и Здравствено Старање, но с тим, што се колима могу служити искључиво за потребе Општинске службе. Остали Директори одељења, Управници, Шефови Отсека, а нарочито техничко особље могу добити превозна средства, искључиво за време трајања службе у колико то захтева потреба службе. Захтеве ове врсте упућиваће Директори појединих одељења, Дирекција Трамваја и Осветлења, која ће одредити кола на послугу с тим, да се употребљена одмах отпусте, чим потреба за њима престане и упуте их у Гаражу Д. Т. и О., о чему ће Гаража Д. Т. и О. водити евиденцију.

Захтеви Управника Водовода и његових органа сматрају се у погледу употребе кола као хитни.

Члан 7.

Свима превозним средствима Пожарне Команде рукује сам Командант те Команде саобразно потребама пожарне службе.

Свима колима станице за спасавање рукује Дирекција за Социјално и Здравствено Старање. Свима превозним средствима Управе Водовода рукује Управа Водовода, саобразно потребама службе у водоводу.

Члан 8.

Одборницима и осталим службеницима Општине Београдске могу се од стране члана Суда одобрити кола само за службене послове, чије је обављање условљено употребом кола.

Они су дужни, да употребљена кола одмах отпусте, чим потреба за њима престане, о чему ће се водити евиденција у смислу члана 6.

Члан 9.

Сва путничка кола која су у својини Општине Београдске, морају бити снабдевена металним плочицама са натписом О. Г. Б. Бр. . . . . и ове плочице морају бити причвршћене на видном месту шоферске табле. Под овим бројем водиће се кола по инвентару све док она трају и док их Суд не расходује.

Члан 10.

На свима колима, ставиће се поред полицијске таблице, и таблица са бројем и иницијалима О. Г. Б.

Члан 11.

Возари који управљају колима морају бити једнообразно униформисани. Униформи прописује Суд а на предлог Д. Т. и О.

Члан 12.

У потребним случајевима отсек Возног Парка одређиваће дежурства шофера по реду за ноћну и дневну службу. Дежурни шофери, на позив надлежних извршиће наређење и о свему одмах сутра дан извести

отсек Возног Парка. У те сврхе отсек Возног Парка спремиће постеље и одају где ће шофери дежурати. Дежурство ће се обављати или у гаражи, или пак тамо где то потреба службе захтева.

Члан 13.

На основу овог Правилника, отсек Возног Парка, спремиће у року од месец дана општи правилник саобразан одредбама правилника о употреби свих превозних средстава, а који ће ући у саставни део правилника о раду и организацији Дирекције Трамваја и Осветлења.

Члан 14.

Превозна средства којима се служе чланови Суда, изузимају се из овог правилника, изузев обавезе вођења колске књиге по члану 4. овог правилника. За употребу ових возила чланови Суда даваће непосредне налоге.

Члан 15.

Овај Правилник ступа на снагу кад га Суд одобри и објави у Општинским Новинама.

Шеф маш. службе
Инж. Дим. М. Савић, с. р.

Директор,
Инж. Б. Поповић, с. р.

На основу члана 91. и 97. Закона и Општинама и члана 2. и 3. измена и допуна у истом Закону од 12. фебруара и 11. марта 1929. г., — Суд Општине Града Београда прописује овај Правилник о употреби путничких возила.

Д. Бр. 11479 9-IV-1931 Београд

Претседник
Београдске Општине
Инж. Мил. Нешић, с. р.

Потпретседници Београдске
Општине,
Д-р М. Стојадиновић, с. р.
Н. Кретић, с. р.

СЛУЖБЕНЕ ВЕСТИ:

Наредба председника Општине београдске

На основу чл. 103 Закона о општинама

НАРЕЂУЈЕМ:

Да сви Директори Одељења и Дирекција, односно њихови заступници, у року од 10 дана од пријема ове наредбе поднесу кабинету потписаног конкретне предлоге за измену свих оних чланова садашњег статута Општине града Београда за које су се у току примене уверили да би било у интересу службе да се они промене.

Сви ови предлози треба да буду што потпуније мотивисани, како би изабрана одборска комисија, приликом претреса статута, и о њима повела рачуна.

Претседник Општине београдске
Д-р Милан Нешић

ДАНИ ЗДРАВЉА И ЧИСТОЋЕ

Београђани,

У старању за поправку хигијенских прилика у Београду и модернизацију Београда у хигијенском погледу, Општина је преко својих органа предузела све мере које су наука и техника омогућиле. Али, како је то само један део онога што је потребно учинити за хигијенско уређење Београда, треба да и само грађанство учини по својој иницијативи и са своје стране све што може за тај значајан циљ.

У то име Општина приређује, као сваке тако и ове године, недељу здравља и чистоће.

У овој недељи треба да покажу и Општина и грађанство, колико се највише може учинити у одржавању чистоће у Београду.

Да би што јаче била заступљена и иницијатива престоничког грађанства у организовању недеље чистоће и пропагирању хигијене, Општина цело приређивање програма изводи са Југословенским Друштвом за чување народног здравља, које истог времена приређује своју „недељу здравља“.

Позивајући грађанство да узме најактивније учешће, како у одржавању чистоће, тако и у посећивању свих других пропагандистичких манифестација, Општина и Друштво надају се да ће грађанство показати колико цени свој лепи Београд и своје драгоцене здравље.

За извођење недеље чистоће и здравља предвиђено је у програму:

1.) Да грађанство прегледа и очисти сваки кутак своје куће и свога дворишта; да јавни локали и установе прегледају и очисте све своје просторије; тако исто, да доведу у исправно стање сва одељења и све инстала-

ције које служе чистоћи и хигијенским потребама уопште.

2.) Да грађани доставе Општини, надлежним одељењима све оне неисправности које примете у установама за одржавање јавне хигијене у Београду, да би се те неисправности што пре могле исправити.

3.) Да се грађанство у тој недељи уздржи од прављења ма какве нечистоће на јавним местима: да не пљује, да не баца одпатке, да не избацује на улицу ђубре, прљаву воду итд.

4.) Да грађанство пази и на поступке својих укућана, затим суседа, пријатеља и других лица и да их упозори да не греше против чистоће.

5.) Да почев од ове недеље, сматра као обавезу одржавање чистоће у својој кући, околини и на јавним местима, да би се тиме стекле и учврстиле такве горисне навике.

6.) Поред свега тога, позива се грађанство да суделује у јавним манифестацијама које ће приредити Општина и Друштво у току недеље чистоће и здравља у дане од 24 до 30 маја према овом програму:

НА ДАН 21 МАЈА ПРЕ ПОДНЕ:

1.) Академија на Универзитету:

а) г. Д-р Чед. Ђурђевић, председник Друштва за чување народног здравља отвара Академију;

б) поздрављени од стране друштва;

в) предавање г. Д-р М. Стојадиновића, потпредседника Београдске општине;

г) предавање г. Д-р Чед. Ђурђевића, председника Друштва за чување народног здравља и

д) предавање г. Д-р Ст. Иванића, директора Централног хигијенског завода.

НА ДАН 22 МАЈА:

Биоскопске представе са филмовима о чистоћи.

НА ДАН 23 МАЈА:

Разгледање нове кланице и општинског купатила.

НА ДАН 24 МАЈА (НЕДЕЉА):

Прикупљање прилога у корист Југослов. Друштва за чување народног здравља.

1) Предавања на радиу:

а) г. Сима Пандуровић: „Култура и чистоћа“, у 13 и по часова;

б) г. Д-р Милош Бајшански: „Чистоћа и сузбијање заразних болести“ у 19 и по часова.

2) Разгледање општинског водовода на Макишу од стране престоничког грађанства, цело по подне. (Шетни возови овог дана после подне стајаће код општин. водовода на Макишу).

НА ДАН 25 МАЈА ПРЕ ПОДНЕ:

Предавање школских лекара по школама.

ПО ПОДНЕ (у 18 ЧАСОВА):

Предавање општинских лекара по реонима, иста ће се одржати за грађанство у основним школама и то по следећем распореду:

1) Д-р Ешкенази Исак: у Дунавској основној школи;

2) Д-р Азриел Соломон: у основној школи на Булбулдеру;

3) Д-р Ђорђевићева Радмила: у основној школи Краља Александра;

4) Д-р Петровић Васа: у Дому Културе на Сењаку;

5) Д-р Даниловић, у основној школи на Смедер. Брму;

6) Д-р Левај Клара у основној школи на Западном Врачару и

7) Д-р Мандилова Сарина: у основној школи „Старине Новака“.

Предавања општинских лекара одржаће се у 18 часова.

НА ДАН 26 МАЈА ПРЕ ПОДНЕ:

Предавање школских лекара по школама.

ПО ПОДНЕ:

Предавања општинских лекара по школама, у 18 часова, за грађанство и то по распореду:

1) Д-р Ђорђевићева Радмила: у Савамалској основној школи;

2) Д-р Даниловић: у Савиначкој основној школи;

3) Д-р Левај Клара: у Вежбаоници Училиске школе“;

4) Д-р Мандилова Сарина: у Палилулској основној школи;

5) Д-р Пастел Ђорђе: у основној школи на Душановцу.

НА ДАН 27 МАЈА:

а) Предавање на Народном универзитету: г. Д-р С. Рамзина, шефа Јавне хигијене Општине града Београда;

б) предавање г. Дамјановића, шефа Отсека за народно просвећивање Министарства просвете.

НА ДАН 28 МАЈА:

а) Биоскопске представе са филмовима о чистоћи;

б) предавање на радиу: г. Д-р Бојана Пирца (у 18 часова).

У току недеље чистоће, специјални Одбор, уз учешће представника штампе, прегледаће варош у погледу чистоће и на стручан предлог санитетско полицијских органа Општине града Београда додељиваће дипломе

власницима најчистијих јавних локала и најчистијих дворишта. Предаја ових диплома обавиће се свечано у Одборској сали Општине града Београда на дан 31 маја тек. године у 11 и по часова пре подне.

**Општина града Београда
и Југословенско Друштво
за чување нар. здравља**

КЊИЖЕВНИ И УМЕТНИЧКИ КОНКУРС
ОПШТИНЕ БЕОГРАДСКЕ

а) за роман, или већу приповетку, чији је предмет у вези са одбраном Београда;

б) за драму, чији би мотив био узет из одбране Београда;

в) за песму посвећену браниоцима Београда;

г) за слику, која претставља Београд из доба одбране, његову борбу, и јунаштво његових бранилаца.

Поднета дела треба да имају чисте и трајне уметничке вредности. За роман, или већу приповетку (од најмање седам штампаних табака обичне осмине), за драму и слику одређује се награда од по 10.000 динара, а за песму награда од 1.000 динара. Дела, пријављена на овај конкурс прегледаће стручан оцењивачки одбор, а награда би се, одмах по донесеној одлуци жири-а, исплатила ауторима на каси Општине града Београда.

У оцењивачком одбору за књижевни део конкурса биће: г. г. Живан Живановић, држ. саветник у пензији; Душан Николајевић, књижевник; Д-р Милослав Стојадиновић, потпретседник Београдске општине; Сима Пандуровић, књижевник; Драгутин Костић, професор и Момчило Милошевић, начелник Министарства просвете и књижевник.

Оцењивачки одбор за сликарски део конкурса сачињаваће: г. г. Урош Предић, академик; Бранко Поповић, проф. Универзитета; Милан Миловановић, академски сликар и Илија Шобајић, академски сликар.

Књижевна дела предвиђена овим конкурсом треба под шифром слати на адресу Одељења за социјално и здравствено старање (за Културни отсек) са запечаћеним писмом на коме ће бити иста шифра, а у коме ће бити име писца. Дела сликарске уметности у платненим и запечаћеним омотима достављати на исти начин Одељењу библиотеке и музеја Општине града Београда.

Крајњи рок за подношење тражених дела је 30 новембар 1931 године.

Из Суда општине града
Београда

СПИСАК

одобрених планова у међувремену од 23. марта до 22. априла 1931 г. закључно.

Редни број	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ СОПСТВЕНИКА	Улица и број	ПРОЈЕКАНТ	Каква је зграда	Примедба
1	Стевановић Милан	Топ. Венац 38	Талви Л. Р.	са 1 спратом	дозниђање и преправке
2	Јовановић Митар	Милоша Вел. 41	Јовановић Милан	са 1 спратом	
3	Павловић Јеремије	Енглеска 5	Тожић Божидар	са 1 спратом	
4	Николић Драгомир	Дринчићева 18	Шићански Драг.	са 1 спратом	дозниђање и преправке
5	Леко Марко	Чика Љубина 10	Леко Димитрије	са 4 спрата	
6	Француско-Југослов. Хемиско-фармацејски лабораторијум	Бачванска 6	Живадиновић Бож.	са 2 спрата	
7	Јованић Милосав	Палмотићева-К. Стојановића	Борошић Ђура	са 4 спрата	дозниђање и преправке
8	Гавриловић Даница	Кр. Марије 1	Радивојевић Жив.	са 3 спрата	
9	Љубисављевић Светислав	Балканска 28	Костић Вој.	са 3 спрата	
10	Јоксимовић Милан	Кр. Милутина 16	Милутиновић Миод.	са 3 спрата	дозниђање и преправке
11	Илић Душан	Жел. Кол. парц 82	Дингарац Душан	приземна	
12	Ђукић Теодор	Ђурићева 26	Шићански Драг.	приземна	
13	Срп.-Американ. Банка	Девојачка 5	Прхал Јарослав	са 6 спрат.	дозниђање и преправке
14	Зечевић Секула	Зорина 90	Вукчевић Глигорије	приземна	
15	Полов Катарина	Гарешанинова 6	Билински Влад.	приземна	
16	Петровић Матеја	Албанска 2	Швејкар Јан	са 1 спратом	дозниђање и преправке
17	Миљковић Драгутин	Брегаличка 2	Радивојевић Жив.	приземна	
18	Славковић Драгомир	Дубљанска 96	Борошић Ђура	са 1 спратом	
19	Бероха Лела	Д. Туцовића 75	Живадиновић Бож.	приземна	преправ. и дозијив.
20	Филиповић Вељко	Јлавашева 4	Дингарац Душан	са 1 спратом	
21	Енгелдингер Павле	Челопечка 16	Сташевски Вал.		
22	Максимовић Душан	Нишка 20	Маринковић Миод.		преправка и дозијив.
23	Антонијевић Војислав	1 Жел. Колонија	Божич Божидар	приземна	
24	Стефановић Игњат	Х. Милент. 44	Зајина Војисав	са 1 спратом	
25	Краишић Милан	Нова 403 — Вож.	Сташевски Валериј	приземна	преправ. и дозијив.
26	Анђелковић Душан	136 —	Сташевски Валериј	приземна	
27	Машић Божидар	Вој. Анђелка 40	Ђорђевић Ђорђе	приземна	
28	Спасић Јован	Престол. Петра	Јовинновић Милут.	приземна	преправ. и дозијив.
29	Ивковић Паулина	Престолон. 44	Мак Клур. Хуго	приземна	
30	Јовановић Бранислав	Османа Ђикића 6	Живадиновић Бож.		
31	Николајев Леонид	Св. Николајевића	Николајев Леонид	приземна	преправка и дозијивање
32	Лазич Стојан	Цар. Милице 5	Костић Вој.	са 2 спрата	
33	Слободић Александар	Бранкова 21	Пајевић Жарко	са 3 спрата	
34	Крстић Игњат	Јеврејска 5	Јовановић Сениша	са 2 спрата	преправ. и дозијив.
35	Ђорђевић Даница	Г. Јованова 15	Швејкар Јан	приземна	
36	Шурјановић Бранко	Миријевски Пут	Злоковић Мил.	приземна	
37	Маринковић Кристина	Слав. Венац 13	Милошевић Вељко	приземна	преправ. и дозијив.
38	Сиришевић Славко	Први Сеп. парц 144	Борисављевић Мил.	са 1 спратом	
39	Петровић Трајко	С. Живановића 4	Томић Бож.	приземна	
40	Станковић Милан	Цвијићева 125	Урбан Фрања	приземна	преправка и дозијивање
41	Сиљановић Љуба	Кр. Алексан. 122	Дингарац Душан	приземна	
42	Војновић Драгутин	Желез. Колонија	Костић Вој.	приземна	
43	Богучовић Божидар	Кр. Милутина 9	Милошевић Вељко	приземна	преправ. и дозијив.
44	Конфорти Марко	Зм. од Ноћаја 12	Живадиновић Бож.		
45	Стојановић Стана	Светог Наума	Дингарац Душан		
46	Недић Радош	Баба Вишњина	Урбан Фрања	2 сп. и манс.	преправ. и дозијив.
47	Данић Драгиша	Шар-Планин. 10	Ивеновић Чед.		
48	Беогр. Гајрет „О. Ђикић“	Далмат.—Злетов.	Несторовић Б.	са 2 спрата	
49	Ристић Танасије	Поенкареова 28	Сташевски Валериј	са 3 спрата	

Редни број	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ СОПСТВЕНИКА	Улица и број	ПРОЈЕКТАНТ	Каква је зграда	Примедба
50	Срп. Лекарско Друштво	Кр. Наталије 1-3	Пауновић Влад.	са 4 спрата	
51	Петровић Бошко	Кр. Наталије 49	Радовановић Мих.	са 3 спр. и ман.	
52	Остојић Крста	Крунска 23	Билински Влад.		
53	Веселиновић Коста	Војв. Богдана 26	Сташевски Валериј	приземна	
54	Белопавлић Жив.	Јове Илића 157	Сташевски Валериј	приземна	
55	Нешић Јездимир	Нова 223 — Вож.	Сташевски Валериј	са 3 спр. и манс.	
56	Миловановић Јован	Кр. Ал. Коп. и М.	Пајић Прока	са 2 спрата	преправка и дозификање
57	Милутиновић Радомир	Кр. Наталије 6	Дингарац Душан	са 2 спрата	
58	Ланго Стеван	Которска 10	Паљибин Борис	са 2 спр. и манс.	
59	Мишмановић Владимир	Бул. Ослоб. 15	Томић Божидар	приземна	
60	Ђорђевић Милоје	Копаоничка 4.	Дингарац Душан	приземна	
61	Богуновић Божидар	Кр. Милутина 9	Милошевић Вељко	са 2 спрата	преправка и дозификање
62	Алкалај Ракила	Цар. Лаз. и Трг.	Живадиновић Бож.	приземна	преправ.
63	Радовановић Живојин	Ужичка 33	Ђорђевић Ђорђе	са 3 спрата	
64	Ристић Серафим	Кр. Алексан. 32	Сташевски Валериј	приземна	
65	Пајић Михајло	Л. Вукајловића	Швејкар Јан	приземна	2 зграде (друга призем.)
66	Станојевић Станко	Нова 306 — Вож.	Сташевски Валериј	приземна	преправка и дозификање
67	Еремић Душан	Нова 260 — Вож.	Сташевски Валериј	са 1 спратом	
68	Стевановић Милован	Јове Илића 393	Сташевски Валериј	приземна	
69	Гавриловић Милан	Јове Илића 162	Сташевски Валериј	приземна	
70	Влашић Звонимир	Нова 283 — Вож.	Сташевски Валериј	приземна	
71	Трифунковић Филип	Дринчићева 25	Милутиновић Мил.	приземна	
72	Цветковић Живојин	Нова 293 — Вож.	Сташевски Валериј	приземна	
73	Вуловић Данило	Нова 386 — Вож.	Сташевски Валериј	приземна	
74	Милојевић Вукосава	Нова 391 — Вож.	Сташевски Валериј	приземна	
75	Голубовић Драгомир	Бојанска 5	Пајовић Жарко	приземна	
76	Павловић Владислав	Нова 291 — Вож.	Сташевски Валериј	приземна	
77	Радојковић Добринка	Нова 185 — Вож.	Сташевски Валериј	приземна	
78	Браћа Радојловић	Кн. Михајлова 5	Билински Влад.	приземна	преправка
79	Јањић Босилка	Кр. Мил. и Милу.	Мак Клур Хуго	приземна	
80	Ђорђевић Босилка	Кр. Алексан. 108	Швејкар Јан	приземна	
81	Јовановић Обрад и Ми.	Владетина 24	Јовановић Станиша	са 1 спратом	доизградња и надизградња
82	Недељковић Стојко	Кр. Алексан. 268	Путник Петар	са 1 спратом	
83	Мартиновић Бранко	Љубљанска 20	Гачић Петар	приземна	преправке

ЗА ДУХОВЕ најпријатнији је поклон

„ВАЈФЕРТОВО“
ПИВО У ФЛАШАМА

І СРПСКА ПАРНА ПИВАРА
ЂОРЂЕ ВАЈФЕРТ А. Д.

Телефон стоваришта
у Београду 5-82

Телефони 3-55 и 34-10

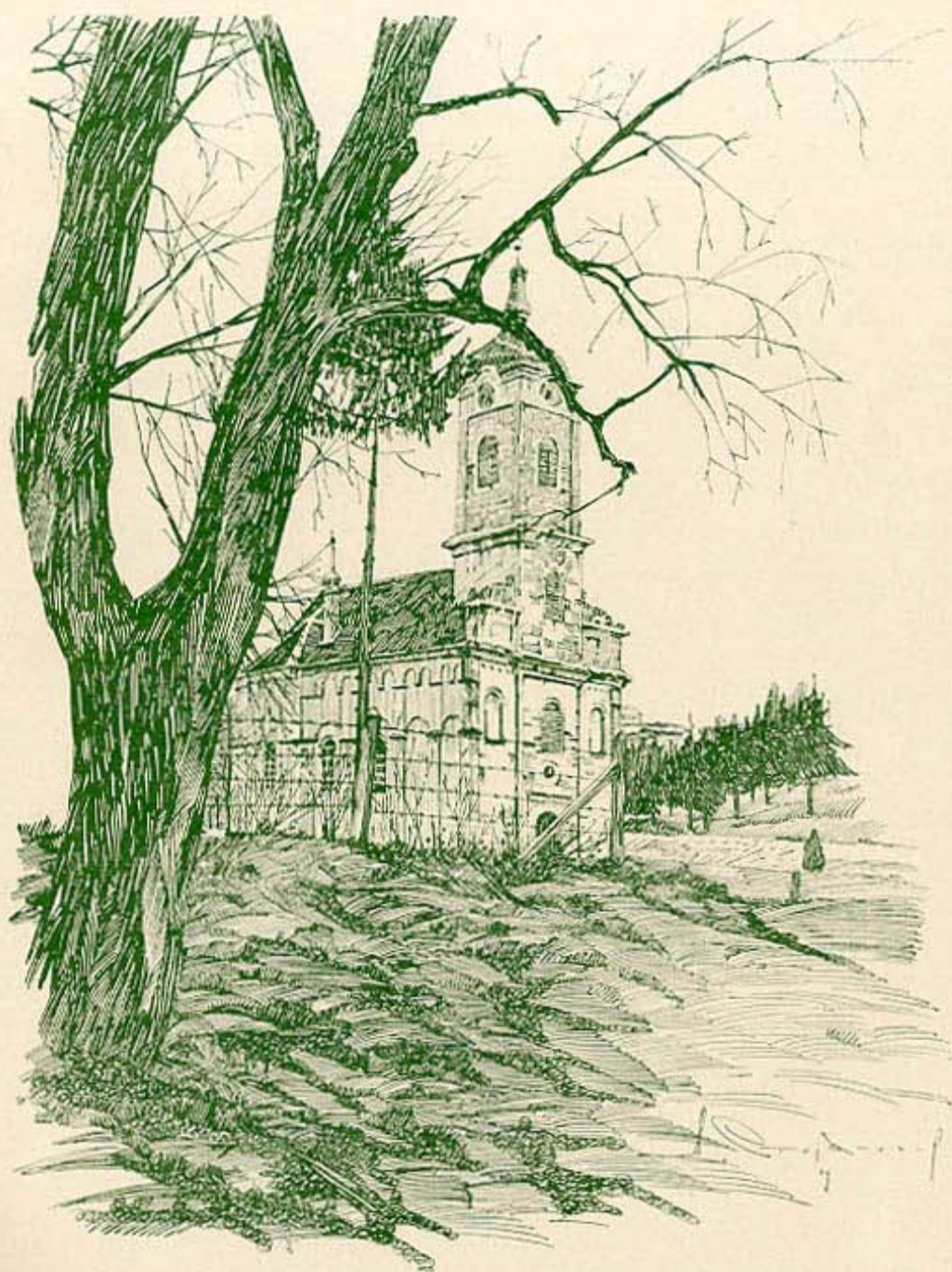

БЕОГРАД СА САВСКОГ ПРИСТАНИШТА

Репродукција уметничког пртежа г. Драг. Стојановића, сликара

СТАРА ЦРКВА У ТОПЧИДЕРУ

Репродуција уметничког цртежа г. Драг. Стојановића, сликара